

Voorzitter: Vondeling

Tegenwoordig zijn 131 leden, te weten:

Aantjes, Van Aardenne, Aarts, Abma, Van Amelsvoort, Andriessen, Bakker, Barendregt, Beekmans, De Beer, Beuker, Beumer, de Boer, De Boois, Bremen, Du Chatinier, Coppes, G. M. P. Cornelissen, P. A. M. Cornelissen, Van Dam, Dankert, Dees, Van Dis, Van der Doef, Dolman, Dragstra, Drees, Drenth, Van Elsen, Epema-Brugman, Evenhuis, Franssen, De Gaaij Fortman, Gardeniers-Berendsen, Geurtsen, Giebels, Ginjaar-Maas, Van der Gun, Haas-Berger, Hartmeijer, Van der Heem-Wagemakers, Van der Hek, Hermes, Hermen, Hoekstra, Honig van den Bossche, Van Houwelingen, Hut-schemaekers, Huijsen, Imkamp, Jansen, Janssen, Joekes, Jongeling, Kappeyne van de Coppello, Keja, Kleisterlee, Knot, Kolthoff, Kombrink, Koning, De Koning (B.P.), Koningh, Konings, De Koster, Kosto, Kraaijeveld-Wouters, Krosse, Kruisinga, De Kwaadsteinet, Lamberts, Langedijk-de Jong, De Leeuw, Van Leeuwen, Van der Lek, Van Leijenhorst, Lückers-Bergmans, Masman, Van Mierlo, Molleman, Mommersteeg, Nooteboom, Notenboom, Nypels, Van Ooijen, Patijn, Peijnenburg, Ploeg, Poppe, Portheine, Rienks, Rietkerk, Roels, Roethof, Roolvink, Van Rossum, Salomons, Van der Sanden, Van Schaik, Schakel, Scherpenhuizen, Van het Schip, Scholten, Smit-Kroes, Van der Spek, Spinks, Stanekke, Stoffelen, Van Thijn, Tilanus, Tolman, Tuinenburg, Veder-Smit, Van Veenendaal-van Meggelen, Veerman, Vellenga, Verbrugh, Verwoert, Vondeling, Voogd, Voortman, De Vries, Waltmans, Weijers, Wiegel, Wierenga, Van Winkel, Wisselink, Ter Woorst, Worrell en Van Zeil,

en de heren Van Agt, Vice-Minister-President, Minister van Justitie, en Schaefer, Staatssecretaris van Volks-huisvesting en Ruimtelijke Ordening.

De **Voorzitter**: Ik deel aan de Kamer mee, dat zijn ingekomen berichten van verhindering van de leden:

Albers en Geurtsen, wegens verblijf buitenslands, ook morgen;

Tuijnman, wegens bezigheden elders;

Weijers en Van der Spek, alleen voor het eerste deel van de vergadering, wegens bezigheden elders.

Deze berichten worden voor kennisgeving aangenomen.

De **Voorzitter**: Ik deel voorts aan de Kamer mee, dat ik heb benoemd de bijzondere commissie voor stuk 13 766 (verslag van de bespreking gehouden op zaterdag 17 januari 1976 tussen een delegatie uit het kabinet met de heer ir. Manusama en een vijftal andere vertegenwoordigers van de in Nederland woonachtige Zuidmolukkers).

Deze commissie telt 25 leden en 18 plaatsvervangende leden, en is als volgt samengesteld:

leden:

Jongeling (GPV), Abma (SGP), Van het Schip (CPN), Van der Spek (PSP), Koning (VVD), Nypels (D'66), Haas-Berger (PvdA), Kappeyne van de Coppello (VVD), Stoffelen (PvdA), Van Ooijen (PvdA), Van Dam (ARP), Van Leijenhorst (CHU), Du Chatinier (KVP), Van Amelsvoort (KVP), De Boer (ARP), De Koster (VVD), Honig van den Bossche (BP), Beuker (RKPN), Kosto (PvdA), Van Heel-Kasteel (KVP), Lückers-Bergmans (KVP), Stanekke (DS'70), Van Winkel (PPR), Molleman (PvdA).

plaatsvervangende leden:

Verbrugh (GPV), Wolff (CPN), Van Mierlo (D'66), Langedijk-de Jong (PvdA), Ploeg (VVD), Roethof (PvdA), Spinks (PvdA), Aantjes (ARP), Kruisinga (CHU), Aarts (KVP), Schakel (ARP), Geurtsen (VVD), Voogd (PvdA), Van der Sanden (KVP), Kleisterlee (KVP), Drees (DS'70), Waltmans (PPR) en Franssen (PvdA).

en een vacature;

De constitutie zal plaatsvinden op dinsdag 25 mei 1976 te 13.30 uur.

Ook deel ik de Kamer mee, dat de fractie van de K.V.P. mij heeft verzocht het lid Aarts te benoemen tot lid van de bijzondere commissie voor de Abor-

tuswetgeving (13 253 en 13 909) in de bestaande vacature, en tot zijn plaatsvervanger het lid Peijnenburg. Ik meen, dat tegen inwilliging van dit verzoek geen bezwaar bestaat.

Ik geef het woord aan het lid Roethof, die het heeft gevraagd.

De heer **Roethof** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Ik zou de Kamer verlov willen vragen, de Minister van Justitie op de kortst mogelijke termijn vragen te mogen stellen over de gang van zaken rondom de Bloemenhove-kliniek.

De **Voorzitter**: Ik stel voor, deze interpellatie toe te staan.

Daartoe wordt besloten.

De **Voorzitter**: Ik stel voor de interpellatie te houden vandaag om 16.30 uur, met onderbreking van de agenda.

Daartoe wordt besloten.

De **Voorzitter**: Ik stel voor, de spreek-tijd bij deze interpellatie te bepalen als volgt:

voor de interpellant in eerste termijn op vijf minuten, voor de interpellant in tweede termijn en eventueel tussenkomende sprekers op twee minuten.

Mevrouw **Veder-Smit** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Ik zou willen vragen, de spreektijd wat uit te breiden, voor de interpellant bij voorbeeld tien minuten en voor de eventueel tussenkomende sprekers vijf minuten. Ik meen dat dit, gezien de ingewikkeldheid en de moeilijkheid van deze zaak, wel noodzakelijk is.

De **Voorzitter**: Ik meende dat met een korte termijn zou kunnen worden volstaan, onder andere om er zo enigszins mogelijk voor te zorgen dat de interpellatie vóór de avond kan worden afgesloten en eventueel ook stemmen kunnen worden gehouden. Dat is mijn enige motief, maar ik weet nog niet wie er eventueel aan de discussie zal deelnemen. Kan de Kamer ermee akkoord gaan, dat ik de spreektijd zo verdeel, dat wij op een tijdstip dat uiterlijk op half zeven ligt eventueel zouden kunnen stemmen? Het is een enigszins vage aanduiding, maar ik

Voorzitter

weet niet hoeveel leden hierbij het woord zullen voeren.

De heer **De Leeuw** (CPN): Mijnheer de Voorzitter! U bent nu drie minuten aan het bekibbelen en dan wilt u ook nog niet een beetje soepel zijn. Het lijkt mij veel meer voor de hand te liggen, dat u de interpellant tien minuten spreektijd geeft en de tussenkomen sprekers vijf minuten.

Het komt mij voor, dat het zeer ingewikkelde onderwerp het volstrekt onmogelijk maakt, het vraagstuk in twee minuten af te handelen, ook met een uitloop van een of twee minuten.

De **Voorzitter**: De heer De Leeuw stelt in het voetspoor van mevrouw Veder-Smit voor, de sprekers in tweede termijn een spreektijd van vijf minuten toe te staan. De interpellant heeft genoeg genomen met vijf minuten. Ik zal, als hij aan het woord is, niet op een minuut kijken.

Mij blijkt, dat de Kamer zich met het voorstel van mevrouw Veder-Smit en de heer De Leeuw kan verenigen.

Mochten er stemmingen over dit onderwerp noodzakelijk zijn, dan zullen deze aan het einde van de middag worden gehouden. In ieder geval zal er geen avondvergadering worden gehouden, hoewel ik het voorbehoud moet maken, dat de Minister in de gelegenheid zal zijn, direct te antwoorden.

Ik geef het woord aan het lid Nootboom, die het heeft gevraagd.

De heer **Nootboom** (D'66): Mijnheer de Voorzitter! Ik zou de Kamer verlov willen vragen, de Minister of de Staatssecretaris van Sociale Zaken te interpelleren over de richtlijnen, die worden gehanteerd bij het beleid ter zake van de dispensatieverlening van artikel 60a van de AOW en van artikel 21a van de AWW.

De aanleiding voor dit verzoek wordt gevormd door een aanbeveling van het VNO, vermeld in het blad 'De Onderneming' om een maximaal gebruik te gaan maken van de mogelijkheden, die de feitelijke richtlijnen, die gehanteerd worden door het ministerie, bieden om verschuivingen teweeg te brengen – bij gelijke kosten voor de onderneming – in die zin, dat de laagbetaalden lagere pensioenrechten krijgen en de hoogbetaalden hogere pensioenrechten. Dit alles, zonder dat voldaan is aan de voorwaarden, die destijds zijn geformuleerd in de motie-Nypels, stuk nr. 10 584, nr. 12, die nimmer in stemming werd gebracht omdat de Minister van Sociale Zaken

heeft toegezegd, bij de uitwerking van het dispensatiebeleid aan het in die motie gevraagde tegemoet te komen.

De **Voorzitter**: Ik stel voor, over het verzoek van het lid Nootboom te beslissen, morgen, onmiddellijk na de middagpauze.

Daartoe wordt besloten.

Aan de orde is de voortzetting van de behandeling van het wetsontwerp **Vaststelling van algemene bepalingen omtrent de strafbaarheid van rechtspersonen (13 655).**

De algemene beraadslaging wordt hervat.

□

Minister **Van Agt**: Mijnheer de Voorzitter! De geachte afgevaardigde, mevrouw Haas-Berger, heeft blijk gegeven van grote belangstelling voor het moeilijke vraagstuk van de strafbaarheid van de rechtspersoon. Ik wil proberen, haar vragen en opmerkingen daarover zo goed mogelijk beantwoorden.

Zij stelde een vraag over de plaats van het voorgestelde nieuwe artikel 51 in het Wetboek van Strafrecht en meent dat die beperking beter op zijn plaats zou zijn in de eerste titel van het eerste boek van het Wetboek, die betrekking heeft op de omvang van de werking van de strafwet. Ik geloof, dat voor haar standpunt inderdaad goede argumenten zijn aan te voeren, maar dit geldt ook voor ons ontwerp, waarin het artikel wordt opgenomen in titel V, dat handelt over deelneming aan strafbare feiten. Onder deelneming valt immers, zoals blijkt uit de aanhef van artikel 47 van het Wetboek, ook het begrip daderschap. Daarom leek ons de plaatsing in deze titel verantwoord.

De geachte afgevaardigde heeft verder gevraagd, in te gaan op de positie van de bestuurder, die onvoldoende controle uitoefent. In de memorie van antwoord heb ik uiteengezet, dat indien de corporatie dader is, de strafvervolgning kan worden ingesteld tegen de bestuurder en iedere andere natuurlijke persoon die opdracht heeft gegeven tot het strafbare feit, of daarbij de feitelijke leiding heeft gehad. Daarnaast is het echter mogelijk, dat de bestuurder die in verzuim is geweest, rechtstreeks als dader wordt aangemerkt en vervolgd. In de jurisprudentie en in de doctrine is de laatste tientallen jaren een ontwikkeling te signaleren – mevrouw Haas heeft

daarvan melding gemaakt – waarin het begrip 'daderschap' wordt verruimd. Onder omstandigheden zal dan ook de bestuurder, die zijn plicht heeft verzuimd, als strafbare dader kunnen worden aangemerkt en deswege worden vervolgd en bestraft. In dat geval kan nalatigheid, bij voorbeeld om bepaalde maatregelen te treffen, reeds voldoende zijn en is het niet vereist dat de bestuurder opdracht heeft gegeven tot het plegen van het strafbare feit.

In de strafbaarstelling van de rechtspersoon schuilt het gevaar, dat de strafrechtelijke aansprakelijkheid van natuurlijke personen op de corporatie wordt afgewenteld. In de praktijk van de Wet op de economische delicten, waarmee wij reeds een kwart eeuw ervaring hebben, heeft het openbaar ministerie er blijk van gegeven een open oog te hebben voor deze kwalijke kans. Het openbaar ministerie vervolgt dan ook in voorkomende gevallen zowel de corporatie als de aansprakelijke natuurlijke personen, een handelwijze waartoe zowel de Wet op de economische delicten als dit wetsontwerp de mogelijkheid biedt.

Ik kom tot het geval, waarin sommige bestuurders in een college zijn overstemd of in de vergadering niet aanwezig waren. Op de vraag, of deze tegenstemmende of afwezige bestuursleden ook kunnen worden vervolgd voor een strafbaar feit, waartoe het bestuur opdracht heeft gegeven, antwoord ik ontkennend met een beroep op het algemene aan ons strafrecht ten grondslag liggende beginsel van geen-straf-zonder-schuld. Waar dit beginsel sinds 1916 algemeen is aanvaard, bestond aan handhaving van het huidige artikel 51 geen behoefte.

De ondernemingsraad geeft geen opdrachten; de leden van de raad kunnen dan ook niet worden vervolgd voor strafbare feiten, gepleegd door de corporatie. Weliswaar kan een aantal regelingen binnen de onderneming alleen tot stand komen met medewerking van de ondernemingsraad, maar die instemming kan niet als een opdracht worden uitgelegd.

Ik merk overigens op, dat de ondernemingsraad noch rechtspersoon noch vennootschap of doelvermogen is en dus ook uit dien hoofde niet voor vervolging onder vigeur van dit wetsontwerp in aanmerking komt.

Wat de regeringscommissaris bij sommige bedrijven betreft: deze is een bestuurder met bevoegdheden die van situatie tot situatie zeer sterk kunnen variëren.

Van Agt

Het is onder omstandigheden denkbaar, dat hij voor een strafbaar feit, gepleegd in het verband van een corporatie, kan worden vervolgd en bestraft. Uit strafrechtelijk oogpunt verschilt zijn positie niet van die van bestuurders of, zo men wil andere bestuurders.

Mij is gevraagd of ik richting kan geven aan de interpretatie van het begrip 'daderschap van de rechtspersoon'. In dit verband heeft mevrouw Haas enkele opvattingen uit de literatuur aangehaald, waarbij achtereenvolgens het statutaire doel van de rechtspersoon en de bedrijfspolitiek als richtsnoer worden aanvaard voor de beantwoording van de vraag, of bepaalde handelingen kunnen worden beschouwd als handelingen van de rechtspersoon. Ik vind dat ik mij als bewindsman wel op zeer glad ijs zou begeven, wanneer ik in deze netelige kwestie, die al zoveel pennen in beweging heeft gebracht, uitspraak zou doen. Men zal zich herinneren dat in de Wet op de economische delicten als criterium wordt aangehouden, of de betrokken handeling viel in de sfeer van de betrokken rechtspersoon. Dit duidt er al op dat de wetgever zich in een zekere verlegenheid bevond, want het begrip 'sfeer van de rechtspersoon' is vaag en daardoor op verschillende manieren te interpreteren. Omdat dit criterium zo vaag is en zo weinig houvast biedend, hebben wij dit niet in dit wetsontwerp overgenomen. Ik geloof werkelijk dat de beantwoording van de vraag, wanneer de rechtspersoon als dader kan worden aangemerkt, sterk afhankelijk is van de omstandigheden van het concrete geval en dat ik daarover noch in de wet noch bij de mondelinge behandeling van het wetsontwerp algemene uitspraken kan doen.

Hetzelfde antwoord moet ik ook geven op de vraag wanneer het opzet en wiens opzet aan de corporatie kan worden toegerekend. Zoals al in de memorie van toelichting is opgemerkt, zal het opzet van een functionaris in de corporatie in het ene geval wel en in het andere geval niet aan de rechtspersoon worden toegerekend, afhankelijk van de wijze waarop de verantwoordelijkheid en de macht binnen de corporatie zijn verdeeld. De rechter zal, lettend op alle ter zake doende omstandigheden van het hem ter berechting voorgelegde geval, moeten beoordelen, of het opzet of de schuld van de handelende natuurlijke persoon al dan niet kan worden toegerekend aan de rechtspersoon bij wie

hij in dienst is. Het ligt voor de hand, dat deze toerekening eerder zal plaatsvinden naar de mate waarin die handelende persoon in de organisatie hoger is geplaatst en over ruimere beschikkingsbevoegdheden beschikte. Voor degenen die in een los-vastverband tot de rechtspersoon staan – en de geachte afgevaardigde heeft als voorbeeld de commissienair genoemd – geldt in zekere zin hetzelfde. Ook hier is bepalend in hoever zij ten tijde van hun handelen bevoegd waren om de rechtspersoon te vertegenwoordigen dan wel voor deze te handelen.

Mijnheer de Voorzitter! In het verband van de Benelux en de EEG zijn Mijnheer de Voorzitter! In het verband van de Benelux en de EEG zijn thans geen voorstellen aanhangig of in voorbereiding om de rechtspersoon strafbaar te stellen. Het rechtsstelsel van de continentale staten loopt op dit punt nogal uiteen. In de Angelsaksische landen heeft de strafbaarheid van de rechtspersoon allang ingang gevonden. In België daarentegen wil men daarvan nog weinig weten. In Frankrijk is men thans op dit onderwerp aan het studeren en heeft de 'Commission de révision du Code Pénal' gevraagd om toezending van een vertaling van dit wetsontwerp. Wij hebben aan dit verzoek uiteraard voldaan in de hoop aldus een steentje te kunnen bijdragen tot de ook door mij wenselijk geachte grotere eenvormigheid van nationale wettelijke regelingen op dit punt.

De overgangsbepaling (artikel XV) moet men zien als een uitwerking van het algemeen strafprocesrechtelijk beginsel dat lopende procedures worden afgedaan volgens de strafprocessuele bepalingen die van kracht waren bij de aanvang van de procedure. Enige strijd met artikel 1, lid 2 ontwaar ik niet. Het begrip 'doelvermogen' is in de wet gehandhaafd, omdat zowel door het Ministerie van Financiën als door dat van Sociale Zaken daarop prijs werd gesteld met het oog op de handhaving van de fiscale en sociale verzekeringswetgeving die rekening moeten houden – zo is mij geleerd – met zeer schimmige organisatievormen. Het is waar dat het woord 'doelvermogen' bij de Invoeringswet van Boek 2 van het nieuwe BW uit het bestaande artikel 50a Wetboek van Strafrecht is geschrapt. Het bleef echter gehandhaafd in de strafbepalingen omtrent corporaties die in de Algemene Wet inzake rijksbelastingen voorkomen. Nu die laatste strafbepalingen uit de Algemene Wet vervallen krachtens

dit wetsontwerp moest – zo vindt Financiën en wie zijn wij dan – het 'doelvermogen' weer in het Wetboek van Strafrecht worden teruggebracht.

Mevrouw Haas-Berger (PvdA): Wij zijn wel de juristen!

Minister Van Agt: Dat is wel juist, mijnheer de Voorzitter, maar ik ben bij uitzondering maar eens inschikkelijk geweest.

Verenigingen zonder volledige rechtsbevoegdheid zullen doorgaans wel als 'doelvermogens' kunnen worden aangemerkt, zodat zij vallen onder het nieuwe artikel 5.1. Het is natuurlijk de vraag, of het opportuun is zulke moeilijk grijpbare organisaties te vervolgen. Eventueel zou men de oprichters persoonlijk kunnen vervolgen en ik neem ook aan dat dit in voorkomende gevallen gebeurt. In het wetsontwerp is ervan afgezien om het in artikel 436a, lid 3 van het Wetboek van Strafrecht bedreigde geldboetemaximum te verhogen en wel omdat de verhoging van de vermogenssancties in het wetboek aan de orde komt bij het tweede wetsontwerp Vermogensstraffen. Zoals ik twee weken geleden in deze Kamer heb gezegd, zal de indiening van dit wetsontwerp geschieden in de loop van dit kalenderjaar. Ik wil dit desgevraagd nog eens bevestigen. Bij dat wetsontwerp zullen voorts enkele sancties voor het commune strafrecht worden voorgesteld die zich zeer goed lenen voor toepassing op rechtspersonen. Ik denk aan de maatregel van ontneming van het wederrechtelijk genoten voordeel en de verplichting tot het storten van een waarborgsom.

Mijnheer de Voorzitter! Ik meen hiermede naar beste vermogen de interessante interventie van mevrouw Haas te hebben beantwoord.

□

Mevrouw Haas-Berger (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Ik dank de Minister voor zijn uitvoerige beantwoording van de vele vragen die ik heb gesteld. Ik kon echter aannemen dat hij er niet tegen opzag, gezien zijn bekendheid met dit onderwerp.

Ik wil nog enkele aanvullende vragen stellen. De Minister heeft gezegd, dat als iemand in een los-vastverband bij een rechtspersoon werkt, moet worden bekeken, of hij de bevoegdheid tot handelen heeft. Wordt dat in dezelfde mate bekeken als in Boek 2, 1, artikel 5a, van het nieuwe BW?

De Regeringscommissaris wordt bekeken alsof het een bestuurder is en

Haas-Berger

als zodanig eventueel strafrechtelijk verantwoordelijk kan worden gesteld. Mag ik aannemen dat dit gebeurt in de privaatrechtelijke zin?

Wat de bestuurder betreft, heeft de Minister gezegd dat er geen straf zonder schuld is. Uiteraard is dit een adagium dat wij gelukkig al sinds lang in ons recht hebben geaccepteerd. De positie van de bestuurder blijft in dezen lang niet altijd duidelijk. Als een bestuurder tegen een beslissing heeft gestemd, dan heeft hij inderdaad geen schuld. Als hij ermee zou hebben ingestemd, dan behoeft hij dat niet opzettelijk te hebben gedaan, opzettelijk ten aanzien van het strafbare gevolg. Er kan dan wel degelijk sprake zijn van een culpoos delict. Dan kunnen wij met name stellen dat er een noodzakelijkheidsbewustzijn kan zijn geweest. Dat is in onze jurisprudentie toch wel zeker geaccepteerd als een schuld. Het gaat erom – de Minister heeft dat ook onderkend – dat wij ervoor moeten oppassen dat niet te zeer alleen de rechtspersoon kan worden aangesproken, maar dat wel degelijk ook de bestuurder zorgvuldig moet handelen, dat de bestuurder namelijk inderdaad bij het instemmen met beslissingen, die zullen worden genomen – dat kan op economisch terrein zijn, dus bij een onderneming zijn, maar evenzeer kan het zijn een instelling van gezondheidszorg of anderszins – zorgvuldig te werk gaat. Vandaar: geen straf zonder schuld, akkoord, maar de schuld moeten wij dan wel in de leerstelling, zoals deze is geaccepteerd, bekijken. Dan betekent het wel een zeer zorgvuldig handelen van de bestuurder, zodat hij inderdaad weet, dat een bepaalde beslissing tot een bepaald gevolg kan leiden, ook al heeft hij dat niet opzettelijk gedaan. Dan is ook het culpoos delict niet van dien aard, dat men zegt: dit is puur schuld, maar dan moet ook het noodzakelijkheidsbewustzijn daarbij als zodanig worden beschouwd.

□

Minister Van Agt: Mijnheer de Voorzitter! Ik heb in mijn antwoord ook aandacht gewijd, zij het kort, aan de strafrechtelijke positie van degenen die in los-vast verband, anders gezegd: anders dan in dienstbetrekking, tot de rechtspersoon staan.

Mevrouw Haas heeft hierin aanleiding gevonden te vragen: mag ik aannemen, dat in de rechtspraak aansluiting zal worden gezocht bij artikel 2, 1.5a van boek II nieuw B.W. ter bepaling van de vraag of het handelen van

een natuurlijk persoon aan de rechts-persoon kan worden toegerekend? Bij gebreke van een verwijzing in de tekst van het nieuwe artikel 51 en ook, voor zover ik mij herinner in de toelichtende stukken kan ik op deze vraag geen stellig antwoord geven. Wel ligt het voor de hand, dat de rechter bij het zoeken van oplossingen in dit veld het oog gevestigd zal houden juist op dat door mevrouw Haas genoemde artikel. Ik waag mij dus niet aan de uitspraak, dat dit voor hem het enige richtsnoer zal zijn, maar het lijkt mij wel een belangrijk baken.

De tweede opmerking van mevrouw Haas betrof de positie van de regeringscommissaris. Ik kon daarover geen algemene uitspraak doen, omdat die positie zo verschillend kan zijn van geval tot geval, naar gelang met welke bevoegdheden in een concreet geval zulk een functionaris is toegerust. Veelal zal hij, wil zijn positie werkelijk wat betekenen, vergelijkbaar zijn met een bestuurder en dan vallen onder het strafrechtelijk regime dat voor bestuurders wordt geïntroduceerd.

De derde notitie van mevrouw Haas betrof de vraag, hoe te oordelen over leden van een bestuur die hebben ingestemd met een besluit welks uitvoering een strafbaar feit oplevert. Ik heb daarstraks gezegd: een lid van een bestuurscollege, dat bij het nemen van het besluit niet aanwezig was of dat, wel aanwezig zijnde, heeft tegengestemd, kan daarvoor niet strafrechtelijk aansprakelijk worden gesteld. Als het gaat om instemming, zijn twee posities denkbaar: ofwel instemming ter vergadering, dat wil dus zeggen stemmen vóór het te nemen besluit, dan wel instemming geven achteraf. Dan is door anderen het besluit genomen. De betrokken bestuurder neemt daarvan kennis en tekent er geen verzet tegen aan. Dat is de andere positie die ik mij kan denken. Ik geloof niet te mogen zeggen, dat het niet in het geweer komen achteraf tegen een door het bestuur in onvolledige samenstelling genomen besluit op zich zelf de destijds afwezige bestuurder strafrechtelijk aansprakelijk maakt. Hij kan natuurlijk wel uit anderen hoofde alsnog aansprakelijk worden, namelijk indien hij er zich voor leent om feitelijk leiding te geven aan of opdracht te geven tot de uitvoering van hetgeen door zijn collega's eerder was besloten.

Mevrouw Haas-Berger (PvdA): Het zou eigenlijk zo moeten zijn, dat alle bestuurders vervolgd kunnen worden, tenzij men heeft tegengestemd of, kennis genomen hebbende van het be-

sluit, later heeft gezegd dat men het daarmee niet eens is.

Minister Van Agt: Ik begrijp dat dat de wens is van mevrouw Haas-Berger.

Mevrouw Haas-Berger (PvdA): Ik dacht dat deze wens logisch was.

Minister Van Agt: Ik weet het niet zeker. Het bestuursbesluit is genomen en de vraag is of het nemen van dat bestuursbesluit strafrechtelijke aansprakelijkheid schept. Dat kan, naar ik meen, alleen beoordeeld worden naar de situatie van toen, naar wat de personen, betrokken bij het nemen van het besluit, toen al of niet hebben gedaan, hoe zij zich toen hebben gedragen. Mij lijkt het, dat – het zal echter aan de jurisprudentie moeten worden overgelaten; misschien krijgt mevrouw Haas gelijk; ik zou het haar graag gunnen – geen strafrechtelijke aansprakelijkheid meer kan ontstaan, achteraf, uit hoofde van het feit dat een destijds afwezige bestuurder later, kennismend van een hem onwettig besluit, daartegen geen bezwaar heeft gemaakt. Trouwens, welke juridische vorm zou het maken van dat bezwaar moeten aannemen? Er is niet in voorzien, in welke vorm dit zou worden gegoten. Het besluit is genomen.

Mevrouw Haas-Berger (PvdA): Civielrechtelijk kan het wel.

Minister Van Agt: Ja, als het besluit civielrechtelijk aantastbaar is, op grond van het verenigingsrecht, maar dat behoeft lang niet altijd het geval te zijn. Het zal slechts bij hoge uitzondering het geval zijn, dat het uit dien hoofde mogelijk is het besluit bij de rechter aan te vechten.

De algemene beraadslaging wordt gesloten.

Het wetsontwerp wordt, na goedkeuring van de onderdelen, zonder stemming aangenomen.

Aan de orde is de voortzetting van de behandeling van de wetsontwerpen: **Aanvulling van het Wetboek van Strafrecht met een bepaling omtrent het wederrechtelijk gebruik van een woning of besloten lokaal (12 305);**

Bepalingen met betrekking tot tijdelijke verhuur van woonruimte in gebouwen, welke aan een gemeente toebehoren en voor afbraak bestemd zijn (12 306).

De algemene beraadslaging wordt hervat.

Minister Van Agt: Mijnheer de Voorzitter! Mijn taak zal het zijn in het bijzonder te spreken over de algemene en de Justitie rakende aspecten van wetsontwerp 12 305. Staatssecretaris Schaefer zal ingaan op de vragen betreffende het beleid op het gebied van de volkshuisvesting en de beantwoording van de vragen die betrekking hebben op wetsontwerp 12 306 voor zijn rekening nemen.

Alle interventies in eerste termijn hadden betrekking op dezelfde thema's, zij het in nogal verschillende toonaarden en met uiteenlopende variaties gespeeld. De argumenten die in de schriftelijke stukken zijn aangevoerd werden grotendeels herhaald, hetgeen moeilijk anders kon want de schriftelijke voorbehandeling is zeer uitputtend geweest en nader toegevoerd. Ik meen daarom in mijn antwoord beknopt te kunnen zijn.

Vat ik de motieven voor de indiening en verdediging van wetsontwerp 12 305 kort samen, dan moet ik zeggen dat het om een regeling gaat die een leemte in de rechtshandhaving opvult. Deze opvulling is slechts mogelijk met behulp van het strafrecht. Wij hebben gekozen voor een milde strafbepaling, naar het oordeel van sommigen te mild; de geachte afgevaardigde de heer De Beer heeft het duidelijkst kritiek hierop geleverd.

Het gaat dus om een milde strafbepaling, alsmede om een met zorgvuldig omschreven waarborgen voorziene bepaling over het optreden van de politie ter ontruiming van het gekraakte pand. Het geheel moet worden gezien tegen de achtergrond van het kabinetsbeleid op het gebied van de volkshuisvesting, gericht op het tegengaan van leegstand en op het scheppen van meer woonegelegenheden, in het bijzonder voor de minder bedeelde groepen in de samenleving.

De geachte afgevaardigde de heer Drees, mijnheer de Voorzitter, heeft zich gekeerd tegen het eigenmachtig optreden dat in het kraken ligt opgesloten. Hij ziet het probleem als dat van een keuze tussen het bevorderen van overheidsbeheer enerzijds en het gedogen of zelfs goedkeuren van eigenmachtig optreden anderzijds.

Ofschoon het betoog van de heer Drees geen volledige weergave is van de uitvoerige beschouwingen die gegeven zijn in de memorie van antwoord, meen ik dat de grondfilosofie van zijn interventie zozeer overeenstemt met die welke ik over dit onderwerp zelf heb, dat het niet nodig is

daarop in den brede in te gaan. Bij de bespreking van bijzondere vragen zal dadelijk nader blijken, welke die filosofie is en waarom ik meen die te moeten huldigen.

Sommige geachte afgevaardigden, vooral de heren Scholten en Jongeling, hebben zich afgevraagd of een regeling die meer gericht is op beperking en beheersing van de leegstand niet de voorkeur zou hebben verdiend. Zij hebben de publikaties van mr. Liefland in het geding gebracht. Deze wil de rechthebbende alleen strafrechtelijk beschermen als het lege pand is aangemeld en dan gedurende een zekere periode van leegstand, welke periode onder toezicht van de overheid verlengd zou kunnen worden. Ook de heer Imkamp denkt in die richting. Dit systeem draagt in wezen voor de verdeling van woon- en bedrijfsruimte een instrumentarium aan, gelijksoortig aan het reeds bestaande van de Woonruimtetwet. Het is in zoverre overbodig naast de Woonruimtetwet. Men bedenke voorts dat de problemen van rechtshandhaving tegen krakers zich ook kunnen voordoen na de beperkte periode van strafrechtelijke bescherming die in dit systeem is voorzien.

De uitkomsten van het kraken zijn voorts zo toevallig – dat is zoals Lange-meijer terecht heeft opgemerkt een van de belangrijkste bezwaren van feitelijke aard tegen het kraken –, dat ook als het kraken na een zekere periode van leegstand geschiedt het niet als een middel kan worden beschouwd dat steeds of zelfs maar als regel tot rechtvaardige uitkomsten leidt. Zulk een systeem is dus als beleidsinstrument overbodig en als voorziening in de rechtshandhaving onvoldoende.

De geachte afgevaardigde mevrouw Salomons vraagt zich af of kraken werkelijk een nieuw verschijnsel is. Immers reeds in 1915 was er een rechterlijke uitspraak over. Ik heb, bijna zeker uit dezelfde bron – het zal de publikatie van Tak zijn geweest –, vernomen dat het inderdaad ging om een arrest, zij het niet van de Hoge Raad maar van het Hof te Arnhem. Wij moeten constateren – en wij hadden dat misschien al in 1915 kunnen constateren – dat sinds 1886 het kraken niet strafbaar is geweest. Ik wijs op het simpele feit, dat dit tot voor zeer kort niet als een leemte werd ervaren. Dat is pas veranderd sinds het kraken op vrij grote schaal toepassing vond. Een paar jaar geleden is dat pas begonnen. Dat heeft de behoefte doen ontstaan aan een mogelijkheid om er effectiever tegen te kunnen optreden.

De geachte afgevaardigde de heer Imkamp vraagt of door het kraken de economie wordt verstoord en of de verdeling van woonruimte wordt gefrustreerd. Mijns inziens zou men alleen van verstoring van het economisch leven door kraken kunnen spreken, als het kraken een zeer massaal verschijnsel was. Weliswaar komt het verschijnsel veelvuldig voor, maar ik zou het geen massaal verschijnsel willen noemen. Ik denk dat ook de heer Imkamp dat niet zou willen doen. De verdeling van woonruimte kan in tweeërlei opzicht door het kraken worden gefrustreerd. Wanneer een kraker een pand in beslag neemt, dat tot de gedistribueerde sector behoort, maakt hij het een wel gerechtigde woningzoekende moeilijker, misschien zelfs in feite onmogelijk, dat pand te betrekken. Voor een pand dat niet tot die sector behoort, heeft kraken tot gevolg dat het voor een woningzoekende die het zou willen huren of kopen onaantrekkelijker wordt. Zelfs de bezichtiging van een pand, in welke van beide sectoren dan ook door een gegadigde biedt dan al grote moeilijkheden.

De geachte afgevaardigde de heer Abma vraagt mijn nader oordeel over de strafwaardigheid van het kraken van een leeg pand. Ik vrees, mijnheer de Voorzitter, dat ik niet veel verder kom dan wat ik reeds in de memorie van antwoord betoogde met als slot-som dat ik in het algemeen deze rechtsinbreuk lichter aansla dan de huisvrederebreuk en het algemeen zie als een licht strafbaar feit. Ik heb ook niet willen voorbij gaan aan de verschillen van inzicht omtrent de strafwaardigheid die hierover binnen de bevolking leven. Ik ga ervan uit – dit in antwoord op een andere vraag van de heer Abma – dat vrijwel elke strafbepaling enige preventieve werking heeft. Maar dat die werking zonder meer zou worden vergroot door verhoging van de strafbedreiging mag, naar wetenschappelijk onderzoek hier en elders heeft aangetoond, niet voetstoots worden aangenomen.

Onder normbevestiging – ik wend mij andermaal tot de heer Abma – versta ik het geven van een zekere steun waardoor een norm, waarvan de handhaving enigszins in de verdrukking is gekomen en die toch in het geheel van de rechtsorde van belang is, duidelijk aan de rechtsgenoten wordt voorgehouden.

De geachte afgevaardigde de heer Scholten vroeg mij of de politie door deze wet veel werk zal krijgen; anders geformuleerd, of de wet veel zal worden toegepast. De toepassing van de

Van Agt

strafwet zal worden beheerst door het opportuniteitsbeginsel. Er zullen richtlijnen voor het optreden van politie en justitie worden uitgewerkt. Ik zeg dit ook aan het adres van de geachte afgevaardigde de heer Van Schaik die hiernaar heeft geïnformeerd. Dat betekent dat politie en justitie niet werktuigelijk op elke aangifte zullen reageren.

Of het aantal gevallen waarin het tot ontruiming en strafvervolgning komt groot zal zijn, is moeilijk te voorspellen. Wel ligt het voor de hand aan te nemen dat de nieuwe wet in veel gevallen een factor zal zijn die ertoe bijdraagt dat door overleg tussen rechthebbers en krakers in der minne een ontruiming wordt bewerkstelligd.

De heer **De Beer** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Heb ik het goed gehoord en heeft de Minister gezegd, dat nog te bezien valt of op iedere aangifte door een rechthebbende een actie van de politie zal volgen? Kan de Minister verduidelijken welke soort van gevallen hem voor ogen staan waarin dat wel en welke waarin het niet zal gebeuren?

Minister **Van Agt**: Wij willen ons hierop in overleg met het openbaar ministerie graag beraden. Ik heb alleen de principiële uitspraak willen doen, dat hiervoor evenals voor alle strafbepalingen geldt, dat het enkele feit van het constateren van een gedrag in strijd met een strafbepaling niet werktuigelijk leidt tot opsporingshandelingen door de politie en vervolging door het openbaar ministerie. Uit het opportuniteitsbeginsel volgt dat de politie kan afzien van opsporing en dat het openbaar ministerie kan afzien van vervolging. Dat is trouwens al geboden op praktische gronden, omdat de politie eenvoudig niet bij machte is alle strafbare feiten met opsporing te beantwoorden. De introductie van deze strafbepaling betekent niet, dat er voortaan een blind mechanisme in werking treedt krachtens hetwelk een enkel signaal van een eigenaar, onder welke omstandigheden dan ook verkerend, dat betrekking heeft op een kraker, onder welke omstandigheden dan ook zich bevindend, leidt tot het uitrukken van de politie.

De heer **De Beer** (VVD): Kan de Minister dan op geen enkele manier aanduiden wat méér nodig zou zijn om wél het uitrukken van de politie te bewerkstelligen?

Minister **Van Agt**: Het zal zonder nadere toelichting duidelijk zijn, dat wij

allen, misschien met onderlinge nuances, in de diversiteit van kraakgevallen, die de praktijk aanbiedt, het ene geval heel anders waarderen dan het andere. Natuurlijk hebben ze gemeenschappelijk, dat iemand zich zonder recht of titel bevindt in een onroerend goed van een ander. De oorzaken waaruit die wederrechtelijkheid voortkomt, het gedrag ook van de eigenaar dat ertoe kan hebben bijgedragen dat deze situatie ontstond of voortbestond zullen factoren zijn die in de beslissing of politieel en justitieel optreden aangewezen is, worden betrokken.

Met de uitvoerige beantwoording van deze interruptie van de heer De Beer heb ik ook een van de hoofdpunten van het betoog van de heer Van Schaik beantwoord. Hij bepleit verder in de wet een overgangsbepaling te brengen om enig soelaas te geven voor bestaande kraakgevallen. Daartoe heeft hij een amendement ingediend. De heer Scholten overweegt op andere gronden een motie in te dienen om de wet later te doen invoeren. Als de Kamer wenst dat de wet op een later tijdstip wordt ingevoerd, dan zal de wet zelf dat moeten bepalen in afwijking van de algemene regeling van de wet van 1852, ingevolge welke, zonder andersluidende voorziening een wet in werking treedt 20 dagen na afkondiging daarvan in het Staatsblad. Ik heb begrip voor de overwegingen, die met name door de heren Scholten en Van Schaik zijn naar voren gebracht, om niet aanstonds met deze wet diegenen te verdrijven die al geruime tijd in een eertijds gekraakt pand zitten. Ik ben daarom bereid, gehoord de beschouwingen in deze Kamer, een nota van wijzigingen in te dienen, waarin de inwerkingtreding van de wet wordt bepaald op zes maanden na de afkondiging, daarmee nu al voldoende aan hetgeen door de motie wordt gevraagd en ook door de heer Van Schaik is bepleit in zijn amendement. Ik vermoed dat door deze nota van wijzigingen het amendement van de heer Van Schaik overbodig wordt.

De heer **Van Schaik** (KVP): Inderdaad. Hiermee trek ik mijn amendement dan ook in.

Aangezien het amendement-Van Schaik c.s. (12 305, nr. 8) is ingetrokken, maakt het geen onderwerp van behandeling meer uit.

Minister **Van Agt**: Mijnheer de Voorzitter! De geachte afgevaardigden me-

vrouw Salomons en de heer Van Winkel ontwaren in het wetsontwerp terugwerkende kracht, omdat het zich ook richt tegen krakers die al voor de inwerkingtreding van de wet het betrokken pand in gebruik hebben genomen. Dat is een misverstand. Het wetsontwerp stelt niet strafbaar het wederrechtelijk in gebruik nemen van het pand, maar het niet ontruimen van een wederrechtelijk in gebruik genomen woning of besloten lokaal, nadat een vordering tot ontruiming is uitgebracht. Dat betekent dat er geen sprake is van terugwerkende kracht. Terugwerkende kracht betekent, dat de wet alsnog strafbaar stelt hetgeen men heeft gedaan of nagelaten in een periode, voorafgaande aan de inwerkingtreding van de wet. Er is geen sprake van dat er alsnog straf wordt gesteld op gedragingen die dateren van voor de inwerkingtreding van de wet. Er wordt thans gezegd: Vanaf de datum van de inwerkingtreding van de wet zal het voortaan strafbaar zijn om wederrechtelijk te verblijven in een woning of besloten lokaal, wanneer een vordering is uitgebracht om het perceel te verlaten.

Mevrouw **Salomons** (PvdA): Formeel heeft de Minister natuurlijk gelijk, maar in materiële zin wordt een zekere terugwerkende kracht ingevoerd, omdat een delictomschrijving wordt ingevoerd, waarop voorheen geen strafsancie stond. Als gevolg van dit wetsontwerp wordt wel een strafsancie ingevoerd; een deel van de delictomschrijving – het in gebruik genomen hebben – is in ieder geval voltooid. Dat deel komt onder de strafbepaling te vallen.

De heer **Van Winkel** (PPR): Het is erg uniek. Als niet-jurist is het voor mij erg moeilijk een en ander in termen te gieten, die de Minister in juridische vormen kan vertalen. Het wonen in een gekraakt pand is formeel nog geen strafbaar feit maar een potentieel delictueuze toestand, die in kracht van gewijsde gaat op het moment, dat de politie zegt: En nu eruit. Nu is het probleem, dat er een soort van verworven recht ontstaat, wanneer de rechthebbende dat bijvoorbeeld een jaar of langer heeft toegelaten en eventueel zelfs huurpenningen heeft geïnd. Moreel ontstaat daar een soort van recht, hij heeft daar impliciet een soort van toestemming gegeven. Op een gegeven moment heeft hij er genoeg van, hij ziet ineens nieuwe mogelijkheden om het pand door verkrotting uit het be-

Van Agt

stand te laten halen, zodat hij de grond bijzonder goed rendabel kan maken. Dan zou die betrokkene gebruik kunnen maken van dit wetsontwerp; hij kan de politie erop afsturen. Dan wordt die potentieel delictueuze toestand door overheidsingrijpen als het ware in vorm van gewijsde gebracht. Misschien druk ik mij juridisch erg krom uit. Ik heb ooit van die flarden gehoord, waarbij ik dacht: die kant gaat het uit. Misschien kan de Minister het vertalen en het daarna afdoende weerleggen.

Minister Van Agt: Mijnheer de Voorzitter!

Wij zijn het erover eens, dat er geen sprake is van terugwerkende kracht in de juridische zin van het woord. Er kan dus geen sprake zijn van strijd met artikel 1, tweede lid, van het Wetboek van Strafrecht, een bepaling die straks in het kader van de grondwetsherziening in de Grondwet zal worden opgenomen. Materieel wordt het laten voortdurend van een toestand die misschien al geruime tijd bestond en tot dusver niet strafbaar was, zonder dat in die toestand zelf enige verandering komt, strafbaar gemaakt. Dat gebeurt echter wel vaker.

De heer Patijn (PvdA): Om het heel simpel te zeggen: het wetsontwerp heeft betrekking op alle tegenwoordige en toekomstige krakers, want in alle gevallen zal een vordering tot ontruiming en het daaraan geen gevolg geven leiden tot een strafbaar feit, ongeacht het feit of men in het kraakpand al drie jaar, drie weken of drie dagen zat dan wel er in de toekomst in gaat zitten.

Minister Van Agt: Dat is juist. De vraag is, of dat ontoelaatbaar is. Ik stel dat het niet ontoelaatbaar is om een tot op heden strafrechtelijk getolereerd (maar wel wederrechtelijk) gedrag als nog strafbaar te stellen.

Mevrouw Salomons (PvdA): Het was een civiel-rechtelijke wederrechtelijkheid. Ik chargeer een beetje, maar in wezen is er sprake van strijd met artikel 1, want men gaat een gedraging later strafbaar stellen.

Minister Van Agt: Mijnheer de Voorzitter! Ik heb gezegd, dat de geachte afgevaardigden gelijk hebben als zij betogen, dat de nieuwe bepalingen voortaan ook van toepassing zullen zijn op

reeds zittende krakers. Daarbij is geen sprake van terugwerkende kracht, want het is niet zo dat alsnog strafbaar zou worden gesteld hetgeen betrokkene voor de inwerkingtreding van de wet hebben gedaan. De bepalingen zullen wel gelden voor zittende krakers indien zij de reeds wederrechtelijke situatie voortzetten na afkondiging van de wet en nadat de vordering tot ontruiming is gedaan. Gevraagd is of dat een ontoelaatbare wetgeving is. Dat houd ik tegen. Het komt vaak voor, dat de wetgever op een bepaalde dag tot de conclusie komt, dat een zekere toestand die hij tot dusverre niet met een strafbepaling heeft bestreken, niet langer kan worden voortgezet. Het komt bij voorbeeld in de sfeer van de milieuwetgeving voor, dat een bepaalde situatie die lange tijd bestaan heeft, verder niet meer door de wetgever wordt getolereerd. Als men dat materieel terugwerkende kracht wil noemen, is mij dat wel. Ik zou die terminologie willen vermijden omdat zij verwarringschepend is, maar het is in ieder geval geen terugwerkende kracht als bedoeld in artikel 1, lid 2, van het Wetboek van Strafrecht.

Mevrouw Salomons (PvdA): Maar zou ik....

De Voorzitter: Als het een interruptie is, heb ik geen bezwaar. Er dreigt echter een potentieel conflictueuze situatie te ontstaan en dat wil ik graag voorkomen.

Mevrouw Salomons (PvdA): Bij de milieuwetgeving is er altijd sprake van een overgangsregeling. Een situatie die tot dit moment werd getolereerd gaat men niet van de ene op de andere dag strafbaar stellen. Dat ontbreekt in deze wet.

Minister Van Agt: Ik heb een nota van wijziging ingediend, inhoudende dat de wet niet eerder in werking zal treden dan een half jaar na afkondiging in het Staatsblad. Dat is de meest ruime overgangsregeling die men mag verlangen.

De geachte afgevaardigde mevrouw Salomons heeft enkele belangwekkende vragen gesteld, mede dienend als toelichting op enkele amendementen van haar hand. Haar hoofdbezwaar is dat het wetsontwerp geen mogelijkheid geeft om misbruik van eigendomsrecht te toetsen en dat het protestkraken niet tegengaat. Het protestkraken is veelal demonstratief en van korte duur. Het beoogt immers geen

gebruik tot bewoning van het pand. Daarop te reageren met een afzonderlijke strafbepaling is wat zwaar en naar ik geloof ook maatschappelijk niet nodig. Een wettelijke regeling die misbruik van eigendomsrecht tegengaat is alleen mogelijk in de vorm van een administratieve wet van het soort zoals wij die al hebben. Ik denk aan de Woonruimtetwet. De voor- en nadelen van de toepasselijkheid daarvan in bepaalde gebieden of ten aanzien van bepaalde categorieën van objecten kan mijn deskundige buurman, Staatssecretaris Schaefer, veel beter uitleggen dan ik. Het zal wel duidelijk zijn dat het geen zin heeft naast die wet een soortgelijke regeling te creëren.

Men bedenke verder dat het kraken altijd civielrechtelijk een wederrechtelijke handeling is, ook tegenover de eigenaar die asociaal met zijn pand omspringt en die dus zijn pand niet op sociale wijze laat functioneren.

De geachte afgevaardigde de heer Scholten heeft – ik herkende daarin woorden van zijn fractievoorzitter – gesproken over de sociale functie van de eigendom. Met degenen die zich zelf en anderen voorhouden dat de eigendom een sociale functie heeft, gezinszins absoluut is, maar niet alleen de eigenaar zelf tot nut behoort te zijn ben ik het van harte eens. Ik gevoel mij een van hen. Daarin zit geen enkel verschil van mening. Wie vindt dat in ons maatschappelijk bestel heden ten dage onroerend goed niet of niet altijd op sociaal aanvaardbare wijze wordt gebruikt, die pleite ervoor de overheid meer instrumenten te geven om te bevorderen dat er een sociaal gebruik van eigendom wordt gemaakt. Ik zeg niet dat dit nodig is, het onttrekt zich goeddeels aan mijn beoordeling of dat nodig is, maar dat is dan de koninklijke weg. Wij kennen al de vordering als voorzien in de Woonruimtetwet. Indien nodig – dit valt buiten mijn competentie – streve men naar verruiming van de Woonruimtetwet of nog scherpere instructies omtrent de toepassing van de Woonruimtetwet. Men kan zelfs denken aan de eventualiteit van ontginning ten algemene nutte, maar uiteindelijk is het de overheid, representante van de gemeenschap, die erop heeft toe te zien dat uitwassen van asociaal gebruik van eigendommen worden gekeerd.

Het kan passen in het bestel dat ik voor goed houd – en dat ook mijn vrienden van de ARP voor goed

Van Agt

houden — dat, indien er sprake is van asociaal gebruik van eigendom, dit een vrijbrief vormt voor particulieren zich dan maar het feitelijk gebruik van die eigendom te verschaffen.

Ik heb er daarom aan gehecht met nadruk te stellen dat ik de grondgedachte van de heren Scholten en Van Schaik deel. Die gedachte brengt mij echter niet tot de conclusie, dat er geen strafbepaling moet komen tegen het kraken door degenen, die eigenmachtig zich het gebruik verschaffen van goederen, die inderdaad beter hadden kunnen functioneren dan zij deden.

Het is de leden van deze Kamer duidelijk, dat de civiele procedure als middel om op te treden tegen wederrechtelijke inbezitting grote bezwaren met zich brengt. Dit is in de memorie van antwoord uitvoerig beschreven. Zelfs als een gekraakt pand een vaste bewoner heeft, is een proces tegen hem riskant omdat tegen het moment, dat hij het proces gaat verliezen, hij kan worden afgelost door een andere kraker, waarop het spel van voren af aan kan beginnen.

Mevrouw Salomons heeft erop gewezen dat, als een kraker later huurder wordt, hij niet zonder meer uit het pand kan worden gezet. Ik bevestig dit, mijnheer de Voorzitter. Ik wijs er verder op dat, wanneer er werkelijk huurpenningen door de kraker zijn betaald, en deze door de eigenaar zijn aanvaard gedurende enige tijd, er een huurovereenkomst is ontstaan. Deze is niet op schrift gesteld, maar dat is niet wezenlijk voor het bestaan van de overeenkomst. Er is dan geen sprake van, dat de strafbepaling waarover wij nu spreken van toepassing zou zijn.

Als de strafbaarheid kwestieus is wegens een geschil over een kwestie van burgerlijk recht, plegen strafjustitie en politie zich verre te houden. Langemeijer heeft dit zelfs een axioma voor het optreden van de politie genoemd. Dit neemt niet weg, dat politie en justitie dikwijls een civielrechtelijke kwestie in het kader van een opsporingsonderzoek zullen moeten bezien. Mede op grond van de uitkomsten daarvan zullen zij soms diepingrijpende maatregelen moeten nemen, zoals de arrestatie van een verdachte en de inbeslagneming van goederen. De politie en justitie zullen echter op een zorgvuldige wijze de juistheid van de aangifte van de rechthebbende moeten onderzoeken. Rijst er twijfel, dan zullen zij zich dienen te onthouden, gelijk zij dit ook bij de toe-

passing van andere bepalingen van strafrechtelijke aard doen.

Mevrouw Salomons heeft voorgesteld, een termijn van drie maanden in het wetsontwerp te brengen na afloop waarvan tegen de krakers niet meer strafrechtelijk zou kunnen worden opgetreden. Dit amendement gaat ervan uit, dat het tijdstip van het kraken gemakkelijk is vast te stellen. Dit is in de meeste gevallen niet zo. Veelal zullen noch de eigenaar of andere rechthebbenden, noch de politie er weet van hebben op welke dag het begon. Meestal ontdekt men na enige tijd, dat een leeg pand intussen niet meer leeg is en dat er mensen in zitten. Het is bijna ondoenlijk om vast te stellen, wanneer die mensen erin zijn getrokken. De politie kan immers niet naar binnen dan op basis van dit artikel. Het artikel zou niet meer van toepassing zijn, wanneer al drie maanden om zijn, sinds het begin van de ingebruikneming zijn verstreken. Maar om te onderzoeken wanneer die termijn is begonnen, zou de politie de krakers moeten horen in het daartoe te betreden pand!

Ik vrees dat grote problemen zullen ontstaan over de vraag, of de termijn van drie maanden intussen wellicht al om is met als gevolg dat strafrechtelijk optreden helemaal niet meer mogelijk is.

Van meer materieel belang is, dat de problemen van rechtshandhaving zich ook na die termijn van drie maanden kunnen voordoen, wanneer bij voorbeeld iemand door ziekte of door verblijf buitenslands, of doordat een zekere tijd is verstreken bij pogingen om in der minne tot een oplossing te komen, aan die termijn niet genoeg heeft gehad. Er wordt ook geen rekening gehouden met wijziging van het gedrag ten ongunste door de kraker na drie maanden, waardoor deze voor de rechthebbende alsnog onaantvaardbaar wordt. Ik denk aan het geval waarin een kraker of een groep van krakers een tijdlang is getolereerd. Het kan voorkomen dat na enige tijd de wijze waarop het pand wordt bewoond het pand er zozeer op achteruit doet gaan — die gevallen zijn bekend — dat de rechthebbende de gang van zaken niet langer meent te kunnen tolereren. Als hij voor zijn aanvankelijke inschikkelijkheid de prijs zou moeten betalen, dat helemaal geen beroep op de politie meer mogelijk is — de termijn van drie maanden is intussen immers verstreken — zou daarmee geen dienst worden bewezen aan degenen die proberen door inschikkelijkheid en goed overleg een

kraaksituatie niet aanstonds op scherp te zetten.

Over het voorstel om in het wetsontwerp een uitzondering te maken voor panden die meer dan een jaar leeg staan, geldt goeddeels hetzelfde. Het geldt eveneens voor het voorstel van de heren Van der Spek en Van Winkel, die de termijn van een jaar zelfs tot een half jaar willen terugbrengen.

Ik reageer anders op het voorstel de eisen uit te breiden waaraan het proces-verbaal van binnentreden moet voldoen. Dat voorstel onderstreept de plicht van de politie tot zorgvuldig optreden. Ik laat het oordeel over dit amendement gaarne aan de Kamer over. Datzelfde geldt voor een kleine wijziging die in artikel 551a is voorgesteld.

De heer De Beer wil het boetemaximum bij amendement op 5000 gld. brengen. In de memorie van antwoord heb ik betoogd, dat ik het gekozen bedrag van 200 gld. een evenwichtiger reactie van de wetgever acht op een licht strafbaar feit. De heer De Beer beroept zich erop, dat de door hem voorgestelde sanctionering dichter komt bij die van de Woonruimtetwet 1947. Hij wijst erop, dat het kraken van een dure flat in de vrije sector minder risico zal opleveren dan het kraken van een goedkope woning in de sector die onder de Woonruimtetwet valt. Toch is dat niet zo vreemd als het de heer De Beer lijkt. Wie een goedkope flat kraakt, doet namelijk meer dan een anders burgerlijk recht schenden. Hij maakt die flat ook moeilijker toegankelijk voor personen die behoren tot de potentiële gerechtigden krachtens de Woonruimtetwet. Om zijn eigen beeld te gebruiken, die kraker is gaan staan in een rij waarin hij niet thuis hoort, of heeft zich in die rij naar voren gedrongen.

De heer De Beer heeft twee varianten van het kat en muis-spel genoemd. In de ene variant verlaten de krakers na sommatie het pand en komen zij of hun vrienden meteen weer terug. In de andere variant laten zij zich verbaliseren en komen zij of anderen daarna onmiddellijk terug. In de memorie van antwoord heb ik al betoogd, dat het ontwerp niet voor deze vorm van treiteren is geschreven. Ook de heer De Beer heeft deze woorden aangehaald. Mocht zich dat in een enigszins betekende mate gaan voordoen, dan zou een verscherping van de wettelijke bepalingen moeten worden overwogen.

Van Agt

In de tweede variant van het spel zal artikel 540 van het Wetboek van Strafvordering soms uitkomst kunnen bieden. Ik zeg 'soms' omdat men met dit artikel een zekere voorzichtigheid moet betrachten.

De heer De Beer stelde voorts de vraag aan de orde, of de gemeenten strafverordeningen kunnen maken betreffende het woningkraken, nadat wetsontwerp 12 305 wet is geworden. De diverse kamervragen die over gemeentelijke verordeningen inzake dit onderwerp zijn gesteld betroffen vooral de vraag, of dergelijke verordeningen verbindend zijn, nu een landelijke wetelijke regeling als vervat in dit wetsontwerp nog niet bestaat. In de memorie van toelichting wordt daarover gesteld dat het niet volstrekt zeker is — het woordje 'niet' was aanvankelijk weggefallen, maar hoorde daar wel — dat de gemeentebesturen de bevoegdheid bezitten zulk een verordening vast te stellen.

Het lid **Schakel** vervangt het lid **Vondeling** op de voorzittersstoel.

□

Minister **Van Agt**: Met name in het uitvoerige antwoord van mijn ambtgenoot van Binnenlandse Zaken, mede namens Staatssecretaris Schaefer en mij op 2 april 1974 op vragen van de heren Van der Lek en Jurgens inzake een dergelijke verordening van de gemeente Helmond gegeven, werd aan deze onzekerheid opnieuw uitdrukking gegeven. Daarbij werd geconstateerd, dat zolang er nog geen uitputtende landelijke regeling is, de plaatselijke wetgever toch wel in beginsel voor bevoegd mag worden aangehouden om regels te stellen ook ter aanvulling van onderwerpen die in een wet in formele zin zijn neergelegd.

Mijnheer de Voorzitter! U weet — u juist beter dan wie ook in deze vergadering — dat aan de hand van de artikelen 93 en 94 van de gemeentewet moet worden beoordeeld wat het lot is van bestaande en eventueel nieuw te maken gemeentelijke verordeningen, die op het kraken van woningen betrekking hebben. Het is met deze artikelen voor ogen duidelijk dat de opzet en de toelichting op het wetsontwerp de plaatselijke besturen nog maar een geringe speelruimte voor eigen wetgevend optreden zou laten, zo deze er al is. Verder durf ik op deze berucht ingewikkelde materie niet in te gaan.

De heer De Beer is er beducht voor, dat een rechthebbende door lang stilzitten zijn recht om zich tot politie en justitie te wenden kan verliezen.

De heer **De Beer** (VVD): Hoewel de Minister enige aarzeling toonde om nog verder op de materie in te gaan, wil ik erop wijzen, dat ik het voorbeeld van de algemene politieverordening van Lemsterland heb genoemd, waarin heel duidelijk beperkende bepalingen worden gesteld ten aanzien van het gebruik van woonruimte door rechthebbenden. Ook daarvoor geldt, dat er landelijke bepalingen zijn, namelijk de Wet op de ruimtelijke ordening, die duidelijk de bevoegdheid aan de gemeenten geeft om langs deze weg aan te geven of men iets als vakantiewoning of als permanente woning zou kunnen gebruiken. De analogie is zo sterk dat ik het op prijs zou stellen, toch van de Minister van Justitie te vernemen, of in de uitspraak van de Kroon ter zake niet een argument kan worden gevonden, dat gemeenten op het punt van het gebruik van woningen door niet-rechthebbenden aanvullende bepalingen kunnen maken.

Minister **Van Agt**: Mijnheer de Voorzitter! Ik waag mij niet aan een uitspraak daarover. De heer De Beer wijst op een verordening van de gemeente Lemsterland. Ik had deze verordening mischien moeten kennen.

De heer **Patijn** (PvdA): Iedere Nederlander wordt geacht de wet te kennen!

Minister **Van Agt**: Mijnheer de Voorzitter! Wellicht kan de geachte afgevaardigde de heer Patijn de vraag van de heer De Beer per interruptie beantwoorden?

Staatssecretaris **Schaefer**: Mijnheer de Voorzitter! Ik wil de heer De Beer eraan herinneren dat hij in 1974, bij de behandeling van de begroting 1975, namens de Regering antwoord heeft gekregen van de Minister van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening en ik kan hem mededelen dat er in dat standpunt niets is gewijzigd.

De heer **De Beer** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Dat antwoord was materieel hetzelfde als de uitspraak van de Kroon. Daar gaat het mij nu niet om. Als een geheugensteuntje voor de Minister wijs ik erop, dat het toen ging om een APV, waarin het verboden werd om een woning in een bepaald gedeelte van de gemeente te gebruiken als tweede woning. Ik wil nu niet discussiëren over de materiële inhoud van die APV en van de uitspraak van de Kroon, maar nu de Kroon zo duidelijk heeft uitgesproken dat een gemeente per algemene politieverordening regels kan stellen over het gebruik van woonruimte, nota bene door de rechthebbende zelf, moet men toch a fortiori aannemen dat de gemeente

ook bevoegd is, eveneens in aanvulling op landelijke bestaande wetten, verdere regelen te stellen voor het gebruik van woningen door niet rechthebbenden.

Staatssecretaris **Schaefer**: Mijnheer de Voorzitter! Die APV is gehandhaafd vanwege het ontbreken van een bestemmingsplan. In de Wet op de ruimtelijke ordening is geregeld dat een gemeente een bestemmingsplan kan maken. Bij het ontbreken daarvan, hanteert de gemeente die APV, die bij een goed bestemmingsplan niet meer nodig is, omdat daarin ook het gebruik is geregeld. Het verschil met deze wet is natuurlijk dat de gemeente geen enkel initiatief behoeft te nemen, omdat er een wet is die over het gehele land geldt, terwijl de Wet op de ruimtelijke ordening de mogelijkheid biedt, regelingen te treffen. Bij een aantal gemeenten worden in die tussentijd tussentijdse maatregelen genomen. Daar ging het toen over en wat dat betreft, is de heer De Beer twee jaar geleden precies bediend en heeft hij antwoord op zijn vraag gekregen.

Minister **Van Agt**: Mijnheer de Voorzitter! Ik hoop dat de geachte afgevaardigde de heer De Beer dezelfde bewondering kan opbrengen voor de woorden van de grootmeester naast mij als ik. Als dat zo is, zal ik nog enkele andere interessante onderwerpen bespreken.

Ik blijf nog even bij de heer De Beer die ervoor beducht zegt te zijn, dat een rechthebbende door lang stilzitten zijn recht zich tot politie of justitie te wenden kan verliezen. In de memorie van toelichting is al opgemerkt dat het wetsontwerp voor die vrees geen aanleiding geeft. Het is uiteraard denkbaar dat er gedurende een lange periode waarin de rechthebbende de krakers heeft getolereerd tussen hem en die krakers handelingen zijn verricht die de situatie uit civielrechtelijk oogpunt onoverzichtelijk hebben gemaakt. Er kan wellicht een huurverhouding zijn ontstaan en dan zullen zowel de politie en de justitie huiverig zijn om in te grijpen. Het enkele stilzitten op zichzelf zal echter niet tot gevolg hebben dat er niet meer ingegrepen kan worden.

De geachte afgevaardigde de heer Jongeling heeft gevraagd of onder 'rechthebbende op een pand' ook kan worden verstaan een medebewoner van een flatgebouw waarvan een flat is gekraakt.

Hij heeft gezegd: als de flat van mijn buurman is gekraakt, doet dat zoveel schade aan de waarde van het woongenot van de mijne; ben ik dan ook rechthebbende? Het antwoord moet

Van Agt

ontkennend zijn. Onder rechthebbende is in deze wet te verstaan de eigenaar van de anderszins zakelijk gerechtigde tot of de huurder van de gekraakte flat. Ik geloof ook niet, dat er reden is om de kring van gerechtigden uit te breiden, want de bewoner die de heer Jongeling bedoelt kan de waarde van zijn flat ook verminderd zien door rechtmatig in een andere flat getrokken bewoners, wanneer hun gedrag onaangenaam is voor de buurman.

De geachte afgevaardigde de heer Imkamp heeft mij gevraagd mededeling te doen van de inhoud van de richtlijnen die de procureurs-generaal hebben vastgesteld voor de behandeling van kraakgevallen. Hij heeft zelf al gezegd: ik ben al een tijdlang met de Minister aan het bakkeleien over dergelijke zaken. Hij is in dit onderwerp voorgegaan door een vroeger lid van de Tweede Kamer, de heer Wiebenga. Op 23 oktober 1970 antwoordde de Minister van Binnenlandse Zaken destijds mede namens mijn toenmalige ambtsvoorganger, dat de richtlijnen door het openbaar ministerie ten behoeve van intern gebruik waren opgesteld om een uniform opsporingsbeleid te verzekeren. En, zo zeiden deze bewindslieden: een goede opsporing vergt dat zij niet worden bekend gemaakt. Met dat oordeel ben ik het eens. De inhoud van de richtlijnen is om richting te geven in de moeilijkheden die bij het openbaar ministerie zijn ontstaan, nadat na de arresten van 1971 een zekere twijfel was gerezen omtrent de reikwijdte van artikel 138 van het Wetboek van Strafrecht. Ik kan wel zeggen, dat een vuistregel als door de geachte afgevaardigde mevrouw Salomons en de geachte afgevaardigde de heer Scholten genoemd, namelijk dat binnen tweemaal 24 uur steeds ontruimd moet worden, niet voorkomt in de richtlijnen.

Mevrouw **Salomons** (PvdA): Ik vind dat wat merkwaardig, want ik heb het niet zo uit mijn duim gezogen. Anders zou de heer Scholten ook niet tot dezelfde conclusie zijn gekomen. Door de officier van Justitie in Utrecht is het als richtlijn medegedeeld aan advocaten aldaar bij een instructie over het kraken.

Minister **Van Agt**: Misschien zie ik nog kans in de eerstkomende pauze daarnaar te informeren, maar ik kan thans niet meer bescheid geven dan ik nu doe.

De heer **Imkamp** (D'66): Mag ik nog even op mijn stokpaard gaan zitten?

Interruption van de heer Imkamp

Het gaat wel niet zo hard als ik graag zou willen, maar dan maar een beetje stapvoets. Kan de Minister nog iets nader ingaan op zijn terughoudende houding ten aanzien van het publiceren van de richtlijnen? Zij zijn toch een onderdeel van de rechtszekerheid voor mensen die in een dergelijke situatie verkeren, mensen die al langere tijd in een gekraakt pand zitten, eigenaars die er een beroep van maken om met speculeren aan hun trekken te komen, enzovoorts. Er zijn natuurlijk zeer veel situaties van duidelijk onrecht, waarin gekraakt wordt. Ik vind dat het dan een eis van fundamentele rechtsbescherming voor de krakers is, als zij weten of zij in een situatie verkeren waarin zij misschien rustig kunnen blijven zitten. Er wordt gesproken over terugwerken de kracht. Ik vind dat dan het bekend zijn van de richtlijnen tot de essentialia van een rechtsstaat behoort.

Minister **Van Agt**: Mijnheer de Voorzitter! Wij hebben al zo vaak gediscussieerd over het publiceren van richtlijnen betreffende het vervolgingsbeleid. Ik heb bij vroegere gelegenheden al een aantal pogingen gedaan om duidelijk te maken, waarom die richtlijnen niet dan bij uitzondering vatbaar zijn voor openbaarmaking. Een van die redenen is dat, voor zover in richtlijnen een zekere largesse ligt besloten en een beleid om de wet niet in alle gevallen ten volle te willen toepassen, dit bij

bekendmaking zou gaan functioneren als een recht voor de betrokkenen voor wie die largesse bestemd is. Ik meen dat dit een heel verkeerde indruk zou maken en dat wij dat dus niet moeten doen. Voor zover de richtlijnen toepassing vinden, is de rechter er om te beoordelen, of die toepassing door de wettelijke beugel kan. Dat is de toets waarin ons stelsel voorziet.

De heer **Imkamp** (D'66): Ik ben het niet geheel eens met de Minister, maar ook dat is niet zo erg. Ook al zijn de richtlijnen bekend, dan nog ontleent een burger geen recht aan die richtlijnen, want ook binnen die richtlijnen blijft het opportuniteitsbeginsel nog zijn kracht behouden. Met andere woorden: daaraan een recht ontleen lijkt mij, op z'n zachtst gezegd, te sterk uitgedrukt. Een tweede punt is, of de Minister niet vindt – als ik even met hem meega, wat het beginsel betreft, omdat wij altijd aardig moeten zijn voor elkaar – dat misschien bij uitzondering in deze affaires die uitzondering moet worden toegepast?

Minister **Van Agt**: Wanneer ik over die richtlijnen ga spreken en daaraan voorbeelden ga ontlenuen, ben ik al bezig met een gedeeltelijke onthulling daarvan. Dat is mijn probleem. Daarom wil ik teruggrijpen naar een voorbeeld dat ik vroeger al eens heb genoemd, toen wij met elkaar over richtlijnen discussieerden.

Van Agt

Stel, dat er een richtlijn zou zijn, luidende: wie voor het eerst steelt in een winkel, wordt niet vervolgd, of: wie voor het eerst een fiets gapt, wordt niet vervolgd. Publikatie van zo'n richtlijn zou als een uitnodiging functioneren aan eenieder om althans ééns in zijn leven een fiets te stelen. Wanneer het openbaar ministerie al zijn richtlijnen openbaar zou moeten maken, zou er feitelijk veel minder ruimte zijn voor het betrachten van larsesse dan er nu is en ook wordt gepraktiseerd.

Mijnheer de Voorzitter! De heer Van Winkel vreest, dat krakers zich bedreigd zullen voelen door de aan de politie toegekende bevoegdheid en dat zij niet meer haar hulp zullen durven inroepen bij andere moeilijkheden. Ik meen te moeten verzekeren, dat aan krakers niet op grond van het feit dat zij krakers zijn de hulp en assistentie mogen worden onthouden die aan burgers in het algemeen worden verleend. Ik zou er zeker tegen in het geweer komen, zou mij van een andere houding van de politie blijken.

De geachte afgevaardigde de heer Van Winkel ziet in de mogelijkheid dat de politie het gekraakte pand betreft een inbreuk op de privacy van de bewoner. Het recht van privacy geldt evenwel niet absoluut. In een ingewikkelde maatschappij als de onze moeten op grond van andere belangen inbreuken op grondrechten worden toegestaan. Het gaat om een bij de wet geregelde en van bijzondere waarborgen voorziene bevoegdheid van de politie. Inperkingen van de grondrechten van deze aard zijn geoorloofd. Artikel 8 van het Verdrag van Rome geeft hiertoe uitdrukkelijk openingen.

De geachte afgevaardigde de heer Van het Schip heeft gevraagd, waarheen degenen moeten gaan die uit een ontruimd kraakpand worden gezet. In de memorie van antwoord heb ik reeds laten uitkomen, dat hun huisvesting een zaak van het plaatselijk bestuur is. Als plaatselijk de Woonruimtetwet van toepassing is, zal dat bestuur hen naar de plaatselijke normen voor de toepassing van deze wet behandelen.

Van belang is ook, dat in verband met opsporing en vervolging van overtreding van artikel 442 van het Wetboek van Strafrecht een hecht overleg van justitie en politie met het plaatselijk bestuur wordt georganiseerd. Het moet niet zo zijn, dat beide geheel los van elkaar en zonder onderling beraad functioneren. Dat kan tot ongelukken leiden.

De geachte afgevaardigden de heren Van Winkel en Van der Spek hebben een voorstel ingediend, houdende dat aan de bewoner een afschrift van het procesverbaal van binnentreden worden uitgereikt. Materieel valt tegen dit voorstel moeilijk bezwaar te maken; dat doe ik dan ook niet. Echter, zoals reeds in de memorie van antwoord is opgemerkt: het past slecht in het stelsel van het Wetboek van Strafvordering, dat op andere, hiermee vergelijkbare plaatsen – met name de artikelen 120–123 – dit voorschrift niet kent. Ik voeg hieraan nog toe, dat de bepalingen omtrent het binnentreden in woningen door de gehele wetgeving heen opnieuw zullen moeten worden bezien zodra het nu aanhangige wetsontwerp op de klassieke grondrechten deel van onze Grondwet is geworden. Dan komt de procedure van het binnentreden van woningen op een meer systematische wijze aan de orde.

□

Staatssecretaris **Schaefer**: Mijnheer de Voorzitter! Ik zou mijn beantwoording in drieën willen indelen. Ik zal in de eerste plaats een aantal opmerkingen maken op basis van wetsontwerp 12 306. In de tweede plaats wil ik ingaan op de aan mij gestelde vraag over de regelingen, die bij het Ministerie van Volkshuisvesting berusten, die voornamelijk met de verdeling van woonruimte te maken hebben, en in de derde plaats wil ik iets zeggen over het algemeen volkshuisvestingsbeleid, hoewel ik niet zal proberen, hierover een debat los te maken, omdat dit ieder jaar wel een keer plaatsvindt en soms ook nog tussentijds.

Wat het wetsontwerp zelf betreft, heb ik met dankbaarheid geconstateerd, dat vele sprekers hun instemming hiermee hebben betuigd, hoewel ik aan deze blijdschap op wat sobere wijze uitdrukking geef omdat het niet gaat om een wetsontwerp van een grote strekking.

De afgevaardigden Abma en Van het Schip betreuen het dat het wetsontwerp toch beperkt is gebleven tot woningen die aan een gemeente toebehoren. De heer Van het Schip vroeg uitbreiding naar de provincies wat betreft woningen die voor sloop bestemd zijn en naar particulieren. De heer Abma vroeg of de woningbouwcorporaties er ook niet onder zouden kunnen vallen. Ik zou mij graag willen aansluiten bij de beoordeling die de geachte afgevaardigde mevrouw Salomons heeft gegeven: de gemeente kan het beste beoordelen hoe deze zaken moeten worden behandeld en de gemeen-

te heeft meestal deze panden, waarvan het de bedoeling is ze af te breken, verworven. Wat het voorbeeld van de corporatie betreft, daar kan de huurder vaak blijven zitten tot op het moment, waarop het Rijk – indien er nog een band is met het Rijk – toestemming heeft gegeven tot beëindiging van de exploitatie. Dat geldt mede omdat stelregel is geworden dat bij een aanvraag voor de beëindiging van de exploitatie van woningwoningen, van de kant van het ministerie om het bouwplan van de nieuwe woningen wordt gevraagd. Indien de bestemming opnieuw 'wonen' is, wordt het ook vaak door dezelfde woningbouwvereniging uitgevoerd. Als er een andere bestemming is, vooral als men gebruik wil maken van de subsidies uit de reconstructieregeling, geldt vaak dat de gemeente zich de panden moet verwerven. Als de woningen dan nog enige tijd blijven staan is er, omdat het woningen van de gemeente zijn die als doel hebben straks te worden gesloopt, de mogelijkheid ze tijdelijk te verhuren.

Het belangrijkste argument om geen uitbreiding te geven aan de kring van degenen, die de mogelijkheid krijgen van tijdelijke verhuur via dit wetsontwerp, is dat de huurbescherming die de huurder normaal geniet niet op de tocht mag komen te staan. Zoals gezegd, vind ik dat het wetsontwerp steeds minder een brede strekking gaat krijgen. Dank zij de maatregelen die genomen zijn voor de volkshuisvesting is namelijk de termijn tussen het moment waarop besloten wordt de woningen voor afbraak te bestemmen en het realiseren van nieuwbouw korter geworden dan in het verleden.

De heer Van het Schip sprak zelfs van een plicht tot tijdelijke verhuur. Ik meen dat wij in de memorie van antwoord al hebben aangegeven, dat wij het nog steeds het beste vinden dat de gemeente dit zelf beoordeelt. Het lijkt mij ook dat er panden zijn, die alhoewel ze bestemd zijn voor de sloop en in handen zijn van de gemeente, in het geheel niet meer geschikt zijn om ze tijdelijk te verhuren.

Mevrouw Salomons heeft, nadat zij haar bewondering voor het wetsontwerp had uitgesproken, gevraagd of het nog wel nodig was. Zij wees op het arrest van de Hoge Raad van 30 mei 1975 (NJ 464). In de memorie van toelichting staat dat in artikel 1623a een uitzondering wordt gemaakt voor woonruimte met een gebruik dat naar zijn aard slechts van korte duur is. De Hoge Raad heeft nu gezegd dat de aard van gebruik ook kan worden be-

Schaefer

paald door de aard van de woonruimte zelf. Dat kan in het bijzonder het geval zijn, indien door de aard van de woonruimte de duur van het gebruik begrensd is. Het ging hier om woningen van de gemeente Tilburg, die voor afbraak waren bestemd, tijdelijk verhuurd waren aan een stichting voor studentenhuisvesting en door deze stichting waren onderverhuurd aan studenten. Ik meen dat het wetsontwerp hierdoor niet overbodig is geworden. De uitspraak hangt samen met de feiten in dit geval. Met iets andere feiten behoeven andere rechterlijke instanties niet tot hetzelfde oordeel te komen. Aan de andere kant heeft de uitleg van de Hoge Raad een algemeen karakter. De uitspraak is niet beperkt tot aan een gemeente toebehorende woningen en dat is nu juist wat wij wèl willen.

Er komt nog bij dat de uitspraak alleen geldt voor geliberaliseerd gebied. In de Huurwet ontbreekt een bepaling, vergelijkbaar met die in het Burgerlijk Wetboek. Ook als de BW-bepaling in het gehele land zou gelden – en volgens de Nota huur- en subsidiebeleid zal dat in het nieuwe huurrecht het geval zijn –, dan nog is de in het wetsontwerp voorgestelde wijziging wenselijk. Wanneer de nieuwe bepaling is opgenomen zal de rechter geen behoefte meer hebben aan de ruime interpretatie van de reeds bestaande bepalingen en zal de mogelijkheid van tijdelijke verhuring beperkt blijven tot aan een gemeente toebehorende woningen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik kom nu tot de regelingen, die het ministerie heeft voornamelijk in verband met de verdeling van de bestaande woonruimte. De afgevaardigden Abma, Salomons en De Beer hebben artikel 56 van de Woningwet ter sprake gebracht. Zij spraken van acht gemeenten. Ik moet zeggen, dat het er intussen 16 zijn geworden. Per 1 december 1973 waren het Amsterdam, Rotterdam, 's-Gravenhage, Haarlem en Leiden. Alle hier genoemde gemeenten hebben onderwerp van discussie uitgemaakt. Per 1 mei 1975 kwamen er bij Utrecht, Gouda en Bloemendaal. Op het tijdstip van het verschijnen van de memorie van antwoord waren het er dus acht. Per 15 oktober 1975 zijn Arnhem en Amersfoort erbij gekomen, per 15 januari 1976 Hilversum, Hoorn, IJsselstein en Zeist en per 1 mei 1976 Nijmegen en Zaanstad. Op dit moment zijn in behandeling de aanvragen van Breda en Tilburg.

De heer Scholten heeft gevraagd, of het juist is – ik ben blij met de wijze waarop hij die vraag stelde; hij kon het bijna niet geloven – dat er een circulaire bestaat waarin matiging ten aanzien van het vorderen van woonruimte wordt aanbevolen. Een dergelijke circulaire bestaat inderdaad niet. Er is wel een beschikking (misschien bedoelt hij die), namelijk de Woonruimtebeschikking 1974 (van 12 december van dat jaar) met bijbehorende aanbiedingsbrief. Artikel 5 van deze beschikking luidt als volgt:

1°. Van de vorderingsbevoegdheid, bedoeld in artikel 7 van de Woonruimtetwet 1947, wordt geen gebruik gemaakt dan nadat duidelijk is gebleken, dat op basis van vrijwilligheid geen oplossing mogelijk is. Wanneer een zelfstandige woongelegenheid, als bedoeld in artikel 1, eerste lid, van de Woonruimtetwet 1947, langer dan zes maanden leegstaat, wordt vordering daarvan in elk geval overwogen.

2°. Van iedere vordering geven burgemeester en wethouders, onder opgave van redenen, kennis aan de Minister.

3°. Vorderingen worden zo spoedig mogelijk beëindigd, hetzij door omzetting in een overeenkomst van huur en verhuur, hetzij door beschikbaarstelling van andere woonruimte. De Minister dient van de beëindiging van de verordening direct in kennis te worden gesteld.

Er is dus geen sprake van matiging. Het is mijns inziens wel reëel, dat men, alvorens men tot vordering overgaat, onderzoekt of er reden is om tot vordering over te gaan en of er niet vrijwillig tot overeenstemming is te komen. De gemeenten moeten dus zelf beslissen wanneer zij tot vordering overgaan. Er is geen enkele beperking in die zin, dat vordering pas na zes maanden leegstand moet worden overwogen. Een gemeente, die dat wil, mag direct vorderen, bij voorbeeld als meteen blijkt dat op basis van vrijwilligheid geen oplossing mogelijk is. Een gemeente móet in elk geval na zes maanden leegstand vordering overwegen. Nogmaals, vorderingsprocedures behoeven niet lang te duren. Zo'n procedure kan in enkele weken rond zijn. Daarnaast is door ons aan de gemeenten medegedeeld, dat de vordering zich niet altijd behoeft te beperken tot één gegadigde.

De heer Scholten heeft ook gevraagd, hoe het staat met de instructies van de Kamer van Koophandel en Fabrieken op grond van artikel 1, zesde lid, van de Woonruimtetwet. Deze zijn

al op 1 juni 1973 gewijzigd. De ervaring is dat deze verklaring overigens vrijwel niet meer wordt afgegeven. Dit voornamelijk in verband met de toepassing van artikel 56 van de Woningwet en van de Woonruimtebeschikking 1974.

Mijnheer de Voorzitter! Ik mag er nogmaals op wijzen, dat welke regelingen wij ook voor de Woonruimtetwet maken, hoe actief wij ook proberen beleid te voeren en hoe actief ook de gemeente dat doet, de Woonruimtetwet altijd zal functioneren voor het verdelen van het te weinige. Hier en in de Eerste Kamer heb ik al gesteld, dat dit geen planologische wet is, maar dat dit een wet is, geschreven op het constateren en verdelen van schaarste. Dat is ook een van de elementen voor wijziging van de wet geweest. Ook de stadsvernieuwing is als een argument voor wederinvoering ervan te noemen. Stadsvernieuwing immers kan tijdelijk of voor een heel lange periode tot nieuwe schaarste aanleiding geven. Een distributieregeling houdt altijd in verdelen van het te weinige.

De heer Scholten heeft gevraagd: Kunt u de gemeenten niet de helpende hand bieden? Ik heb niet helemaal begrepen, hoe ik de gemeenten de helpende hand moet bieden, maar ik zal zeggen, hoe wij proberen een juiste toepassing te krijgen. Als vorderen niet het meest geschikte middel is om kraken te voorkomen, wat is het dan wel? In bepaalde gevallen gaat het trouwens om panden die minder geschikt zijn voor bewoning door groepen voor wie ze kunnen worden gevorderd. Overigens, de meldingsverordening is een instrument. Ik heb niet anders gedaan dan er bij de gemeenten op aangedrongen, als er geen meldingsplicht ten aanzien van lege woningen was, deze in de verordening op te nemen, omdat deze een extra instrument is voor een juiste toepassing van de wet. Daarnaast noem ik de bevoegdheid van de burgemeester op grond van artikel 23 van de Woonruimtetwet woongelegenheid, die zonder vergunning in gebruik is genomen te doen ontruimen en daarna toewijzing te laten plaatsvinden via de normale distributieregeling. Pas als een eigenaar niet wil meewerken, moet worden gevorderd. Zo gaat het ook in de praktijk. Mijns inziens is het stelsel toereikend. Het is niet in strijd met de Woonruimtebeschikking.

De heer Jongeling heeft gevraagd, of de verplichting bestaat panden die tijdelijk verhuurd worden aan te sluiten op gas, water en licht. Het is bekend, dat ook al is de gemeente het

Schaefer

niet eens is met de bewoning, omdat de bewoner de woning gekraakt heeft, hem niet geweigerd mag worden gas, water of licht te verstrekken. Zaken als gas, water en licht zullen natuurlijk ook in de afspraken, die in deze wet worden geregeld, worden opgenomen.

De heer Van der Spek, die er op dit moment niet is en waarvan ik hoop, dat hij twee dingen tegelijk kan, namelijk nu weg zijn en straks de Handelingen lezen, heeft gevraagd, of de krakers niet hoog op de urgentielijst mogen worden geplaatst. Dat moeten wij niet doen. Het is al moeilijk genoeg voor vele gemeenten, die moeten beoordelen, waar men moet worden geplaatst op een urgentielijst. Ik wijs op wat de heer De Beer heeft gezegd, namelijk dat mensen zich via kraken met de ellebogen vooruit in de rij werken. Als de wet wordt aangenomen zou men met een bepaald boetebeding een soort van nieuw urgentielijst-sleutelgeld introduceren. Een boete en men staat hoog op de lijst. Dat moeten wij niet bevorderen. De urgentie zelf moet bepalen, hoe hoog men op de lijst komt te staan. Als een kraker een uiterst urgent geval is, zal hij hoog op de lijst die de gemeente hanteert bij de volgorde van degenen, die woningen krijgen toegewezen, staan genoteerd.

Mevrouw Salomons heeft gevraagd hoe het staat met de modernisering van de Woonruimtetwet. We hebben daar enkele algemene gedachten over, maar een wetsontwerp is in deze kabinetsperiode echt niet meer te verwachten. Ik heb gekozen voor tussentijdse aanpassing van de Woonruimtetwet om de meest urgente zaken op dat moment op te lossen. Ieder die het programma van wetgeving en andere regelingen van het Ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening kent, kan weten, dat in deze kabinetsperiode dit niet meer kan. Er zijn stukken, waarin staat, dat de huidige bewindslieden menen, dat aan zo'n gemoderniseerde Woonruimtetwet moet worden gewerkt.

Ik kom tot de opmerkingen over het algemeen volkshuisvestingsbeleid. Ik maak daarbij verschil tussen die van de heren Van het Schip, Drees en De Beer. De heer Van het Schip heeft verband gelegd met het algemeen volkshuisvestingsbeleid en hij heeft gevraagd, waar de uitgezette krakers naar toe moeten.

Het lid **Voogd** vervangt het lid **Schakel** op de voorzittersstoel.

Staatssecretaris **Schaefer**: Mijnheer de Voorzitter! Er zijn wel nota's, maar

nog geen resultaten. Er is wel al veel op gang gekomen. Dat zei mevrouw Salomons, want de heer Van het Schip zal zo iets nooit zeggen. Er zijn nieuwe subsidieregelingen, lage aanvangshuren, stadsvernieuwing en er is een uitwerking van de nota-Van Dam. Er zijn nu ongeveer vier maanden verlopen sinds het in werking stellen van een aantal regelingen, waarover in de nota wordt gesproken. Er zijn plannen ontvangen, die natuurlijk niet allemaal door het ministerie zijn gekeurd of goedgekeurd. Er zijn drie soorten van plannen. Sommige zijn goedgekeurd, sommige zijn teruggestuurd voor nadere informatie of voor gedeeltelijke bijstelling en sommige zijn afgewezen en in dat kader wordt aan nieuwe plannen gewerkt. In vier maanden zijn in totaal voor 2500 eenheden aan plannen binnengekomen. Er kunnen nog plannen binnenkomen. Met veel plezier hebben wij ontdekt, dat al die plannen voldoen aan het criterium, dat het geen hoge concentraties van eenvormigheid moeten worden. Het zijn vele kleinere plannen, iets wat wij hebben nagestreefd. Het houdt natuurlijk wel in, dat het erg veel werk betekent om deze woningen van de grond te krijgen.

Mevrouw Salomons heeft zoals altijd, als zij mij in de Kamer ziet, gevraagd, wanneer de wet op de stadsvernieuwing komt. Die komt waarschijnlijk deze maand nog.

Mijnheer de Voorzitter! Ik kom thans tot de opmerkingen van de heren Drees en De Beer. Zij hebben een samenhang gegeven – en terecht – met het regeringsbeleid voor zover het volkshuisvesting betreft. Het heeft mij bijzonder aangesproken, maar ook geïrriteerd, dat zij juist dit beleid hebben genoemd als de oorzaak van de huidige situatie. Het is vreemd het verschijnsel van het kraken van woningen te verwijten aan iemand, die die woningen niet heeft gebouwd. Een ongebouwde woning kan niet worden gekraakt. Het is duidelijk, dat je je een dergelijke opmerking aantrekt. Iedereen met bestuursverantwoordelijkheid is ook verantwoordelijk voor de noden op het gebied, waarop hij werkzaam is. Dat is juist voor ons een inspiratie om te werken aan nieuwe maatregelen. Ik vind, dat die twee vertegenwoordigers van twee partijen, die ook regeringsverantwoordelijkheid hebben gedragen, enige bescheidenheid past omdat zij regeringsverantwoordelijkheid droegen in de begin van de jaren zeventig. Vele leden hebben gesignaleerd, dat toen het kraken ontzettend toenam. Ik begrijp best, dat er talrijke

argumenten zijn om prioriteiten te stellen op het terrein, waarop men werkt. Het is best mogelijk, dat in de periode, waarin de heer De Beer de Regering hier verdedigde, hij geen tijd kon vinden om een nota alleenstaanden te schrijven. Maar het is vreemd dan de opvolger te verwijten dat hij een dergelijke nota wel heeft geschreven. Er is een belangrijk verschil tussen de memorie van toelichting en de memorie van antwoord voor wat de aangekondigde maatregelen betreft, die niet bedoeld zijn het kraken tegen te gaan in de zin van strafbaarstelling, maar proberen aan de vraag te voldoen. Natuurlijk draag je de verantwoordelijkheid voor hetgeen je niet oplost met je mee. Dat geldt voor iedereen, die bestuursverantwoordelijkheid heeft. In de tijd, waarin de heer Drees regeringsverantwoordelijkheid droeg, was hij mede verantwoordelijk voor het feit dat schriftelijke vragen van het kamerlid Schaefer om artikel 56 toe te passen, negatief werden beantwoord. Thans vindt hij dit zo'n fijn instrument!

De vergadering wordt te 15.00 uur geschorst en te 15.15 uur hervat.

Voorzitter: Portheine

De heer **Scholten** (ARP): Mijnheer de Voorzitter! Ik wil beginnen met een woord van dank aan het adres van beide bewindslieden voor hun toch wel uitvoerige beantwoording, en wil mijn tweede termijn slechts gebruiken voor enkele opmerkingen.

De zaak kan kort aldus worden samengevat, dat het bij het kraken en het bestrijden ervan draait om twee scharnieren, het scharnier van de rechtsstaat dat zich verzet tegen de eigen richting en het scharnier van de sociale rechtvaardigheid dat aan dezelfde deur zit en gelijktijdig meebeweegt; dat verdraagt zich niet met onredelijke leegstand. Daarop dient een actief beleid te zijn gericht. De Minister heeft gezegd, dat hij gevoelig is voor mijn argumentatie, waarvoor ik hem erkentelijk ben, dat bestrijding van de woningnood en de leegstand voorop moet staan, wanneer wij ons keren tegen het verschijnsel 'kraken'.

Hij heeft mijn motie – ik heb begrepen dat het eigenlijk een amendement moest zijn – overbodig gemaakt door een nota van wijzigingen in te dienen, ten gevolge waarvan de wet een half jaar later in werking zal treden dan gebruikelijk. Ik ben hem daarvoor erkentelijk en wil hem daarvoor de dank van onze fracties overbrengen.

Scholten

Met de afhandeling in de Eerste Kamer erbij zal het nog een tot anderhalf jaar duren, voordat deze wet van kracht wordt. Het gaat mij niet om het tijdsuittel zelf, want dat lost zelden in deze problematiek iets op. Het gaat er mij erom, dat die periode van een à anderhalf jaar zo wordt gebruikt dat wij meer resultaten zien in de bestrijding van de leegstand dan op het ogenblik het geval is. Wij zijn daarvoor voornamelijk afhankelijk van de gemeentebesturen. Ik heb gevraagd of het kabinet in overleg wil treden met die gemeentebesturen, die voornamelijk met het kraken te maken hebben. Ik zou graag een positief antwoord van de Staatssecretaris daarop krijgen. Ik kan mij goed voorstellen, dat de gemeentebesturen het op prijs stellen, dat zij met de Regering deze problematiek nog eens kunnen doorspreken, zoals ik mij ook goed kan voorstellen, dat per plaats verschillend assistentie, aanvullende ondersteuning door de Regering zou kunnen worden geboden. Ik vind, mede gelet op de grote bezwaren, die tegen deze wet naar voren zijn gebracht, dit ook psychologisch gezien voor de werking van de wet niet zonder betekenis. Daarom hoop ik, ook al zou de Staatssecretaris vandaag niet scherp zien waartoe het kan leiden, dat hij zich toch bereid verklaart met die gemeentebesturen – het zijn er niet zoveel; wij kunnen ze waarschijnlijk op de vingers van twee handen tellen – in overleg te treden.

Ik wil nog een enkele vraag aan de Minister stellen. Ik zou het op prijs stellen, indien hij inging op de suggestie van de heer Liefland. Hij heeft het in eerste termijn wel gedaan, maar ik heb niet goed zijn opmerking begrepen, dat de extensieve interpretatie van artikel 138 van het Wetboek van Strafrecht overbodig zou zijn naast de Woonruimtetwet 1947 en als instrument van rechtshandhaving onvoldoende. Ook het tweede interesseert mij in hoge mate. Ik heb uit de uiteenzettingen van de heer Liefland begrepen dat het als instrument van rechtshandhaving wel voldoende was. De Minister heeft volstaan met een mededeling zijnerzijds, maar ik zou het op prijs stellen, als hij daarvoor in tweede termijn de argumentatie zou geven.

Over de toepassing van de wet heb ik vragen gesteld, maar de heer Van Schaik is daarop uitvoeriger ingegaan. De Minister heeft op die vragen, wat mij betreft, bevredigend geantwoord.

Eveneens dank ik de Minister voor zijn betoog over de sociale functie van de eigendom. Ik moet bevestigen dat

ik daarbij sprak met bijna het woordgebruik van mijn fractievoorzitter, die zich overigens in zijn redevoeringen weer regelmatig beroept op de huidige Minister van Justitie. Wat dat betreft, is de kringloop rond.

Ik heb met genoegen vernomen dat in de richtlijnen die de politie hanteert niet staat, dat binnen 2 x 24 uur geconstateerd kraken in ieder geval wordt beëindigd. De Minister heeft gezegd dat hij zou trachten in de pauze nog enige nadere informatie te krijgen, maar ik veronderstel dat de pauze korter heeft geduurd dan hij op dat moment voorzag. Misschien is de Minister toch bereid de vragen van mevrouw Salomons en mij op dat punt op een nader tijdstip in enigerlei vorm te beantwoorden. Ik zou dat wel op prijs stellen. De Minister zal wel kunnen begrijpen dat ons dat zeer interesseert.

Vervolgens wil ik nog enkele vragen aan Staatssecretaris Schaefer stellen. Van iedere vordering – dit heeft de heer Schaefer geciteerd uit de Woonruimtebeschikking van 12 december 1974 – moet bericht worden gegeven aan de Minister. Na zes maanden leegstand moet de gemeente iets in overweging nemen. Is het niet beter de gemeenten in dat opzicht toch nog meer de pin op de neus te zetten, door niet alleen te vragen berichten van vordering, maar ook berichten als niet besloten is tot vordering over te gaan? Ik vraag dit, omdat ik de indruk heb dat de gemeentebesturen in lang niet alle gevallen tot vordering overgaan, wanneer panden meer dan zes maanden leegstaan.

Ten aanzien van de reeds ingevoerde wijziging van de instructie aan de Kamers van Koophandel, waarover de Staatssecretaris sprak, moet ik zeggen dat het mij voornamelijk gaat om de panden, waarvoor in het verleden een vergunning is verleend, zodat zij als bedrijfspanden in gebruik mochten worden genomen en waarvan inmiddels kan worden geconstateerd dat zij niet meer die bestemming hebben. Ik heb vorige week vrijdag een bezoek gebracht aan de stad Utrecht en aldaar verschillende panden bekeken die vallen onder het criterium dat ik op het ogenblik aangeef. Ik geloof dat hier een taak ligt voor de Kamers van Koophandel, in samenwerking met de gemeentebesturen, om zulk een vergunning in te trekken.

Ik ben het natuurlijk met de Staatssecretaris eens, dat vrijwilligheid voorop moet staan en niet dwang. Dat geldt in het algemeen en zeker ook wanneer het gaat om het vorderingsbeleid.

Ik deel de visie van de Staatssecretaris dat het kabinet een hele reeks maatregelen heeft ontworpen, die allemaal zijn gericht op de bestrijding van de harde kern van de woningnood. Die is met name op het ogenblik geconcentreerd in een aantal grote steden.

Ik wil mijn interventie in tweede termijn afsluiten met wat ik in eerste termijn heb gezegd, namelijk dat ik hoop en er eigenlijk ook wel op vertrouw dat het kabinet alles zal doen tussen nu en anderhalf jaar, wat in zijn vermogen ligt om de leegstand als een van de oorzaken van het kraken zo effectief mogelijk te bestrijden.

□

De heer **Van Schaik** (KVP): Mijnheer de Voorzitter! In eerste instantie ben ik begonnen met te zeggen, dat ik het woord zou voeren in eerste instantie, in repliek en tegelijkertijd een stemverklaring zou geven. Ik wilde de alsmaar dikker wordende boom niet nog dikker maken. Helaas – ik dank de Minister overigens voor diens antwoord; ik heb naar aanleiding daarvan niets te zeggen aangezien wij het ook dit maal volstrekt eens waren – was het mevrouw Salomons, die met nadruk de wens uitte, dat ik hier nog eens zou verklaren, dat ik inderdaad de machtiging had om namens KVP, ARP en CHU op te treden.

Welnu, mijnheer de Voorzitter! De wens van mevrouw Salomons is uiteraard voor mij een bevel en hier sta ik dan. Ik kan haar plechtig verzekeren, dat ik expressis verbis van die fracties, die één fractie vormden en vormen, de machtiging verkreeg om deze stemverklaring af te leggen. Als dat nog niet voldoende is, zou ik zeggen: Men wachte op de stemming en men zal dan bemerken dat ik goed en juist heb gesproken en dat ik kon zeggen, dat de fractie unaniem zou zijn of dat een overgrote meerderheid zou handelen overeenkomstig de stemverklaring.

Overigens, wanneer ik mijn interventie toesneed op het zuiver justitiële gedeelte en op de strafbepaling als zodanig, sprak de heer Scholten meer over een andere dimensie, meer gericht op de volkshuisvesting en op de filosofische gedachte van de sociale eigendom. Ik vertrouw erop, dat zal blijken dat ook die genuanceerde benadering zijnerzijds geen beletsel behoeft te vormen voor de uitspraak, die ik deed, dat de drie fracties unaniem, dan wel in overgrote meerderheid, het voorliggende wetsontwerp zouden steunen.

De heer **Abma** (SGP): Mijnheer de Voorzitter! Nu de bewindslieden een grote mate van soberheid hebben betracht, wil ik dit honoreren met een soortgelijke soberheid in de repliek.

De Staatssecretaris zeg ik dank voor zijn verantwoording. Ik dank hem ook voor zijn opmerkingen betreffende de bevoegdheid tot tijdelijk verhuren, die iets verder zou kunnen worden uitgebreid. Met opzet had ik het beperkt tot corporaties omdat ook wij wel gevoelden, dat er misbruik gemaakt zou kunnen worden wanneer dit ook particulieren zou worden toegekend. De Staatssecretaris heeft tamelijk overtuigend gezegd, dat dit niet zoveel soelaas zou bieden, gelet op de maatregelen, die genomen worden, wanneer de corporaties de desbetreffende woningen zien overgaan naar de gemeente. Onzerzijds gold er slechts een goede bedoeling.

Met genoegen hebben wij vernomen, dat het achttal gemeenten inmiddels is uitgebreid tot een zestiental. Het blijkt wel, dat er in dezen een actief beleid wordt gevoerd. Terloops zou ik willen opmerken, dat een aantal gemeenten, die hij genoemd heeft, mij ook wel eens tot woonplaats hebben gediend. Ik ben niet zo pedant, daartussen een oorzakelijk verband te leggen, maar het doet mij genoegen, te vernemen, dat het daar de goede kant uitgaat.

Eveneens wil ik de Minister hartelijk dankzeggen, al was zijn betoog niet altijd voor ons volkomen overtuigend. Dit geldt vooral voor het punt, dat het in gebruik nemen van leegstaande woningen een geringer aantasting zou zijn van de rechtsorde en dat er wel degelijk onderzoek moet zijn naar de motieven en bedoelingen, waarmee het kraken plaatsvindt. Dit brengt met zich, dat wij nog wat gereserveerd staan ten aanzien van de ons inziens geringe strafmaat. Een van de belangrijke punten zal zeker moeten zijn, dat men van de boete geen rekensom maakt, waarbij het voor- en nadeel tegen elkaar worden afgewogen om na te gaan, of dit eventueel gewaagd zou kunnen worden.

Bovendien heb ik gesproken over het feit, dat op deze manier de mogelijkheden ontbreken om wat te variëren, als het gaat om nood- en protestkraken, first-offender en recidive. De Minister is trouwens zelf ook wat sceptisch geweest over de preventieve werking. Hij sprak van 'enig soelaas', dat hij ervan verwachtte. Hij heeft overigens daarbij gezegd, dat hij ook meermalen heeft betoogd, dat een for-

se strafbedreiging niet altijd de gewenste preventie zal opleveren. Daarover hebben wij al eens vaker de degen gekruist. Wij hebben echter ook situaties gekend, waarin sprake was van een behoorlijke strafbedreiging. Ik denk aan de maatregelen ten aanzien van hen, die misbruik maakten van de benzineschaarste; nog vrij recent heeft het zich voorgedaan, toen wij spraken over de handelaars in drugs. Ik constateer, dat in die gevallen bij de Minister blijkbaar de natuur sterker is geweest dan zijn leer.

De heer **Imkamp** (D'66): Mijnheer de Voorzitter! De Minister is erin geslaagd om iets te bereiken, wat hij doorgaans niet bereikt: mij te bevestigen in mijn oorspronkelijke gedachten, nog iets meer dan ik oorspronkelijk dacht. Normaliter bereikt de Minister een beetje het tegenovergestelde, namelijk dat ik meer ga aarzelen.

De meest wezenlijke punten, die door de Minister naar voren zijn gebracht, betreffen de sociale functie van de eigendom. De Minister zegt daarvoor oor te hebben, maar zegt minder oor te hebben voor het eigenmachtig optreden, dat dientengevolge bij het kraken plaatsvindt.

De Minister heeft bij zijn niet-aanvaarden van deze eigenmachtigheid toch te veel de ene, de kraker beklemtoond, waarbij naar mijn mening niet moet worden vergeten, dat dit eigenmachtige optreden van de kraker wordt veroorzaakt door een grote mate van eigenmachtigheid, waarmee men zijn eigendom bestiert, waarbij vaak sprake is van een zekere mate van nonchalance van de autoriteiten ten aanzien van dit laatste fenomeen.

De Minister zegt, dat men de 'vorstelijke weg' moet bewandelen. Deze weg munt in het algemeen niet uit door een hoge verkeersfrequentie, in ieder geval niet een frequentie van dien aard, dat zij tot enige kommer behoeft te leiden anders dan op andere wegen van onze samenleving. De Minister spreekt in zijn soevereine taal over de vorderingsprocedure, die verscherpt kan worden via instructies, over aanscherping van de Woonruimtetwet, over uitbreiding van de onteigeningswetten. Een van de grote problemen van de jaren onmiddellijk na de Tweede Wereldoorlog was de wat aarzelende mate, waarin vorderingsprocedures door de gemeenten werden toegepast in een situatie, waarin heel duidelijk sprake was van een krapte op de woningmarkt.

Je zit met die 'sociale functie' van de eigendom natuurlijk erg moeilijk. Er is

duidelijk sprake van falen van de eigenaar vanaf het moment, dat er een te lange tijd ongemotiveerde leegstand plaatsvindt. Er is ook vaak onverantwoord gebruik van de eigendom, als eigenaars er hun beroep van maken om via woningen hun vermogen wat te spekken.

Evidente gevallen, waarin een eigenaar faalt, zijn gevallen van onmaatschappelijk verkrottingsproces. De situatie kan ook ontstaan, dat de eigenaar met de kraker tot een soort overeenstemming komt, bijvoorbeeld doordat huurpenningen worden betaald, op basis van het oorspronkelijk kraken. Nu geloof ik toch dat de Minister wat zijn opvattingen over het niet publiceren van de richtlijnen voor het opsporings- en vervolgingsbeleid betreft, het niet juist heeft. Men moet dit zien tegen de achtergrond, dat er sprake is van een dubbele wederrechtelijkheid. De wederrechtelijkheid van de kraker staat in nauwe relatie tot het wederrechtelijk gedrag van de eigenaar en tot een wat minder, maar ook wederrechtelijke nonchalance of nalaten in sommige gevallen van de autoriteiten. De Minister heeft gezegd dat als men spreekt over het publiceren van de richtlijnen en ervan uitgaat dat degene, die een keer steelt niet strafbaar is, men het dan heeft over een norm, die door iedereen als zodanig als verbodsnorm wordt aanvaard. Juist echter in het samenspel van meervoudige wederrechtelijkheid, waardoor de sociale functie van de eigendom haar reliëf krijgt omdat het individu gezien zijn sociale verantwoordelijkheid op een maatschappelijke wijze van zijn eigendom gebruik moet maken, zit men in een andere sfeer. Ik vind de vergelijking daarom van de Minister niet opgaan.

In dit verband wil ik toch een zinsne de aanhalen uit een commentaar van het arrest van de Hoge Raad (het arrest-Nijmegen), waarin de man, die dat pand heeft gekraakt, heeft gezegd: Ik heb bij burgemeester en wethouders van Nijmegen alles gedaan wat mogelijk is om uit de ellende te komen, waarin ik dag en nacht met vrouw en kinderen zit, maar vergeefs! Het is heel duidelijk, dat men in deze gevallen op een gegeven moment in de meervoudige wederrechtelijkheid terecht komt.

Als men de richtlijnen publiceert, vermindert men ook de kansen van speculanten en van eigenaren, die zich in wezen schuldig maken aan wederrechtelijk handelen. Men geeft met het publiceren daarvan ook een druk op de gemeente om wat minder nalatig te zijn. Het publiceren van de richtlijnen

Imkamp

in dit geval heeft een veel bredere functie dan die welke door de Minister is gekenschetst in zijn antwoord op mijn interruptie. Met het oog daarop heb ik toch gemeend, de Minister iets meer onder druk te moeten zetten door een motie in te dienen.

Motie

De Voorzitter: Door de leden Imkamp, Salomons en Van Winkel wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,

gehoord de beraadslaging over het wetsontwerp met betrekking tot aanvulling van het Wetboek van Strafrecht met een bepaling omtrent het wederrechtelijk gebruik van een woning of besloten lokaal;

overwegende dat de rechtszekerheid gebiedt met name in de onderhavige materie, dat de burgers kennis kunnen nemen van het te voeren opsporings- en vervolgingsbeleid;

verzoekt de Minister van Justitie de bestaande en toekomstige richtlijnen die het opsporings- en vervolgingsbeleid zullen bepalen, te publiceren,

en gaat over tot de orde van de dag.

Naar mij blijkt, wordt deze motie voldoende ondersteund.

□

De heer **Van Winkel** (PPR): Mijnheer de Voorzitter! Ik zou de Minister graag willen bedanken voor zijn antwoord, maar dat kan ik niet. Het antwoord geeft mij namelijk geen nieuwe hoop. Ik heb het daar bijzonder moeilijk mee, omdat ik de Minister ken als een milde en hartelijke persoon. Hij gaat er onwillekeurig vanuit, dat iedereen vanuit deze gemoedsgesteldheid zal optreden. Ik spreek nu over het probleem, dat het optreden van de politie volgens de wet min of meer gesommeerd kan worden door een eigenaar, die bij nadere toetsing eigenlijk geen recht heeft op dat optreden van de politie. Dan gaat de Minister ervan uit, dat de politie echt niet zal optreden als een blind instrument en ook zo'n hartelijk gemoed als hijzelf heeft. Ik hoop dat dit in veel gevallen juist is, maar een en ander wordt toch te veel aan de persoonlijke gevoelsmatige instelling overgelaten. Ik ben gisterenavond nogal geschrokken van de beelden op het journaal. Terwijl de diverse sprekers aan het woord waren, zag men beelden van de werkelijkheid zoals die zich in de samenleving afspeelt wanneer de politie zich gedwongen voelt

om op te treden tegen dat kraken. Naar mijn mening zijn er weinig garanties gegeven, zeker niet in de tekst van de wet en eigenlijk ook niet in de woorden van de Minister. Deze heeft zich in feite beperkt tot het uitspreken van vertrouwen. Als alle mensen waren zoals zij zouden moeten zijn, dan hadden wij nauwelijks wetten nodig en dan konden wij alles wel aan elkaar weggeven. Het feit echter dat de politie moet constateren en zonder nadere toetsing executeren is wellicht wel erg uniek. Ik vermoed dat ik de Minister nu niet meer zal kunnen afbrengen van zijn voorgestelde wetsontwerp, maar ik kan niet nalaten het toch te zeggen: Waarom niet een deurwaarder laten constateren, desnoods verlaten van het pand laten sommeren, de uitzetting laten opdragen door de rechter en dan uiteindelijk eventueel de politie laten executeren? Als de Minister dit zonder meer overlaat aan de goede wil van mensen die in de samenleving naar ik hoop ook goed functioneren, dan neemt hij naar mijn mening wel een wissel op het paradijs.

Als de Minister geen materieel bezwaar heeft tegen afgifte van een afschrift van het proces-verbaal, wat is er dan op tegen om de mogelijkheden daartoe neer te leggen in de formele instructies. De Minister zei dat het slecht past in het stelsel van het Wetboek van Strafvordering, maar wat niet past kan toch passend worden gemaakt als het wenselijk is. De wenselijkheid hangt naar mijn mening sterk samen met dat gevoel van rechtsonzekerheid dat krakers toch wel moeten krijgen. Zelfs wanneer zij ook strafwaardig zouden zijn, hebben zij nog wel recht op een vorm van rechtsbedeling waaraan zij enig houvast kunnen ontnemen.

De bepalingen over dat binnentreden in woningen horen thuis in een nieuw te bepalen wijziging van de Grondwet. En ook daarmee zou de Minister liever even willen wachten, totdat dit in een groter verband wordt opgelost. Die lacune – het wordt althans door velen als een lacune ervaren – kan wel een knellend probleem zijn. Is het nu zo onmogelijk om, vooruitlopend op een bredere wijziging van de Grondwet op dat punt, een daartoe strekkende bepaling te maken die op deze gevallen is gericht? In algemene zin zou ik willen zeggen: Liever ten onrechte te mild, dan ten onrechte te straf in het beleid. De wetten zijn er immers voor de mensen en niet andersom.

□

De heer **Van het Schip** (CPN): Mijnheer de Voorzitter! Ik heb het nut van deze wet in eerste termijn getoetst aan de criteria 'in wiens belang is deze wet' en 'tegen wie keert zich deze wet'. Ook heb ik deze wet bezien in het licht van de vraag of er geen andere wetten, regelingen voor mijn part, zijn om belangen van bepaalde groepen voldoende te waarborgen. Ik moet vaststellen dat de Minister op deze vragen geen ander antwoord heeft gegeven dan door vooral te wijzen op de leemte in de bestaande wetgeving. In feite heeft hij zijn betoog op dit punt voornamelijk gebouwd op wat hij in de toelichting op de wet heeft gezegd op blz. 3, rechter kolom, tweede alinea. Ik behoeft dit niet opnieuw te citeren. De leemte in de wetgeving maakt deze niet noodzakelijk. Daarmee heeft hij onderstreept – ik begrijp dat uitgangspunt, maar het is voor mij niet aanvaardbaar – dat hij het belang van de eigenaren – dat is die leemte in de wet – boven dat van deze groep van gebruikers stelt.

Een tweede criterium, dat voor mijn fractie van belang is geweest, is de vraag: is er woonruimte voor deze mensen beschikbaar op korte of wat langere termijn? Het nuchtere antwoord van de Minister is: dat is een zaak van het plaatselijke bestuur en de Staatssecretaris heeft een inzicht gegeven in de loop van de plannen volgens de Nota huisvesting jongeren en bijzondere groepen. Mag ik het nog een keer zeggen? Het gaat mij niet om het bouwbeleid op dit ogenblik, hoe nuttig het ook is, daarover te spreken, maar het gaat mij om de vraag, of er voldoende woonruimte beschikbaar is voor deze mensen op het moment, dat de wet van kracht wordt. Dat is een tweede criterium bij de beoordeling van deze wet. De Staatssecretaris en ook niet de Minister hebben er ja op kunnen antwoorden. Er is nu dus een vertraging ingebouwd, wat het van kracht worden van deze wet betreft, van een halfjaar bij de nota van wijziging. Er ligt een amendement om die vertraging nog iets verder uit te rekenen. Als zij wordt aangenomen dan zou – om in de termen van de heer Scholten te spreken – de wet pas over anderhalf tot twee jaar van kracht kunnen worden. Dit is een belangrijk gegeven, maar kunnen de bewindslieden dan zeggen, dat wanneer het amendement van deze kant zou worden aangenomen over twee jaar, wel voldoende of enigszins voldoende alternatieve woonruimte aanwezig zal zijn. Zij kunnen dat antwoord naar mijn mening niet geven, vooral omdat het pro-

Van het Schip

bleem, waarmede men hier te maken heeft, in de eerste plaats zich afspeelt in de grote steden, door mij in eerste termijn genoemd. Dit blijft een niet gering argument om te zeggen en te herhalen, dat het moment voor zulk een wet, welke andere voordelen of rechtvaardiging erin mogen schuilen, zeer beslist niet is geboden.

De Minister zegt ten slotte – en dat is een belangrijk punt – dat het beleid genuanceerd zal zijn en dat het optreden van de politie met waarborgen zal worden omkleed. Ik ben daarnaar bijzonder nieuwsgierig, want in de memorie van toelichting zegt de Minister met nadruk: 'De ontworpen bepaling stelt buiten twijfel, dat de politie bevoegd is het wederrechtelijk betrokken pand waarvan de ontruiming is gevorderd, door verwijdering van de daarin zonder recht of titel aanwezige personen en goederen weder ter beschikking van de rechthebbende op het pand te doen komen.' Dat is het uitgangspunt van artikel II. Dat liegt er niet om en in zijn verdere toelichting heeft de Minister nog geschreven, dat het dus een optreden van de politie kan betekenen, eigener beweging en ter vaststelling van een strafbaar feit, met de daaruit voortvloeiende handelingen.

Nu zegt de Minister: Het zal geen blind mechanisme moeten zijn en A volgt dus niet op B. In aanmerking dienen te worden genomen – bij wat, bij het optreden van de politie? – de oorzaak van het kraken en de houding van de eigenaar. Dat zou dus kunnen betekenen een plaatselijk genuanceerd beleid van de kant van de overheid, maar waar is dat gegarandeerd in de wet? Dat staat er niet in. Bovendien is de vraag: wat betekent dit alles nu, wanneer de gerechtigde in de zin van deze wet toepassing van deze wet eist van de politie? Zal de politie zich daaraan dan kunnen onttrekken en zal zij dus kunnen weigeren om de ontruiming tot stand te brengen op de manier zoals in de wet is gesteld? Ik ben zo vrij om te zeggen, dat de politie zich daaraan niet kan onttrekken en dat dus de waarborgen, die de Minister denkt in te bouwen, in de praktijk voor de betrokken mensen, die de panden hebben betrokken, weinig zullen betekenen.

Rekening houdend met de overgangstermijn, zoals die nu is vastgesteld en kijkende naar de verzachtende amendementen die wij ongetwijfeld zullen steunen, moet ik toch vaststellen dat ook na het antwoord van de Minister de kern van de wet, zoals hij die

bedoelt, zo levensgroot als de minister is overeind blijft, zonder een alternatief te bieden voor de mensen die erdoor worden getroffen. Dat is voor ons en voor meer leden van deze Kamer toch de hoofdzaak en om die reden, ook al zouden de amendementen worden aanvaard, zullen wij het wetsontwerp niet steunen.

□

Mevrouw Salomons (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Ik wil de bewindslieden danken voor hun antwoord, het uitvoerige antwoord van de heer Schaefer en het zeer summier antwoord van de Minister van Justitie. Ik kan niet zeggen dat ik het gevoel heb, dat hij na de uitvoerige memorie van antwoord zich nog bijzonder met de problematiek heeft willen bezighouden. Ik moet helaas weer constateren, dat bij de Minister van Justitie een zeer eenzijdig en mijns inziens uiterst vertekend beeld bestaat van krakers: van wat voor soort mensen, wat voor soort bewoners het zijn. Hij spreekt bij voortdurend over 'mensen die het recht in eigen hand nemen' en over mensen, die – ook als het sedentaire krakers zijn – op het moment waarop hun dagvaardiging komt zomaar een ander in de woning laten, waarin zij wellicht verbeteringen hebben aangebracht en waar zich in ieder geval hun inboedel bevindt. Ik meen dat dit getuigt van een verkeerd beeld van deze groep van mensen.

Wat protestkrakers betreft, kan ik het mij voorstellen – hoewel ik tegen een strafsancie aarzelingen blijf behouden – dat optreden gerechtvaardigd is, echter (ik citeer nu ambtenaren van de dienst-herhuisvesting in Amsterdam) 90% van de krakers zijn geen protestkrakers. Zij zijn zelfs geen krakers buiten medeweten van de huiseigenaar om. Wel zijn zij – dit is het probleem van deze wet – er wederrechtelijk (dat wil zeggen: zonder titel) in gekomen. Zij kunnen dus, met deze wet in de hand, eruit worden gezet, want in deze wet is het moment van de wederrechtelijke ingebruikneming bepalend.

De Minister heeft gesproken over het daarna gedurende enkele maanden betaald hebben van huurpenningen – ik wijs erop, dat dit moeilijk bewijsbaar is; ook wat dit betreft zijn er vele problemen – en gezegd, dat hierdoor een huursituatie ontstaat. Was het maar zo simpel! Is sprake van wederrechtelijke ingebruikneming en wordt daarna, op vordering, het pand niet verlaten, dan wordt voldaan aan de delictomschrijving van het onderhavige ontwerp. Dan kan dus tot ontruiming worden overgegaan.

De Minister heeft gezegd, dat de politie zorgvuldig zal toetsen. Echter, zij is niet bij uitstek hiertoe opgeleid. Zij is er niet voor opgeleid, civielrechtelijke titels te onderzoeken. In eerste termijn heb ik gesproken over een uitspraak van het kantongerecht in Amsterdam terwijl het was een uitspraak in kort geding van de rechtbank in Amsterdam. Ik heb hierbij een vergissing gemaakt die ik wil rechtzetten. Hierbij was sprake van een opvolging van rechthebbenden. Zou deze zaak op een moment hebben gespeeld na in werking treding van de wet, dan zou men tot ontruiming kunnen hebben overgaan. De politie had de zaak nauwelijks kunnen beoordelen. Toch wil de Minister aan de politie en aan het OM deze bevoegdheden geven, via deze wet. Wij hebben daarom een amendement ingediend – waartegen de Minister zich gelukkig niet heeft verzet – om enige termijn mogelijk te maken tussen het moment van de eerste vordering en het moment waarop het pand ontruimd moet zijn. Wij vernemen bijzonder graag van de Minister, in hoeverre hij bereid is, in zijn instructies aan het OM erop aan te dringen dat zo'n redelijke termijn voor ontruiming wordt gegeven, dat de gebruikers van het pand ten minste de mogelijkheid hebben om rechtsmiddelen, die iederde burger ter beschikking staan, aan te wenden.

De heer **De Beer (VVD):** Ik meen inderdaad, dat de Minister zich niet tegen het amendement heeft verzet, maar hij heeft er nog in het geheel geen oordeel over uitgesproken.

Mevrouw Salomons (PvdA): De Minister heeft het oordeel aan de Kamer overgelaten. Ik meen zijn woorden juist te hebben geïnterpreteerd.

Voor ons gaat het om een heel wezenlijke zaak. Wij hebben dan ook, te zamen met de heer Imkamp, de motie inzake instructies van het OM ondertekend. Komt het tot een mogelijkheid inzake rechterlijke toetsing, dan zou het kunnen zijn, dat wij deze wet niet absoluut strijdig vinden met één van de wezenlijke beginselen van een rechtsstaat.

Het tweede probleem is de terugwerkende kracht. De Minister heeft gezegd: U zoudt het 'materieel terugwerkende kracht' kunnen noemen. Een woning is in gebruik genomen en op vordering niet verlaten. Wanneer, doet er weer helemaal niets toe. En dat wordt ook niet door het uitstel van executie van 6 maanden na invoering van de wet bevorderd. Dat is beslist geen overgangsbepaling. Wij hebben

Salomons

het wel gezien als een redelijkere mogelijkheid om tegemoet te komen aan de problemen die zich direct na invoering van deze wet zouden kunnen voordoen, met name voor de gemeentebesturen die inderdaad, zodra er ont-ruimingen volgen, geconfronteerd zullen worden met een fors aantal woningzoekenden extra. Dat zijn, zoals ik al eerder heb gezegd, bepaald niet alleen de protestkrakers, maar in belangrijke mate toch ook gezinnen die via een urgentielijst geholpen moeten worden. Dat is niet in 6 maanden op te lossen! Wij hebben daarom een amendement ingediend dat ervan uitgaat, dat ten minste een jaar na publicatie pas inwerkingtreding van de wet een redelijke termijn is. De filosofie daarachter is: beter iets dan niets. Wij stellen dit niet voor, omdat wij zouden menen dat daarmee tegemoet wordt gekomen aan het wezenlijke bezwaar van het ontbreken van een overgangs-regeling. Het ontbreken hiervan is des te merkwaardiger, aangezien normaal bij overtredingen een verjaringstermijn van 2 jaar geldt (artikel 70 Wetboek van Strafrecht). Door de merkwaardige constructie van de delictsomschrijving is ten aanzien van de onderhavige overtreding verjaring vrijwel niet mogelijk. Immers, pas het niet op vordering verlaten levert een voltooid delict op. Door de parate executie die de politie of de daartoe ge-roepen functionarissen vervolgens kunnen uitoefenen zal altijd weer een uitvoering van het delict mogelijk zijn, maar verjaring nooit, terwijl anders als inderdaad het kraken strafbaar zou zijn gesteld – wat juridisch gezien een veel juistere weg zou zijn geweest – na twee jaar verjaring had plaatsgevonden, waarna degenen die meer dan twee jaar geleden gekraakt hadden niet meer vervolgbaar zouden zijn. Om deze lacune in deze merkwaardige constructie enigszins op te vangen, hebben wij gemeend dat toch termijnen gesteld moeten worden. Wij beseffen dat elk stellen van termijnen in een wet bewijsrechtelijk moeilijkheden zal opleveren. Ook van de twee jaar voor verjaring krachtens het Wetboek van Strafrecht kan men echter zeggen, dat moeilijk te bewijzen is wanneer het delict precies gepleegd is. Wij menen dat bij een zorgvuldig beheer van de eigendommen door de eigenaar echt wel binnen drie maanden te achterhalen is of een pand gebruikt is dan wel of het nog leegstaat. Wij willen dit zelfs als een stimulans zien voor zorgvuldig beheer. Het verhaal over de eigenaar, die in het buitenland zit, plotseling te-

rugkomt en ziet dat zijn pand gekraakt is, pleit tegen die eigenaar, die blijk geeft van onzorgvuldig beheer. Bovendien is het niet in overeenstemming met de feiten, aangezien meestal een makelaar namens de eigenaren zal optreden. De termijn van één jaar voor leegstand achten wij wezenlijk als stimulans voor een zorgvuldiger beheer en als een poging om het eigendomsrecht zodanig aan te wenden dat het maatschappelijk nuttig gebruikt wordt.

De heer Jongeling heeft het in eerste termijn gehad over het recht van de oude christelijke gemeenschappen. Ik wijs hem erop dat het nog veel oudere Romeinse recht reeds het begrip 'res derelicta' kende. Ik vind dat een absoluut ongebruikt pand, waarvan de eigenaar kennelijk niet eens door gaat krijgen dat het gekraakt is, bijna een res derelicta is, wat dan inderdaad geoccupeerd mag worden.

□

De heer **De Beer** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Ook ik wil de bewindslieden bedanken voor de antwoorden op de gestelde vragen. Het zal weinig verbazing wekken dat ik het uitstel van zes maanden dat nu bij nota van wijziging in de ontwerp-wet is gebracht, bepaald niet toejuich. Ik zal echter geen poging ondernemen om via een amendement de oorspronkelijke tekst van het wetsontwerp terug te krijgen, omdat ik de verwachting heb dat zulk een amendement het toch niet zal halen. En je moet praktisch blijven!

Mijnheer de Voorzitter! Een punt van groot belang, dat naar mijn gevoel in eerste termijn niet voldoende is uitgediept, is het niet-automatisch ingrijpen van de politie na aangifte door de rechthebbende. Ik heb er begrip voor, dat de Minister op dit moment niet precies kan omschrijven welke richtlijnen ter zake aan het OM zullen worden gegeven. Maar ik zou het op prijs stellen als ik wél antwoord kreeg op de vraag, of in ieder geval wel door de politie zal worden ingegrepen als de rechthebbende aannemelijk maakt dat zijn belangen in betekende mate worden geschaad. Dit kan mijns inziens in elk geval voor de politie reden zijn om in te grijpen.

Ik heb kritiek geleverd, niet op het verschijnen van de nota-Van Dam zoals de Staatssecretaris zei, maar wél op het feit, dat tegenover een ineensstortende woningproductie voor gezinnen en de daaruit voortvloeiende werkloosheid niet voldoende woningproductie staat voor alleenstaanden en tweepersoonshuishoudens. Dat tekort, met name in de laatstgenoemde

sector, is een van de onderliggende redenen die ten grondslag liggen aan het kraken. De heer Van Winkel ont-kende dat verband. Ik zou zeggen: tegen beter weten in. Ik heb daar overigens wel begrip voor, omdat hij een beleid moet steunen dat waarschijnlijk niet in alle opzichten zijn instemming zal hebben. Als hij zich niet door mij laat overtuigen, zal hij dat misschien wel laten doen door de heer Van der Spek, die heel duidelijk op datzelfde verband heeft gewezen.

De Staatssecretaris heeft opgemerkt dat ook onder kabinetten waarin de VVD was vertegenwoordigd het kraken is voorgekomen, zelfs is begonnen. Er zijn inderdaad veel maatschappelijke verschijnselen begonnen of duidelijker naar voren gekomen onder de twee voorgaande kabinetten. Sommige daarvan beoordeel ik gunstig, zoals de democratiseringsbewegingen, en andere ongunstig. Toen het verschijnsel kraken in die tijd opkwam, is dat stilzwijgend goedgekeurd, of zelfs aangemoedigd (om niet te zeggen aangejaagd) door leden van de toenmalige oppositie die zich, niet langer in de oppositie zijnde, evenals de tovenaarsleerling van Goethe geplaatst zien voor de situatie dat zij de opgeroepen geesten niet meer kunnen bedwingen, anders dan door bezwering door middel van deze anti-kraakwet.

De Staatssecretaris heeft mij met stemverheffing vermanend toegesproken. Misschien denkt hij dat hij door die stemverheffing alleen al meer gelijk krijgt. Ik laat dat maar voor wat het is. Werkelijk belangrijk vind ik, dat hij blijkens de inhoud (niet de toon!) van zijn woorden zich toch wel enigermate door onze kritiek op de geringe woningproductie voelde aangesproken. En dat kan ik ten minste in hem waarden.

□

De heer **Van der Lek** (PSP): Mijnheer de Voorzitter! Omdat de heer Van der Spek niet in de gelegenheid was hier aanwezig te zijn en wij het belangrijk vinden op een enkel punt uit het antwoord van de bewindslieden te reageren, neem ik hier naar beste kunnen zijn taak over.

De Staatssecretaris heeft in antwoord op opmerkingen van mijn collega Van der Spek gezegd, dat hij het onverstandig zou vinden, wanneer mensen vanwege het blote feit, dat ze een pand hebben gekraakt, hoger op de urgentielijst zouden worden geplaatst. Hij heeft gesuggereerd, dat dit een soort van premie op het kraken zou zijn. Ik kan mij voorstellen, dat het die indruk maakt als er verder niets bij

Van der Lek

wordt gezegd, maar zo was de vraag uiteraard niet bedoeld. Er zou ook met die urgentielijsten iets niet helemaal in orde kunnen zijn, wat onder andere zou blijken uit het feit, dat voor dikwijls zeer urgente gevallen is gekraakt. Het zou toch mogelijk moeten zijn binnen het woningtoewijzingsbeleid van verschillende gemeenten ook met dat gegeven rekening te houden. Er is bepaald niet gevraagd een premie te stellen op het eigen recht plegen, maar de vraag was heel duidelijk, of het urgentiebeleid wat dat betreft niet mede in het licht van kraakgevallen moet worden herzien.

Staatssecretaris **Schaefer**: Als dat de bedoeling van de vraag was, dus dat een erg urgent geval hoog op de lijst moet worden geplaatst, dan zijn wij het daarover volkomen eens.

De heer **Van der Lek** (PSP): Het doet mij genoegen, dat dit misverstand is weggenomen.

Ik kom tot een meer juridische kwestie, die zeer belangrijk is maar die helaas niet zo goed uit de verf is gekomen. Het is niet alleen een juridische kwestie. De te nemen maatregelen zullen van juridische aard moeten zijn, maar het is een zeer wezenlijke materiële vraag, die met deze wet verbonden is. Het zal een ieder in deze Kamer duidelijk zijn, dat wij niet gelukkig zijn met deze wet en dat wij het zelfs een zeer bedenkelijke zaak vinden, dat het verschijnsel van de leegstand van woningen en bedrijfspanden van deze kant, de verkeerde kant, wordt aangepakt. Gegeven het feit echter, dat er helaas een kans is, dat dit wetsontwerp kracht van wet zal krijgen, is een vraag des te klemmender geworden, namelijk de vraag wat er gebeurt met die mensen, die soms reeds vele jaren in een kraakpand wonen, die door de uitspraak van de Hoge Raad indertijd een zekere rechtsbescherming hebben gekregen en voor wie naar algemeen gevoelen een soort verkregen recht geldt. Wij hebben er in het voorlopig verslag een vraag over gesteld. De bewindslieden hebben geantwoord, dat zij aannamen, dat het wel een retorische vraag zou zijn. Welnu, dat was het allerminst. Het betrof de vraag over de grootscheepse razzia's, die het gevolg zouden kunnen zijn in verschillende plaatsen, ook weer afhankelijk van het beleid van de plaatselijke overheden, van het invoeren van deze wet. Daarbij denken wij ook aan mensen, die soms al jaren in een pand wonen, dit keurig netjes hebben opgeknapt en die toch eigenlijk niet meer hoefden te

rekenen met de mogelijkheid, dat zij er nog eens met de sterke arm zouden kunnen worden uitgezet. Ik meen, dat dit punt wat en bagatel is behandeld van regeringszijde. Ik heb ook geen duidelijke beleidstoezeggingen ter zake gehoord. Toegezegd is niet, dat dit in het beleid niet zal voorkomen. Bovendien, al zou het zo zijn, dan nog vind ik een dergelijke wankele rechtspositie een zeer bedenkelijke zaak. Vooral de laatste tijd is er een en andermaal op gewezen, dat dit wetsontwerp als het al wet moet worden ten minste een overgangsbepaling moet bevatten. Dit is een inleiding op de mededeling dat ik, gegeven het wat betreurenswaardige feit, dat ook de Regering ons niet heeft aangegeven, hoe dit gevaar kan worden bezworen, op het laatste moment nog de vrijheid heb gevonden om een amendement in te dienen, waarin wordt gesteld, dat het bepaalde in dit wetsontwerp niet van toepassing is voor zover het personen betreft, die vóór het van kracht worden van dit wetsontwerp reeds een woning of lokaal wederrechtelijk in gebruik hebben genomen. Hiermede wordt datgene, wat wij zo zeer vrezen afgegrensd. Ik hoop, dat de Minister hierop nog commentaar wil leveren.

□

De heer **Jongeling** (GPV): Mijnheer de Voorzitter! Het was aanvankelijk niet mijn bedoeling om te repliceren. In grote lijnen ben ik het eens met het standpunt van de bewindslieden. Ik dank hen voor hetgeen zij aan mijn adres hebben opgemerkt. Ik heb toch het woord gevraagd, omdat mevrouw Salomons even mijn naam noemde en een opmerking aan mijn adres maakte. Ik vind het dan beleefd, daarop in te gaan. Bovendien is de zaak ook wel van belang.

Mevrouw Salomons noemde een oude Romeinse rechtsregel, die als ik het goed heb begrepen – zij is in deze zaken, zoals in zovele zaken, knapper dan ik – in zou houden, dat sociaal misbruik van eigendom eigenlijk recht zou doen vervallen. Zij voegt er dan aan toe: Dan het is hier bijna zo, dat men mag kraken. Die woorden 'bijna zo' waren wel heel typerend. Dat wil zeggen dat het niet zo is. Het lijkt er een beetje op, maar het gaat net niet op.

Ik heb het gisteren bepaald niet opgenomen voor sociaal misbruik van eigendom, integendeel. Ik heb naar die eerste christengemeente in Jeruzalem verwezen waar deze sociale factor zeer zeker erg sterk gold. Zij moet ook voor ons gelden. Ook in zulke optimale ge-

vallen blééf echter het eigendomsrecht gehandhaafd. Ook voor ons geldt, dat wij niet tot eigenrichting mogen overgaan. Dat staat toch ook duidelijk in de bijbel. Wij mogen ons zelf niet wreken, een letterlijk citaat. Wij moeten de overheden gehoorzamen, zelfs harde heren en harde wetten. Nu kan men erover twisten, welk gebod het oudste is. Ik dacht dat Gods geboden het oudste zijn, want die zijn echt niet van kracht geworden bij de geboorte van Christus, maar zijn er van der beginne geweest. Het belangrijkste is echter de vraag, wat het zwaarste moet wegen: Gods woord of 's mensen woord, of eventueel een Romeinse rechtsregel. Dat is voor mij beslissend.

De heer **Imkamp** (D'66): Het is allemaal niet zo eenvoudig. Ik heb gisteren niet voor niets teruggegrepen naar het Evangelie. Wanneer wij hier naar de letter van het Evangelie politiek moeten gaan bedrijven, dan kunnen wij wel naar huis gaan. Ik ben teruggegaan naar de kerkvaders, omdat in de tijd van Ambrosius in dat Milaan vergelijkbare gevallen van speculatie speelden. Daar keerde hij zich tegen, tegen wat nu in onze moderne samenleving ook gaande is. In Deuteronomium (23) wordt uitdrukkelijk gezegd, dat als je door een wijnveld loopt, je wel de druif mag nemen maar ze niet in een korfje mag doen. Met andere woorden: Datgene, wat je onmiddellijk nodig hebt, mag je wel nemen. Loop je door een tarweveld, dan mag je wel de aren nemen, maar de tarwe niet met een sikkel oogsten. Dat geldt ook bij het kraken. Vanaf het moment, waarop je in een moeilijke situatie verkeert, zeer te vergelijken met hetgeen in Deuteronomium staat, namelijk dat je een dak boven je hoofd moet hebben, maar als dat niet het geval is, meen ik dat je vanuit een christelijke levensvisie moet zeggen: de wederrechtelijkheid dat iemand geen dak boven zijn hoofd heeft is zo ingrijpend, dat volgens christelijke maatstaf men zich dat dak boven het hoofd mag verschaffen.

De heer **Jongeling** (GPV): Mijnheer de Voorzitter! Wij kunnen dit nu natuurlijk niet uitdiepen. Ik meen, dat men het als volgt moet zien. De sociale wetgeving had men onder Israël nog niet, maar er waren tal van geboden – men moest iets op de akker achterlaten bij het oogsten voor de mensen, die het wilden oprapen, enz. – die dezelfde strekking hadden als onze sociale wetgeving en die ook wettelijk waren vastgelegd. Nergens echter zal men kunnen vinden – noch in het Oude noch in het Nieuwe Testament – dat je

Jongeling

buiten de wet je gang maar mag gaan en iets mag nemen, omdat je meent dat je het wel kunt of zelfs moet gebruiken. Altijd moet het juist naar de gang van de wettelijke bepalingen, ook die de heer Imkamp noemde.

De algemene beraadslaging wordt geschorst.

De vergadering wordt te 16.15 uur geschorst en te 16.30 uur hervat.

Voorzitter: Vondeling

De **Voorzitter**: Ik deel aan de Kamer mede, dat de leden Krosse en Masman de vergadering hebben moeten verlaten, wegens werkzaamheden in Overijssel. De leden Van Elsen en Dankert zullen over een half uur de vergadering moeten verlaten in verband met hun verplichtingen tegenover onze Joegoslavische gasten.

Aan de orde is de **interpellatie** van het lid Roethof over de sluiting van de Bloemenhove-kliniek.² [De vragen zijn opgenomen aan het einde van deze weekeditie.] Tot het houden van deze interpellatie is verlof verleend in de vergadering van 19 mei 1976.

De heer **Roethof** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Ik wil beginnen met de Kamer dank te zeggen, omdat zij mij verlof heeft verstrekt om op zo korte termijn deze interpellatie hier te houden. Op die korte termijn stelde mijn fractie prijs, omdat wij zijn overrompeld door de wijze waarop tot ingrijpen ten aanzien van de Bloemenhove-kliniek is overgegaan. Ik zelf heb van dat voornemen pas gistermiddag om een uur of vier vernomen en na heel veel trek-

ken via de Officier van Justitie en het departement ben ik erachter gekomen, dat de maatregelen hun beslag zouden krijgen des avonds om acht uur, indien althans niet tot vrijwillige sluiting van de kliniek zou worden overgegaan.

Hiermee kom ik tot de toelichting op mijn eerste vraag. Waarom is eigenlijk tot dit paardemiddel van dreiging met sluiting van de kliniek overgegaan? Andere stappen waren denkbaar geweest in omstandigheden als deze. Welke zwaarwegende feiten hebben tot dit als het ware standrechtelijk optreden van de Officier van Justitie aanleiding gegeven? Er komen merkwaardige berichten uit Heemstede. Mag uit het feit dat het werk van de kliniek aldaar blijkbaar toch wordt voortgezet worden afgeleid, dat bij nader inzien het belang van de patiënten alsnog het zwaarst heeft gewogen of is inmiddels gebleken dat de gestelde feiten onvoldoende draagkracht boden voor het justitiële ingrijpen? De Officier van Justitie heeft zich beroepen op verregaande onzorgvuldigheid, waarvan in één behandeld geval kort geleden sprake zou zijn geweest.

Hiermee kom ik tot de toelichting op mijn tweede vraag. Gisteravond, toen de Officier van Justitie tot verzegeling

Roethof

van de behandelkamers overging, waren blijkens mijn informatie negentien patiënten in de Bloemhove-kliniek aanwezig respectievelijk onder behandeling. Hedenochtend werden enige tientallen nieuwe patiënten verwacht. De vraag is nu of het justitiële optreden wel met de nodige zorgvuldigheid omkleed is geweest. Met name vraag ik mij af, of het onverwijld verzegelen van behandelkamers geen risico heeft opgeleverd voor welzijn en zelfs voor leven van de aanwezige patiënten. Moet hier niet van het onverantwoordelijk nemen van risico's worden gesproken?

De toelichting op mijn derde vraag betreft de overlegsituatie met de deskundigen op het gebied van de volksgezondheid.

De Officier zelf is uiteraard geen medicus. Als hij maatregelen treft, mag althans verwacht worden, dat hij dat doet in overleg met medische deskundigen. Waren er functionarissen van het staatstoezicht op de volksgezondheid aanwezig bij het feitelijke justitiële ingrijpen tegen de kliniek?

Is er in feite overleg vooraf geweest met de Minister van Volksgezondheid of het Ministerie van Volksgezondheid of wel de (regionale) inspectie van het staatstoezicht op de Volksgezondheid? Zo ja, wat is dan het resultaat geweest van dit gevoerde overleg? Van welke aard waren de mededelingen, eventueel van deze zijde ontvangen? Heeft de Minister zich zelf nog met medische deskundigen in verbinding gesteld alvorens aan dit forse optreden van de Officier zijn consent te verlenen?

In de brief van 28 oktober 1974 aan de Kamer stelt de Minister, dat bij het overwegen van maatregelen als de onderhavige de aandacht eerst valt op artikel 97 van het Wetboek van Strafvordering, krachtens hetwelk de Officier van Justitie zelf huiszoeking ter inbeslagname kan doen. Letterlijk constateert hij: 'Toepassing van dit artikel is echter slechts mogelijk 'bij dringende noodzakelijkheid' waaronder dient te worden verstaan dat bij uitstel van ingrijpen de in beslag te nemen goederen buiten het bereik van de justitie zouden worden gebracht. Daarom komt toepassing van dit artikel, 'aldus de Minister, 'niet in aanmerking'.

Waarom is nu wel rechtstreeks door de Officier ingegrepen? Welk gevaar was er te duchten, dat de apparatuur aan het bereik van de Justitie zou worden onttrokken? Destijds heeft de Minister de weg van artikel 111 gekozen in nauw overleg met deze Kamer en

bovendien ingevolge een kabinetsbeslissing. De zaak zou dan op de normale wijze door de Officier van Justitie bij de rechterlijke macht zijn aangebracht. Ook de rechter-commissaris had nu onmiddellijk en zonnig stappen kunnen ondernemen indien daartoe aanleiding was geweest, conform artikel 111.

Waarom schuwde de Minister ditmaal deze koninklijke weg? En als hij meende daarvan af te moeten wijken, waarom trad hij dan niet in overleg met de meest betrokken vaste kamercommissies?

Dit brengt mij op de vijfde vraag. Ik realiseer mij, dat niet altijd een minister voor beslissingen vooraf in overleg met de Kamer kan treden. In een zaak, die zó uitvoerig met de Kamer is besproken, heeft mij het optreden van de Minister toch wel bevreemd; ik zeg het maar voorzichtig. Hem is namens de vier initiatiefnemers van het wetsontwerp van PvdA en VVD gisteren gevraagd, de beslissing zó lang op te schorten, dat nadere informatie aan de Kamercommissies verstrekt zou kunnen worden. Ik ben zeer teleurgesteld, dat de Minister voor dit alleszins redelijk verzoek niet open heeft willen staan en daarmede deze gevoelige zaak zó op de spits heeft gedreven. Hij heeft zich gisteren, bij het nader mondeling overleg over deze brief, zéér toegankelijk getoond.

Als de Minister zich daarbij beroept op het dringende karakter van het ingrijpen van de Officier van Justitie dan is het des te eigenaardiger, dat blijkens de thans uit Heemstede ontvangen berichten de kliniek nog steeds doordraait. Hierdoor is het justitiële optreden in een wel zeer eigenaardig daglicht komen te staan. Dit versterkt mijn opvatting, dat hier op buitengewoon ondoordachte wijze tot ingrijpen is overgegaan.

Daarmee kom ik op mijn laatste vraag, die nauwelijks verdere toelichting behoeft. Ik dring er bij de Minister op aan, de genomen beslissing alsnog in heroverweging te nemen en zich in het normale overleg met de Kamer over deze delicate zaak te voegen.

□

Minister Van Agt: Mijnheer de Voorzitter! Ik ben genoopt om mijn antwoord in deze spoedinterpellatie in te leiden met een woord van verontschuldiging vooraf, dat ik, ik weet het nu al, op een aantal vragen niet de concrete antwoorden zal kunnen geven die men van mij verlangt. De gang van zaken is deze geweest, dat de Voorzitter mij in de loop van hedenmorgen heeft op-

gebeld met de mededeling, dat te voorzien was, dat een spoedinterpellatie hierover zou worden aangevraagd en dat hij als dan de Kamer zou voorstellen die interpellatie om 16.30 te doen houden. De te stellen vragen zouden mij zo spoedig mogelijk bereik. Zonder dat ik iemand een verwijt wil maken, — dat heeft natuurlijk geen enkele zin — zijn de feiten, dat ik de vragen heb ontvangen op een tijdstip, waarop ik al in deze Kamer zat voor de voortzetting van de openbare behandeling van een tweetal wetsontwerpen. Ik heb in feite slechts van 16.20 tot 16.30 de vragen kunnen lezen, die mij zouden worden gesteld. Ik heb geen enkele minuut gehad om mij op het antwoord daarop te bezinnen, laat staan om over dat antwoord informaties in te winnen bij derden.

Ik zeg dit alleen, niet om iemand enig verwijt te maken, het minst wel de Voorzitter, dien ik ervoor huldig, mij vanmorgen al te hebben gewaarschuwd, omdat men moet weten, waarom ik een aantal vragen praktisch niet zal kunnen beantwoorden.

De heer **Andriessen** (KVP): Mijnheer de Voorzitter! Is het wel in het belang van het antwoord, dat de Minister geeft, dat wij op dit moment met die beantwoording doorgaan?

De heer **Lamberts** (PvdA): De beslissing had hij toch doordacht?

De **Voorzitter**: De vraag is aan mij gesteld. Ik zou zeggen: Laten wij eerst horen wat de Minister zegt.

Minister **Van Agt**: Mijnheer de Voorzitter! De eerste vraag luidt: Wil de Minister de Kamer nauwkeurig inlichten over de aanleiding, die thans bestond om stappen tegen de Bloemhove-kliniek te ondernemen? Voor zover mij bekend, is de gang van zaken ongeveer deze geweest. Enkele dagen geleden heeft de hoofdofficier van Justitie te Haarlem contact met het departement opgenomen. Hij deed dat naar aanleiding van een aangifte, die bij de gemeentepolitie van Heemstede was binnengekomen, van een Duits echtpaar, waarvan de vrouw in deze kliniek in behandeling was genomen. Het proces verbaal, dat naar aanleiding van deze aangifte is opgemaakt, de relazen, die de politie van deze mensen vernam, gaven de officier van justitie aanleiding om voor zichzelf te besluiten dat een optreden tegen deze kliniek geboden was. Geïnformeerd werd bij het departement, of de Minister van Justitie daarvoor het groene licht wilde geven. Ik sta uiteraard niet in voor de exactheid van de bewoor-

Van Agt

dingen, waarin de hoofdofficier zich tot het departement heeft gericht, maar mijn vertolking geeft de zakelijke inhoud van het contact met het departement weer. Door omstandigheden is dit contact geen contact met mij persoonlijk geweest. Mijn bewoordingen geven echter wel de strekking weer van de demarche van de officier bij het ministerie.

Ik heb het groene licht gegeven. Ik zag op grond van hetgeen mij werd gerapporteerd geen deugdelijke grond om de hoofdofficier van justitie te Haarlem te beletten gevolg te geven aan de uitvoering van wettelijke bepalingen, zoals hij toen meende te moeten doen.

De tweede vraag is: Welke ruimte heeft de Minister de kliniek gelaten om de belangen van de patiënten te behartigen? In strikte zin genomen zou ik die vraag moeten beantwoorden met deze woorden: De Minister heeft zelf met het feitelijke optreden geen bemoeienis gehad. Vertaal ik deze vraag nu aldus: welke ruimte heeft de officier van justitie aan de kliniek gelaten, dan moet ik op het volgende wijzen. Ik meen te weten dat na het betreden van de kliniek door de officier en de politieambtenaren op een daartoe strekkende vraag van de medisch-coördinator door de officier is geantwoord, dat in geval van medische noodzaak de verzegeling zou worden opgeheven, indien en voor zover nodig om tegemoet te komen aan situaties van medische noodzaak. Dat zou dus alleen voor medische noodzaak gelden en niet om nieuwe patiënten in behandeling te nemen.

De derde vraag is, of de Minister van Volksgezondheid en Milieuhygiëne of de inspectie van het staatstoezicht op de hoogte was van de te ondernemen justitiële stappen. Mij is bekend dat de hoofdofficier in de afgelopen dagen met de inspectie in Haarlem contact heeft gehad. Ik weet niet met stelligheid, of de inspectie heeft geweten, dat deze maatregelen van strafvorderlijke aard zouden worden genomen. Ik weet wel, dat er contact is geweest over de zaak die tot het optreden aanleiding heeft gegeven, alsmede over de conclusies met betrekking tot de algemene werkwijze van de kliniek die men wellicht uit de gegevens over deze zaak zou kunnen trekken.

De vierde vraag luidt, of ik de thans ondernomen stappen kan rijmen met mijn brief aan deze Kamer van 28 oktober 1974. Het antwoord is: Ja, geheel en al. Ik zal dat natuurlijk toelichten. De brief van 28 oktober, waarnaar de vra-

genstellers verwijzen, zegt in zijn concluderende laatste passages het volgende:

'Het ligt niet in de bedoeling het vervolgingsbeleid ten aanzien van abortus-poliklinieken, waarin zwangerschappen van niet langere duur dan 12 weken worden verbroken, te verscherpen.'

Daar gaat het hier niet om; het gaat hier om een kliniek waarin zwangerschappen van langere duur dan 12 weken worden verbroken. Daarachter volgt de zin:

'Het verrichten van abortus provocatus bij zwangerschappen van drie maanden of langer' – en daar gaat het hier wel om – 'zal, wanneer het plaatsvindt in algemene ziekenhuizen, op geen andere wijze worden benaderd dan tot dusverre het geval is.' Welnu, de kliniek waarover wij spreken is geen algemeen ziekenhuis.

Ik kom aan de vijfde vraag: Waarom is de Minister niet bereid gebleken tot overleg met de meest betrokken vaste kamercommissies in afwachting van de te ondernemen stappen? De heer Roethof heeft gelijk. Hij heeft mij gisteren, terwijl ik met dezelfde wetsontwerpen bezig was die vanmiddag mijn volle aandacht hebben gehad en die mij een deugdelijke voorbereiding van deze ontmoeting met de Kamer hebben verhinderd een briefje bezorgd met het dringende verzoek om de actie van gisteravond geen doorgang te laten vinden dan nadat overleg zou hebben kunnen plaatsvinden, met name met de vaste Commissies voor Justitie en voor Volksgezondheid. Na afloop van de zitting is hij bij mij gekomen, heeft zijn verzoek toegelicht en met klem er nog eens mondeling op aangedrongen dat ik daaraan gevolg zou geven. Ik heb aan dat verzoek geen gevolg gegeven en wel om de volgende reden. De hoofdofficier in Haarlem gaf te kennen het zijn plicht te achten, op deze wijze als gebruik is, gebruik te maken van wettelijke bevoegdheden in het kader van het Wetboek van Strafvordering. Ik had geen reden om hem in dat voornemen belemmeringen in de weg te leggen. Ik vind ook niet dat de Kamer, of commissies van de Kamer, zich behoren te begeven in een toetsing vooraf van de vraag, of ambtenaren van het openbaar ministerie in een concrete zaak al of niet gebruik behoren te maken van wettelijke bevoegdheden waarover zij ontegenzeggelijk beschikken. Ik vind dat die toetsing vooraf, in een concrete zaak, of het openbaar ministerie al of niet en zo ja, op welke wijze, gebruik zal maken van wettelijke bevoegdheden, naar mijn mening noch door het parlement, noch

door zijn commissies aan zich moet worden getrokken. In het algemeen al vind ik dat en de Minister en het parlement terughoudend behoren te zijn bij het toetsen van het justitiële optreden in concrete zaken, in individuele gevallen. Ik betwist uiteraard niet in het minst dat het parlement de volle bevoegdheid heeft en geen terughoudendheid behoeft te betrachten bij het bespreken, kritiseren, desnoods bijsturen van het algemene vervolgingsbeleid of delen daarvan, maar niet indien toegespitst op individuele strafzaken.

Mijnheer de Voorzitter! De laatste vraag, of de Minister bereid is de getroffen beslissing, dan wel het billijken daarvan in heroverweging te nemen, beantwoord ik ontkennend.

De beraadslaging wordt geopend.

□

De heer **Roethof** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Ik moet tot mijn spijt zeggen dat het antwoord van de Minister voor mij ronduit ontstellend is. Ik dacht dat hij zich in deze gevoelige zaak door en door zou hebben ingewerkt, maar ik merk nu, dat hij niet in staat was antwoord te geven op een aantal gestelde vragen. Naar mijn mening betrof dit essentiële vragen, kernvragen over het beleid ten aanzien van dit soort zaken, waarover in deze Kamer bij herhaling is gesproken. Ik vraag mij nu dus wel heel ernstig af, of de Minister wel voldoende was ingelicht alvorens hij deze gewichtige beslissing nam. Wij hebben van onze kant – vier initiatiefnemers van het onlangs ingediende wetsontwerp – de Minister gisteren de gelegenheid gegeven tot rustig overleg. De Minister had zich dus helemaal niet in overhaasting behoeven te begeven, maar hij heeft dat rustige overleg afgewezen, vriendelijk maar wel zeer beslist. Hij was ontoegankelijk.

De Minister weet bovendien niet of de Inspectie van de Volksgezondheid – hij wist het in ieder geval niet zeker – bekend was dat strafrechtelijk zou worden ingegrepen. Ik vind dat wel een enormiteit in dit soort zaken die toch zo direct met de hele situatie van de volksgezondheid samenhangen. De Minister heeft ook zeer cryptisch geantwoord op de vraag wat de Inspectie dan wél wist. Hij heeft tevens ontweken de cardinale vraag die het hart van dit concrete geval raakt, namelijk wat de Inspectie van Noord-Holland nu eigenlijk van dit concrete geval vond. Verder heeft de Minister eveneens een ontwijkende manoeuvre gemaakt ten aanzien van de brief van 28 oktober, die wij hier zo breedvoerig hebben be-

Roethof

sproken en die ook na lang overleg binnen het Kabinet tot stand is gekomen. Hij is tot de conclusie gekomen, dat het hier ging om een zwangerschap van langer dan drie maanden. Welnu, weet de Minister dit wel heel zeker? Blijkens mijn informatie is er in dit geval helemaal geen sprake geweest van een zwangerschap van langer dan drie maanden en de vraag rijst dus, of de Minister dan toch heeft gesanctioneerd de verscheping van het vervolgingsbeleid, waarvan wij met hem hadden afgesproken, dat er in afwachting van de behandeling van de abortusontwerpen in deze Kamer geen sprake zou zijn. Heeft die Minister zich aan de afspraken, die hij met het Parlement heeft gemaakt, gehouden?

Een vierde punt, dat de Minister nog opwerpt, is, dat hij constateert, dat het parlement niet moet gaan toetsen in concrete gevallen. Ter geruststelling van de Minister constateer ik, dat wij hier alleen bezig zijn met het toetsen van het groene licht, dat blijkbaar, naar zijn zeggen, door de Minister in deze zaak is gegeven. Ik wil de Minister nog vragen in verband met zijn antwoord dat hij over verschillende gegevens niet de beschikking heeft, of hij kan mededelen, of het juist is, dat de beslissing van de hoofdofficier van Justitie in Haarlem al genomen was, terwijl men nog bezig was getuigen te horen. Moet ik hieruit afleiden, dat Barbertje al bij voorbaat moest hangen? Of, zo niet, hoe heeft deze zaak zich dan in werkelijkheid toegedragen? Wij weten allen, dat de abortuskwesitie een zeer gevoelige zaak is en ik betreur derhalve in hoge mate de door de Minister gesanctioneerde beslissing. De Minister is een volstrekt andere weg gaan bewandelen dat wij hier uitvoerig in de Kamer hebben besproken. Hij heeft bewust de koninklijke weg van de onafhankelijke rechter vermeden en hij heeft de Kamer voor een fait accompli geplaatst. Ik zie dan ook geen andere mogelijkheid dan dit in een motie tot uitdrukking te brengen, die ik u hierbij, mijnheer de Voorzitter, mag overhandigen.

Motie

De **Voorzitter**: Door de leden Roethof, Beekmans, Van der Heem-Wagemakers, Wierenga en Haas-Berger wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,

gehoord de discussie over de tegen de Bloemenhove-kliniek ondernomen justitiële stappen;

betreurt, dat de Minister niet bereid is gebleken om – in afwachting van die stappen – in overleg te treden met de meest betrokken vaste Kamercommissies;

nodigt de Minister uit tot heroverweging van de getroffen beslissing in diervoeg, dat de vraag of tot inbeslagname van apparatuur dan wel sluiting van de Bloemenhovekliniek zou moeten worden overgegaan eerst ter beoordeling aan de onafhankelijke rechter zal worden voorgelegd,

en gaat over tot de orde van de dag.

□

De heer **De Leeuw** (CPN): Mijnheer de Voorzitter! Dit is de tweede maal dat de Minister van Justitie de parlementaire besluitvorming rondom het abortusvraagstuk poogt te doorkruisen via een beoogde sluiting van de Bloemenhovekliniek, deze maal in nog abrupter vorm, waardoor de zaak nog meer op de spits wordt gedreven. Voor de besluitvorming over de medische abortus, waarmede deze Kamer doende is, achten wij deze gang van zaken zeer schadelijk. Wat thans is gebeurd, vormt zonder meer een verscherping van het vervolgingsbeleid. Er is echter onmiskenbaar tevens een veel algemener aspect aan het gebeurd. Het vormt een verscherping van het gehele politieke klimaat op een moment, dat de tegenstellingen in de Nederlandse politiek zeer hoog zijn opgelopen. Daarom beoordelen wij het optreden van de Minister van Justitie tegen de Bloemenhovekliniek in verschillende opzichten als een ernstige provocatie.

Sprekend over de medische aspecten van deze zaak, komen wij tot de conclusie dat hier voor het optreden van de justitie, zoals dat heeft plaatsgevonden, geen rechtvaardiging kan worden gevonden, gezien de bestaande vervolgingspraktijk. In het desbetreffende geval is een complicatie opgetreden. Nader medisch onderzoek daarnaar zal aan het licht kunnen brengen, hoe dat mogelijk was. Een dergelijke complicatie kan optreden ook bij volledig correct medisch handelen.

Een feit is echter, dat het justitiële optreden niet op dit aspect van de zaak is gericht, maar dat eenvoudig overtreding van artikel 251 bis is voorgeworpen. In contrast met de eerste pogingen om tegen Bloemenhove op te treden, waarbij nog de 12 weken-grens werd gehanteerd, is nu sprake van een volstrekt willekeurige verscherping van het vervolgingsbeleid, in strijd met de gedane toezeggingen en vlak

voor de parlementaire behandeling van nieuwe wetgeving terzake. Dat is zeer kwalijk, mijnheer de Voorzitter, een nieuwe kwalificatie voor de onbetrouwbaarheidstrofee.

Wij kunnen het gebeurde dan ook moeilijk anders zien dan als een zeer grove poging, de PvdA-bewindslieden, de collega's van de Minister in het kabinet en de gehele Partij van de Arbeid, nu van rechts zeer ver gaande beslissingen worden doorgedreven, tot volstreekte onderdanigheid jegens de heer Van Agt en de zijnen te dwingen. Een soort van herinvoering van de slavernij! Dat gebeurt nota bene op het vlak van de democratische vrijheden, terwijl zeer gewichtige andere vrijheden, zoals de onderhandelingsvrijheid van de vakbeweging, door het kabinet steeds meer in het geding worden gebracht. In dat opzicht menen wij, dat het huidige optreden van de heer Van Agt een teken aan de wand is. Het wijst in een richting van verdergaande uitholling van democratische rechten en vooral een campagne voor orde en gezag. Daarom achten wij het ook van het grootste gewicht dat de heer Van Agt zijn zin hier niet krijgt. Daarmede zouden zeer duistere toekomstperspectieven worden geopend.

Wij protesteren krachtig tegen het optreden van de Minister van Justitie. Wij achten dit volstrekt onacceptabel, waar het getuigt van een miskenning van de wetgevende arbeid rondom het abortusvraagstuk, waarmede de Kamer doende is en waar het bovenal getuigt van een reactionair machtsstreven en onderwerping van de wil van andersdenkenden. Wij hebben een constructieve raad aan de PvdA-fractie: deze maal niet onder deze machtswillekeur doorgaan.

□

De heer **Van der Lek** (PSP): Mijnheer de Voorzitter! Wij zijn helemaal perplex – na de beantwoording door de Minister nog meer dan wij voordien al waren door de berichten die ons bereikten – over het feit, dat een kliniek kan worden gesloten op grond van één mogelijke beoordelingsfout. De Minister heeft in zijn beantwoording gezegd, dat hij geen reden zag om de officier van justitie te beletten, datgene te doen wat hij nodig achtte op grond van de hem ter beschikking staande wettelijke bevoegdheden. Dat is wel een uiterst passieve opstelling. Ik wil opheldering hierover. De Minister is toch verantwoordelijk voor het optreden van het openbaar ministerie? Hij weet toch, dat het een uiterst gevoelige en belangrijke zaak betreft! Het

Van der Lek

moet hem toch duidelijk zijn geweest, dat hem machtiging werd gevraagd om een hele kliniek te sluiten, op grond van de mogelijkheid, dat in één geval in de kliniek een fout is gemaakt.

De Minister heeft verder gezegd, dat Volksgezondheid wel iets wist van de zaak, maar dat hij niet weet, of men daar op de hoogte was van het voorgenomen justitiële optreden. Ik vind het een heel onzorgvuldige manier om van Justitie uit zo te handelen in kwesties die de volksgezondheid raken. En veel belangrijker dan de vraag of de ingebrachte klacht aan Volksgezondheid is voorgelegd vind ik de vraag, of de inspectie van de volksgezondheid en de instanties die het aangaat ook op de hoogte waren van dit ingrijpende voornemen. Ik meen dat het heel wat ingrijpender is om een hele kliniek te sluiten en alle behandelingen die er op dat moment aan de gang zijn stop te zetten c.q. onmogelijk te maken, met alle schrikwekkende effecten daarvan, dan de mogelijkheid dat er een onzorgvuldige handeling is gepleegd door een van de medici in de kliniek. Ik meen dat ten minste hierover de inspectie van de Volksgezondheid had moeten worden geraadpleegd voordat het befaamde groene licht werd gegeven.

Mijnheer de Voorzitter! Ik meen dat wij hier niet moeten spreken over de vraag, of wij al dan niet voor vrije abortus zijn. Ons standpunt in dezen zal duidelijk zijn.

De **Voorzitter**: Dit is inderdaad niet aan de orde.

De heer **Van der Lek** (PSP): Precies! Ik wilde dit nadrukkelijk vaststellen. Wij spreken over een geheel andere zaak, namelijk over de vraag, of een kliniek mag – of zelfs maar kan – worden gesloten op grond van één klacht die zou kunnen duiden op de mogelijkheid, dat er één al dan niet grote fout is gemaakt. De Minister moet mij hierbij eens uitleggen, wat hij bedoelt als hij zegt dat hij geen aanleiding zag om de hoofdofficier van justitie in Haarlem te beletten, gebruik te maken van de hem ter beschikking staande wettelijke bevoegdheden. Natuurlijk, de Minister kan zeggen, dat hij op grond van de bestaande wet het recht heeft, alle abortusklinieken in het land te sluiten. Dat is zo, maar daarover hebben wij hier een- en andermaal gesproken. Het is natuurlijk te gek om over te praten, dat nu ineens deze ene mogelijke fout een gegronde reden voor deze sluiting is.

Overall worden menselijke fouten gemaakt. Als het werkelijk nodig is – of zelfs maar mogelijk zou zijn – om op grond van één fout een ziekenhuis of kliniek te sluiten, dan vrees ik, dat men er zelfs niet één meer zou behoeven te bouwen, want waarschijnlijk de eerste de beste dag van ingebruikneming zal er wel een of andere meer of minder ernstige menselijke fout worden gemaakt. Ik zou er geen enkele onduidelijkheid over willen laten bestaan, dat het hierover gaat. Hoe men ook over abortus denkt, het is te gek om op grond van zo'n eenmalige gebeurtenis een hele kliniek te sluiten, nota bene hals-over-kop. Het lijkt mij goed, dit vast te leggen. Aangezien ik nog niet heb geconstateerd, dat aan de Kamer om een uitspraak hierover wordt gevraagd, wil ik bij dezen de vrijheid nemen dit te doen.

Motie

De **Voorzitter**: Door de leden Van der Lek en Van der Spek wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,

overwegende, dat het vermoeden van een incidentele beoordelingsfout bij een zwangerschapsonderbreking in de Bloemenhovekliniek te Heemstede een rigoureuze optreden als het sluiten van de gehele kliniek op generlei wijze rechtvaardigt;

spreekt haar afkeuring uit over het ter zake gevoerde beleid;

nodigt de Minister uit, de beslissing tot sluiting van de Bloemenhovekliniek ongedaan te maken en zo nodig de bij mogelijke beoordelingsfouten bij medische ingrepen gebruikelijke procedure voortgang te doen vinden dan wel in gang te doen zetten,

en gaat over tot de orde van de dag.

Naar mij blijkt, wordt deze motie voldoende ondersteund.

Mevrouw **Veder-Smit** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Ik zou – en dat is voorzichtig uitgedrukt – mijn verwondering willen uitspreken over het besluit tot inbeslagneming van de apparatuur van de Bloemenhove-kliniek, een stap op strafrechtelijk gebied die met consent van de Minister van Justitie is genomen, zonder dat op medisch gebied de onzorgvuldigheid is komen vast te staan. Immers, daarover loopt de procedure nog. Het Staatstoezicht op de volksgezondheid heeft van zijn kant geen stappen gedaan, hoewel men van de zaak op de hoogte was. De

klacht zal nu op de gebruikelijke wijze worden behandeld. Volgens de getuigenverklaringen, voorzover ik die ken, heeft wél een vooronderzoek, een intake-gesprek, plaatsgevonden en was een wachttijd nodig, omdat de patiënte zich niet tevoren had aangemeld.

Wat de justitiële aspecten betreft zou ik willen vragen, waarom nu ineens deze strafrechtelijke stap wordt gedaan op grond van artikel 251bis van het Wetboek van Strafrecht – een algemeen artikel –, gepaard gaande aan inbeslagneming, terwijl er een uitspraak ligt van de Hoge Raad van oktober 1975. In deze uitspraak worden de overwegingen van het Hof van Amsterdam bevestigd, dat inbeslagneming niet noodzakelijk is om de waarheid aan de dag te brengen, dat er geen gegronde redenen zijn om te verwachten dat men de apparatuur zal doen verdwijnen en dat niet vaststaat dat veroordeling zal volgen, met de bijkomende straf van verbeurdverklaring.

Als de Minister van Justitie zegt dat hij zich er slechts summier een oordeel over heeft kunnen vormen, moet ik daartegenover stellen dat hij ten volle de verantwoordelijkheid draagt voor deze stap en dat hij de nodige tijd voor overdenking heeft gehad. Tengevolge van het door de vier indieners van het nieuwste wetsontwerp gevraagde overleg zou hem nog de nodige tijd gegund zijn geweest. Ik vind dat niet consequent.

Waarom is de inbeslagneming gestaakt, toen actiegroepen in het geweer kwamen? Nu is een zeer verwarde situatie ontstaan. Als men een maatregel neemt, moet die ook ten uitvoer gelegd worden.

Wat de politieke aspecten betreft, acht ik dit optreden in strijd met passages uit de brief van 28 oktober 1974, waarin ik lees dat de vraag, in welke gevallen een door een arts verrichte abortus gerechtvaardigd is, door toetsing aan de regelen der geneeskunst dient te worden beantwoord. Er staat ook in: Al wordt aldus gepoogd zo spoedig mogelijk een rechterlijke uitspraak te verkrijgen, de spoedige totstandkoming van nieuwe wetgeving blijft geboden. Ik geloof dat de passage over de zwangerschapsduur, die daarin voorkomt en die de Minister heeft aangehaald, hier buiten beschouwing kan blijven, omdat de onderhavige zaak is aangesneden op grond van de onzorgvuldigheid. Ik geloof dat wij deze zaak in de geest van het Bloemenhove-debat moeten bezien.

Veder-Smit

Door dit solitaire optreden van de Minister van Justitie is onnodig de polarisatie rondom het abortusvraagstuk vergroot en is de oplossing ervan, die toch al zo moeilijk te bereiken is, bemoeilijkt. Ik betreur het dat de Minister niet heeft willen overleggen met beide vaste commissies, zoals door de heer Roethof en mij is gevraagd, al geef ik onmiddellijk toe dat hij daar formeel het recht toe heeft. Door deze stap, waardoor potentieel de patiëntenbehandeling in gevaar had kunnen komen – want, mijnheer de Voorzitter, een halve verzegeling kan toch niet –, wordt de polarisatie alleen maar vergroot. Wij weten toch allen dat aan een wettelijke regeling zo hard mogelijk gewerkt wordt door de indieners. Ik moet concluderen dat ik de Minister zou willen verzoeken, zijn genomen beslissing opnieuw in overweging te nemen. Immers, hier is bepaald geen toetsing vooraf. Deze beslissing zal een precedentwerking hebben, om nog maar niet te spreken van de overige implicaties, die zeer te betreuren zou zijn.

□

De heer **Beuker** (RKNP): Mijnheer de Voorzitter! Ik dank de bewindsman voor de genomen beslissing en vorm hiermee kennelijk de eerste uitzondering op de in dit debat tot nu toe geldende regel.

Ik heb gelezen dat er vandaag 100 patiënten in de Bloemenhovekliniek zaten te wachten. Er wordt wel over patiënten gesproken, maar wij hebben te maken met gezonde jonge vrouwen die tegen een bepaalde zaak raar zitten aan te kijken en daarbij verkeerd zijn voorgelicht.

Men kan hier wel zeggen, dat wij medelijden moeten hebben met de Derde Wereld enzovoorts, maar ik vraag mij af, wie er opkomt voor het ongeboren kind. Voor wiens verantwoordelijkheid zijn die honderd kinderen van die honderd vrouwen die daar zaten te wachten, welke kinderen vermoord worden? Ik meen dat wij in dit huis hiervoor mede verantwoordelijk zijn. Ik doe een dringend beroep op de bewindsman om dit gegeven in zijn beoordeling te betrekken en de kliniek gesloten te laten.

Mijnheer de Voorzitter! Ik heb vandaag met enkele medici gesproken, die mij hebben verteld dat inspectie na een abortus bijzonder moeilijk is, omdat men moet oppassen voor het inscheuren van de cervix, voor dit en voor dat, zodat men die inspectie maar achterwege laat. Toen verleden jaar in

dit huis over abortus werd gesproken, werd gezegd dat de voorlichting en de nazorg zo goed waren. Men maakt mij niet wijs, dat als op één dag honderd vrouwen worden geholpen, er nog sprake is van nazorg.

De **Voorzitter**: Mijnheer Beuker, wilt u zich bepalen tot het onderwerp van de interpellatie?!

De heer **Beuker** (RKNP): Mijnheer de Voorzitter! Het kwaad straft zich zelf. Er dwarrelde zojuist een papier op mijn bank afkomstig van de Rutgerstichting, die de Minister dreigde – ik kan er niet anders dan een chantagepoging in lezen – dat als hij de kliniek niet opent, zij er wel voor zal zorgen dat vergevorderde gevallen toch worden geholpen. De Minister wordt gewoon door een instituut gedwongen tot een illegale actie.

□

De heer **Abma** (SGP): Mijnheer de Voorzitter! Mijn fractie wil zich achter het beleid van de Minister stellen. Deze woorden spreken wij niet elke dag uit dat de Minister in dit huis is, maar wij hebben ze wel gesproken op 5 november 1974 toen er ook een 'Bloemenhove-debat' was. En deze woorden willen wij in dit debat herhalen.

Het woord 'ontstellend' is gevallen. Onze voorkeur gaat uit, naar het woord 'geruststellend'. Andermaal wordt in de Kamer over abortus gesproken. Ons standpunt is duidelijk bekend. Wij hebben het herhaalde malen uitgesproken. Wij achten abortus een boze praktijk. Het gaat niet alleen over leven en dood van ongeboren leven maar het is ook een zaak van leven en dood voor ons eigen vaderland.

Wij zijn er niet gelukkig mee, dat dit vraagstuk telkens op deze manier aan de orde komt. Inmiddels ontstaan er chaotische toestanden. Het kwaad verbreidt zich en men probeert het door gewoonterecht in te burgeren. Dit soort van schermutselingen doet ons inziens afbreuk aan het zeer serieuze debat dat ter zake moet worden gehouden.

De overtuiging, waarvan de kreet 'Baas in eigen lichaam' de belijdenis is, wordt steeds driester naar voren gebracht. 'Baas in eigen lichaam' – ik besef dat ik het heel zacht zeg; het wordt vaak realistischer, rauwer verwoord – is een signaal voor een levensbeschouwing, waarvan de Bijbel zegt, dat men van de buik een afgod maakt. Dit baas willen zijn in eigen lichaam is meer een vrome wens dan werkelijkheid, waar men zelf trouwens ook niet in gelooft. Onwettige praktijken win-

nen steeds meer veld. Ik vraag mij af, of deze uitdrukking niet als een olie-vlek werkt. Wil men nu al baas zijn in eigen kliniek, straks baas in Heemstede? Waar en wanneer is het einde? Als men baas is in het eigen Nederland?

Waarom verzet men zich tegen dit justitieel optreden? Het is eenzelfde soort van mentaliteit als waarover we de laatste dagen bij de kraakwetten hebben gesproken. Het is ietwat spiegelbeeldig, maar de gewelddadigheden waren erop gericht het justitieel optreden te frustreren en te verhinderen. Heel duidelijk is eigen richting actief.

Men zegt: de nood noopt tot dergelijke reacties om de loop van het recht te blokkeren. Wanneer het dan waar is dat er volstrekt niets onoirbaars aan de hand was, waarom moet men dan met alle geweld maatregelen van Justitie verhinderen, die immers de onschuldige waarheid naar men zegt aan het licht zouden brengen?

Overal wordt wel eens een fout gemaakt, maar het is ook noodzakelijk, dat eens wordt uitgemaakt, of de hele zaak fout zit. Wij voorzien een chaotische situatie, waarin ieder naar eigen inzicht uitmaakt, wat geoorloofd, rechtvaardig en onschuldig is en wat meer of minder ernstig zou zijn. Hier dreigt anarchie. De rechtsstaat, zo dikwijls door alle partijen geprezen, is in gevaar.

De antwoorden van de Minister hebben ons tevreden gesteld, speciaal het antwoord op vraag vijf. Wij zijn van oordeel, dat de commissies niet ieder moment te pas en te onpas de justitiële autoriteiten voor de voeten moeten lopen.

Aan de ingediende moties hebben wij dan ook geen enkele behoefte. Indien onze stem wordt gevraagd, zal die 'tegen' luiden.

□

De heer **Jongeling** (GPV): Mijnheer de Voorzitter! Mijn fractie heeft grote bezwaren tegen de in elk geval niet door ons gesanctioneerde afspraak, dat gedurende de tijd van voorbereiding van de nieuwe abortuswetgeving het vervolgingsbeleid op een laag pitje zou worden gezet. Wij zijn van mening, dat deze afspraak, en nog sterker het handelen naar de leuze 'baas in eigen buik' in de praktijk betekenen een zich doorlopend en systematisch vergrijpen aan het allerzwakste schepseltje, dat op Gods aardbodem aanwezig is, het ongeboren kind. Wij zijn van mening, dat het Nederlandse volk bezig is voor Gods aangezicht een enorme schuld op zich te laden. De Here is een wrekend rechter. Zijn ogen zijn als een

Jongeling

vuurvlam. Hij ziet dit; Hij zal dit ook bestraffen.

Ik ben blij, dat de Minister erkent, dat er toch grenzen zijn en dat hij die grenzen ook in acht wil nemen, in dit geval dus ook, wanneer het vermoeden van onzorgvuldige behandeling aanwezig is.

Wat de formele kant van de zaak betreft meen ik, dat de Minister gelijk heeft wanneer hij zegt, dat de officier van justitie de bevoegdheid had en heeft om te doen wat hij gedaan heeft en dat het niet te pas komt, dat de Kamer al die gevallen vooraf al wil toetsen. Ik ben het voorts met hem eens, dat ook bij toetsing achteraf van concrete gevallen grote terughoudendheid in acht moet worden genomen. Gezien deze omstandigheden, staan wij achter dit beleid van de Minister en zullen wij ons uitspreken tegen de moties, die dit beleid afkeuren.

□

De heer **Beekmans** (D'66): Mijnheer de Voorzitter! Ik vind het antwoord van de Minister teleurstellend. Voor wat betreft de juridische kant, wil ik mij graag aansluiten bij hetgeen de heer Roethof heeft gezegd, omdat hij geacht kan worden ook namens de meerderheid van onze fractie gesproken te hebben. Ik zou nog enkele aanvullende vragen willen stellen, die in hoofdzaak betrekking hebben op medische aspecten en de rol van de inspectie.

De Minister heeft gezegd, dat door de Officier van Justitie contact is opgenomen met zijn departement. Er was geen sprake van een persoonlijk contact; het departement heeft het groene licht gegeven. Uit het antwoord blijkt, dat de Minister het volstrekt eens is met de gang van zaken. Ik neem aan dat hij na het contact van de Officier van Justitie met het departement toch wel de nodige informatie heeft gekregen over wat er nu precies aan de hand was. Als dat zo is, dan zou ik hem willen vragen – hij heeft gesproken over de uitzonderingspositie van deze kliniek, waar het over gevorderde zwangerschappen gaat – of het hem bekend was, hoever de zwangerschap was van de patiënte, die hier in behandeling was. Is het hem of de Officier bekend, dat nadat de desbetreffende kliniek een gynaecologisch na onderzoek heeft aangeboden en nadat zij smartegeld had geweigerd, pas de klacht bij Justitie is ingediend?

De Minister heeft gezegd, dat de behandelkamers waren verzegeld; in geval van medische noodzaak zou daar inbreuk op gemaakt kunnen worden.

Zijn het dezelfde justitiële instanties, die die noodzaak bepaald zouden hebben of zou dit aan de competentie van de artsen worden overgelaten?

Ik heb geen antwoord gehoord op de vraag van de heer Roethof, of er eventueel medische risico's verbonden zouden kunnen zijn aan het ingrijpen van de Justitie. De rol van de Inspectie voor de volksgezondheid is ook niet duidelijk geworden. Heeft Justitie de zaak voorgelegd aan de inspectie en zo ja, wat was dan het advies?

□

De heer **Lamberts** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Ik heb gisteravond met verbazing kennis genomen van het feit, dat de Bloemenhovekliniek dicht ging. Dan moest er naar mijn mening wel een zeer ernstig feit aan de hand zijn. Sinds gisteravond heb ik getracht geheel deskundig Nederland op dit gebied te vragen, wat er in Bloemenhove aan de hand is. Ik heb mij ervan overtuigd, dat de inspectie reeds dagen van te voren op de hoogte was van hetgeen daar was gebeurd. Ik heb – dit ter geruststelling van de Minister – met enige belijdende gynaecologen gesproken en hen gevraagd, wat zij van deze zaak vonden. Ik heb van alle kanten gehoord, dat volledige zorgvuldigheid in acht is genomen en dat in medisch-deskundige ogen geen fout is gemaakt, hoewel het in leken-ogen wel het geval kan zijn.

De heer Beekmans heeft al gezegd, dat de betrokken Duitser getracht heeft chantage te plegen. Ik vraag mij af waar de ernstige ingreep van de Officier van Justitie en vooral ook van onze bewindsman op berust, de kliniek te sluiten zonder tevoren zorgvuldig met deskundigen na te gaan of iets ernstigs is gebeurd.

De Minister heeft via de Officier van Justitie 19 vrouwen in levensgevaar gebracht. De directie van de kliniek heeft gevraagd in elk geval een kamer open te laten. De Minister had daaraan niet gedacht. Ik meen dan ook, dat de Officier van Justitie en de Minister ondeskundig zijn opgetreden en onberaden. Eigenlijk is de Minister gevaarlijk voor de volksgezondheid en voor de openbare orde. Ik meen dat de Minister zich in deze ernstige zaken een honorair geneeskundige.....

Mevrouw **Van Leeuwen** (ARP): Wat is de Minister van?

De heer **Roolvink** (ARP): Zijn deze opmerkingen toelaatbaar?

De **Voorzitter**: De Minister zit erbij en kan zichzelf verdedigen.

De heer **Lamberts** (PvdA): Wat gisteren in Heemstede is gebeurd, is een groot gevaar geweest. Als de zaak behoorlijk was onderzocht, zou zijn gebleken, dat er geen enkele aanleiding was, tot dit optreden over te gaan. Ik wijs erop, dat er 19 vrouwen in de kliniek waren, die reeds waren geholpen. Er kan op ieder moment een bloeding of een shock optreden. Als de behandelkamer wordt gesloten en verzegeld, kan men niet optreden. De artsen zouden natuurlijk wel zo wijs zijn geweest, de zegels te verbreken, maar de intentie om dit te doen was onberaden.

Mevrouw **Van Leeuwen** (ARP): U weet heel goed, dat u het nu al weer wat anders stelt en dat er een heel duidelijke afspraak was gemaakt ten aanzien van de medische verantwoordelijkheid.

De heer **Lamberts** (PvdA): Duidt u op de dertien weken?

Mevrouw **Van Leeuwen** (ARP): Neen, op wat u zegt over gevaren. U moet de feiten in dit huis geen geweld aan doen.

De heer **Lamberts** (PvdA): Ik meen dat ik de zuivere waarheid heb gesproken. Ik meen dat in de kliniek niet ondeskundig en zorgvuldig is gehandeld. Het tegendeel zou de enige reden kunnen zijn om in te grijpen, afgezien van het toepassen van artikel 251 op de onderwetse manier. Verdere redenen zijn niet aanwezig. De zaak is niet behoorlijk onderzocht.

Mevrouw **Van Leeuwen** (ARP): Uw opmerking, dat de Minister een gevaar is voor de openbare orde, is dat dus een verspreking? U bedoelde te zeggen: voor de volksgezondheid, begrijp ik.

De heer **Lamberts** (PvdA): De gevolgen, die eruit voortgekomen zijn, betreffen een gevaar voor de openbare orde. Ik vind onberadenheid de diepste oorzaak.

Mevrouw **Van Leeuwen** (ARP): Nu zegt u het wel wat anders.

□

De heer **De Koning** (BP): Mijnheer de Voorzitter! Wat is er in de Bloemenhove-kliniek aan de hand? Aldaar worden massamoorden gepleegd. Het verheugt de Boerenpartij dat de Minister een stap in de goede richting heeft gedaan. Daarom hebben wij ook alle lof voor deze Minister op dit punt. De antwoorden van de Minister zijn voor ons bevredigend, maar toch hebben wij nog één vraag. Waarom is de Minister nu pas overgegaan tot sluiting van deze kliniek, terwijl hierin en in andere

De Koning

abortusklinieken al jaren ingrepen worden verricht die in strijd zijn met de wet, die door deze Kamer is aangenomen? Honderden malen wordt moedwillig en willens en wetens in strijd met deze wet gehandeld. Al staan er nog zoveel mensen en kamerleden achter, wij zijn als leden van een christelijke partij – dat behoren alle christelijke partijen te doen en ook degenen die zich voor christelijk uitgeven – God meer gehoorzaam dan de mensen. Daarom vragen wij de Minister zo spoedig mogelijk een einde te maken aan de massamoord op ongeboren kinderen.

□

De heer **Van Dam** (ARP): Mijnheer de Voorzitter! Namens de fracties van de KVP, de CHU en de ARP in deze Kamer kan ik verklaren, dat de uiteenzetting van de Minister naar aanleiding van de vragen onze fracties heeft bevredigd. Dat enkele vragen van de heer Roethof niet zijn beantwoord – het aantal viel mij mee en ik denk dat het hem wat te genviel, gezien ook de wijze waarop hij ze naar voren bracht – vinden wij niet essentieel. Essentieel is naar onze opvatting de juiste verhouding tussen de verantwoordelijkheid van de Minister voor het vervolgingsbeleid en de verantwoordelijkheid van het OM in een individueel geval. Wij vinden dat de Minister in dit geval die verhouding op gepaste wijze in acht heeft genomen. Hij heeft de verantwoordelijkheid van het openbaar ministerie in een individueel geval op de juiste wijze ontzien. Wij zouden wensen dat ook de Kamer aldus zou handelen. Als wij de weg van de interpellant opgaan, dan dreigen op dit punt gevaren.

De ingediende moties zijn met deze opvatting van onze fracties in strijd en wij zullen er daarom ook tegen stemmen.

□

Minister **Van Agt**: Mijnheer de Voorzitter! Vele sprekers zijn opgetreden. Een aantal van hen heeft steun gegeven aan mijn optreden en daarvoor waardering uitgesproken. Ik ben daarvoor erkentelijk. Het is altijd in deze Kamer het lot van degenen die een Minister steunen, dat zij in de beantwoording veel minder aan bod komen dan degenen die kritiek uiten. Zo zal het nu ook weer gaan.

Mijn critici andermaal ontmoetende, kom ik eerst bij de heer Roethof. Hij heeft zich afgevraagd of ik wel voldoende was ingelicht alvorens deze belangrijke beslissing te nemen. Ik meen van wel. De geachte afgevaar-

digde de heer Beekmans sprak over – hierdoor kan bij sommigen een misverstand zijn ontstaan – contact tussen de hoofdofficier van justitie en het departement. Dat zou de indruk kunnen geven, dat het zou gaan om een beslissing van het departement en niet van de Minister, maar van ambtenaren. Voor die beslissing zou de Minister natuurlijk verantwoordelijkheid dragen, maar het is niettemin goed om duidelijk te maken dat, al heb ik zelf geen contact, mondeling, schriftelijk of telefonisch, gehad met de hoofdofficier, ik zelf de beslissing heb genomen, dat hem het groene licht ware te geven. Ik deel de door hem genomen beslissing ten volle. Ik sta er geheel voor en achter, mijnheer de Voorzitter; waar wilt u mij hebben?

De heer **Roethof** (PvdA): U deelt dus niet de opvatting van de heer Van Dam, dat u als het ware uw handen in onschuld wast en dat het in feite een zaak van de officier van justitie was?

Minister **Van Agt**: Op grond van de gegevens, mijnheer de Voorzitter, die mij ter kennis zijn gebracht, had ik voldoende reden om te zeggen, dat ik de beslissing geheel en al kon billijken. Ik billikte de mening, dat op basis van die gegevens aldus moest worden geprocedeerd.

De heer **Roethof** (PvdA): Maar dan is het toch ook volstrekt duidelijk, dat wij er hier in de Kamer over moeten spreken?

Minister **Van Agt**: Wat vond de inspectie er nu van, mijnheer de Voorzitter? Op dit punt heb ik slechts gedeeltelijk informatie. Ik weet – en in zoverre kloppen mijn inlichtingen geheel met die van de heer Lamberts – dat enkele dagen geleden de zaak al bij de inspectie, althans bij de regionale hoofdinspecteur en zijn plaatsvervanger, bekend was. Ik heb al gezegd, dat ik niet weet, of de inspectie ervan op de hoogte was, dat tot dit justitiële ingrijpen zou worden besloten, zoals gisteravond is geschied.

Bij alle diepgaande verschillen van mening, die er ten aanzien van deze zaak zijn – dat wisten wij al vóór vandaag – tussen een belangrijk gedeelte van deze Kamer en deze Minister, hecht ik eraan te worden gehouden voor een man die zijn afspraken naleeft. Ik kom daarom terug op mijn brief van 28 oktober. Naar mijn stellige overtuiging, mijnheer de Voorzitter, zijn er in die brief geen uitspraken gedaan over het vervolgingsbeleid dat nadien zou worden gevoerd ten aanzien van abortus provocatus bij lang-

durige zwangerschappen buiten algemene ziekenhuizen.

De heer Roethof heeft gevraagd, of ik wel zo zeker weet, dat het hierbij ging om een zo langdurige zwangerschap als waarover in de brief wordt gesproken, dus langer dan 12 weken. Ja, Voorzitter, het rapport van het gerechtelijke geneeskundig laboratorium wijst uit, dat het gaat om een zwangerschap, die ten minste 12 en ten hoogste 16 weken heeft geduurd.

De heer Roethof heeft voorts – en daarin waardeer ik hem als jurist – niet bestreden, dat het geen goede zaak is, als de Kamer, of commissies van de Kamer, zich vooraf bemoeien met de wijze, waarop het openbaar ministerie al of niet heeft op te treden in individuele strafzaken. Maar, zo stelt hij, dat zijn wij hier ook niet aan het doen. Wij toetsen het groene licht, dat door de Minister is gegeven. Wij beoordelen het feit, dat de Minister het groene licht heeft gegeven aan het openbaar ministerie en stellen de vraag of dit terecht is gebeurd. Ik geloof, dat deze vraag wezenlijk dezelfde is. Men kan meen ik de vraag: Heeft de Minister al dan niet terecht het groene licht gegeven aan de officier van justitie? niet beantwoorden dan door te treden in de redenen waarom de officier van justitie om het geven van een groen licht heeft gevraagd. In wezen komt het toetsen van wat de Minister deed neer op het oordelen over hetgeen het openbaar ministerie wenste te doen.

Ik weet niet of de beslissing van de hoofdofficier is genomen, terwijl hij of de politie nog doende was getuigen te horen. Dat kan zeer wel zijn, want de beslissing is vrij snel genomen, nadat de aangifte op papier was gebracht en daarvan proces-verbaal was opgemaakt. Voor het opzetten van een strafvervolging kan ik mij zeer wel voorstellen, dat er nadere getuigenverhoren zouden plaatsvinden; die zullen ook nu nog wel doorgang vinden.

De heer De Leeuw heeft wat de Minister van Justitie door het openbaar ministerie ruimte te geven heeft gedaan een 'provocatie' genoemd. Hij heeft het geadstrueerd door te zeggen: Waarom dit optreden van gisteravond, door de Minister blijkbaar gefiatteerd? Het ging toch alleen maar om een complicatie in een individueel geval? Het kan overal gebeuren.

Ik treed niet – ik ben geen medicus – in discussies over de vraag, of er al of niet een medisch-technische fout is gemaakt en nog minder in de vraag, of die medisch-technische fout van zodanige ernst is, dat op grond daarvan een zware maatregel als getroffen is

Van Agt

gerechtvaardigd. Ik merk wèl op, dat het niet juist is, dat het optreden van gisteravond enkel en alleen zijn grond vindt in de veronderstelling, dat er een medische fout is gemaakt. Veeleer deden de bevindingen, verkregen nadat aangifte was gedaan, het vermoeden rijzen dat, anders dan vroeger herhaaldelijk door mensen van de kliniek is gesteld, geen serieus onderzoek naar de al of niet aanwezigheid van enigerlei indicatie plaatsvindt. Dat is veel essentiëler dan de vraag, of iemand eens een keer een technische fout heeft begaan, ofschoon dat op zichzelf natuurlijk heel naar zou zijn, indien dat het geval was. Wezenlijker echter is de vraag, of er ernstige twijfel over is gerezen – die is naar mijn oordeel gerezen – of het werkelijk waar is, dat in deze kliniek van patiënt tot patiënt telkens opnieuw een serieus onderzoek wordt gedaan naar de aanwezigheid van een medische indicatie, die deze ingreep, door onze wetgeving in principe verboden, zou rechtvaardigen.

De heer **De Leeuw** (CPN): Mag ik uit wat de Minister zegt begrijpen, dat niet de kwestie van de complicatie, die is opgetreden, oorzaak is van de vervolgging, maar dat hij tot vervolging en sluiting van beide klinieken is overgegaan uitsluitend op het vermoeden, dat onvoldoende vooronderzoek had plaatsgevonden bij mensen, van wie bekend is, dat zij in een chanterende positie ten opzichte van hun medici hebben gestaan?

Minister **Van Agt**: Ik heb zoëven al gezegd, dat tot de redenen, waarom tot het nemen van deze maatregel is besloten behoort dat ernstige twijfel is gerezen of de handelwijze in de kliniek wel aan de hoge maatstaven voldoet, waaraan zij behoort te voldoen en waaraan zij ook steeds gezegd is te voldoen.

Dat betreft met name de vraag, in hoeverre en op welke wijze en met welke aandacht van geval tot geval wordt bekeken, of er een zo zware indicatie is, dat deze ingreep in een gevorderde zwangerschap moet worden uitgevoerd. Daar komt bij – maar dit ware nader te onderzoeken – dat ook twijfel is ontstaan over de vraag, of de verrichting op de juiste wijze is uitgevoerd. Dat staat echter niet op het voorplan.

De heer **Van der Lek** (PSP): Is er dan door het openbaar ministerie over dat veel meer algemene vermoeden, dat er onvoldoende zorgvuldigheid bij de indicatiestelling werd betracht, ooit

contact opgenomen met de medici in de kliniek, voordat tot het ingrijpen overgegaan werd?

Minister **Van Agt**: De medisch-coördinator van de kliniek is gehoord.

De heer **Van der Lek** (PSP): Wanneer? De dag van het ingrijpen of eerder?

Minister **Van Agt**: Ik meen eerder, maar ben daar niet zeker van.

De heer **Roethof** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! De Minister brengt nu de algemene gang van zaken ter sprake. Maar dan komen wij wel volstrekt in strijd – hetgeen ik overigens al dacht – met de brief, die de Minister op 28 oktober 1974 aan de Kamer heeft gericht. Er is toen een procedure op gang gezet, terwijl de afspraak was dat de onafhankelijke rechter hierover een uitspraak zou doen. Er is aanvankelijk nog sprake van geweest, of in afwachting van de beslissing van de rechter tot inbeslagneming moest worden overgegaan. Dit is echter door de Hoge Raad in hoogste instantie afgewezen. Nu blijkt dat de Minister deze hele zaak doorkruist door toch over te gaan tot datgene wat hij met de Kamer heeft afgesproken, niet te zullen doen.

Minister **Van Agt**: Zo is het in menig opzicht niet. In de eerste plaats kon de mededeling over de wijze, waarop toen tegen de Bloemenhovekliniek zou worden opgetreden, uiteraard alleen betrekking hebben op de bedenkingen die toen waren gerezen en op het materiaal dat toen in handen van politie en justitie was. Dat kan zeker niet zo worden verstaan, dat tegen de Bloemenhovekliniek nooit enige actie meer zou worden ondernomen dan via de weg van artikel 111. Het is niet juist dat de brief van oktober 1974 tot strekking heeft te zeggen dat artikel 551 van het Wetboek van Strafvordering in geheel Nederland geldt, behalve in de Bloemenhovekliniek. Dat kan niet.

De heer **Roethof** (PvdA): Het in handen geven van deze zaak aan de onafhankelijke rechter is de Minister blijkbaar slecht gekomen. Ik kan mij dat wel voorstellen maar heb er in hoge mate bezwaar tegen, dat hij deze weg toch kiest, terwijl wij uitdrukkelijk afgesproken hadden, dat dit niet zou gebeuren.

Minister **Van Agt**: Mijnheer de Voorzitter! Wij hebben helemaal niets afgesproken. Dat soort afspraken zijn staatsrechtelijk ook niet te maken. Integendeel, ik handhaaf, dat de brief van oktober 1974 geen enkele toezegging bevat over het vervolgingsbeleid ten aanzien van abortusklinieken, waarin langdurige zwangerschappen worden

verbroken. De jurisprudentie, waarop de heer Roethof doet

De heer **Lamberts** (PvdA): Hebt u nu enig bewijs van deskundigen, dat in deze kliniek onzorgvuldig is opgetreden of dat er in het algemeen onzorgvuldig wordt opgetreden, terwijl het Elizabeth-gasthuis in Haarlem min of meer supervisie daarop heeft en Stimezo daarop ook toezicht uitoefent? Onder deskundigen in geheel Nederland is er geen enkele aanwijzing, dat daar niet goed gewerkt zou worden. Hebt u of uw officier van justitie deze aanwijzingen dan wel, terwijl de desbetreffende inspecteur voor de volksgezondheid in dit district deze aanwijzing niet heeft?

Minister **Van Agt**: Mijnheer de Voorzitter! Het antwoord luidt bevestigend. Ik heb deze aanwijzingen wel. Ik ben echter niet bereid, in een openbare vergadering van de Kamer het gehele strafdossier voor zover nu gevormd over deze concrete zaak te lichten en te openbaren.

Mijnheer de Voorzitter! Mevrouw Veder-Smit heeft mij voorgehouden dat de Minister verantwoordelijk is voor hetgeen het openbaar ministerie doet en nalaat. Zij heeft daarin gelijk, maar daaruit volgt niet, dat ik tot in bijzonderheden op de hoogte zou moeten zijn van de dossiers of gegevens waarover ambtenaren van het openbaar ministerie beschikken bij de vervulling van hun taak. Dat zou ook onmogelijk zijn, want ik heb hier in deze Kamer te staan voor al hetgeen de ambtenaren van het openbaar ministerie in alle strafzaken doen en natuurlijk weet ik niet dan bij uitzondering van een individuele strafzaak en dan alleen nog maar in hoofdlijnen.

Mevrouw **Veder-Smit** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Je zou mogen verwachten, dat de Minister zich juist ten aanzien van deze zaak voortdurend in het algemeen op de hoogte had gehouden en speciaal na het verzoek om overleg zich in het bijzonder op de hoogte had gesteld. Ik moet zeggen dat hij die verantwoordelijkheid volledig blijft en ook moet blijven dragen.

Minister **Van Agt**: Mijnheer de Voorzitter! Ik erken die verantwoordelijkheid ook volledig.

Ik kom nu op een belangrijke vraag van mevrouw Veder, namelijk 'waarom is de inbeslagneming gestaakt toen er actiegroepen in het geweer kwamen?' Dat is ook een hele kwalijke gang van zaken geweest.

(Rumoer op de publieke tribune)

Van Agt

De Voorzitter: Voor de laatste maal zeg ik onze gasten op de tribune dat zij op geen enkele wijze zich mogen bemoeien met de beraadslagingen in deze Kamer, noch tekenen van instemming of van afkeuring mogen geven.

Minister Van Agt: Mijnheer de Voorzitter! De gang van zaken is geweest dat de hoofdofficier met een zijner officieren en ik meen een zestal politie-ambtenaren tegen half negen de kliniek is binnengegaan en dat er toen verzege-lingen – ik meen dat dit van meet af aan al moeilijk is gegaan – hebben plaatsgevonden, maar dat die operatie niet kon worden voltooid, niet omdat de verantwoordelijke mensen van de kliniek zich daartegen zouden hebben verzet – aan hen richt ik dat verwijt niet – maar omdat een aantal personen die voor die gelegenheid daar aanwezig waren en die daar niet plegen te zijn, dit onmogelijk hebben gemaakt. Daardoor is de operatie gestopt. De officier – terecht zeg ik opnieuw – wilde op dat moment niet de verantwoordelijkheid nemen voor een gewelddadige confrontatie binnen de kliniek. Ik hecht eraan te zeggen, dat deze loop van zaken natuurlijk niet aanvaardbaar is en dat wij wel een eind weg spoelen in dit land, wanneer het zo gaat dat officieren van justitie in de uitoefening van hun wettelijke bevoegdheden met fysieke middelen worden verhinderd te doen waartoe de wet hen machtigt en dat zegels worden verbroken die ingevolge de wet zijn aangebracht. Dat is daar gisteravond gebeurd en dat levert zelfs een misdrijf op. Ik vind dit een ontwikkeling van zaken die volstrkt niet kan worden getole-reerd.

De heer Van der Lek (PSP): Mijnheer de Voorzitter! Is de Minister niet van mening dat het openbaar ministerie min of meer had kunnen verwachten dat een zo onverhoeds en – ook in mijn beoordeling – niet gerechtvaardigd in-grijpen dit soort gevolgen had kunnen oproepen

De heer Abma (SGP): Dan waren zij er niet!

De heer Van der Lek (PSP): ... en dat het dus mede aan het openbaar minis-terie zelf te wijten is dat het op deze wijze is verlopen?

Minister Van Agt: Ik beantwoord die vraag ontkennend.

Ik ontmoet nog een vraag van de heer Beekmans, of het waar is dat de klacht – hij zal de aangifte bedoelen – van het Duitse echtpaar pas is inge-diend nadat een verzoek om smarte-geld zou zijn afgewezen. Dat kan zo zijn,

maar ik vind het niet interessant. Het is niet interessant voor wat zij werkelijk te zeggen hadden over hun ervaringen binnen de kliniek, hoe het eerder die da-gen was toegegaan. Ik treed niet in de motieven, waarom deze mensen aan-gifte hebben gedaan. Ik sta er niet voor in, dat die motieven de allerdelste zijn geweest, maar ik vind het niet relevant. Relevant is hetgeen nu aan informatie te voorschijn komt omtrent de gang van zaken in de kliniek, zoals die naar het zich laat aanzien daar is.

De heer Beekmans (D'66): Vindt de Mi-nister het ook niet interessant dat dat verzoek om smartegeld is afgewezen op advies van de Inspectie van de Volksgezondheid?

Minister Van Agt: Neen, mijnheer de Voorzitter! Als dat zo zou zijn, dan is ook dat niet de kwestie waar het mij om gaat.

De heer De Leeuw (CPN): Is het niet een merkwaardige toestand, dat de kroongetuige die u hebt om de toestand in de Bloemenhovekliniek te wraken, een getuigenis heeft afgelegd die ingaat tegen die van vele deskundi-gen in den lande, terwijl deze getuige zich chanterend gedragen heeft, waar-bij zelfs de Inspectie van de Volksge-zondheid heeft moeten optreden en heeft gezegd, niet op deze chantage in te gaan? Als een kroongetuige een der-gelijk gedrag vertoont, vind ik dat de verdediging van uw optreden, die u aan hun getuigenis hebt ontleend, toch wel bijzonder zwak komt te staan.

Minister Van Agt: Mijnheer de Voorzit-ter! Ik heb zoëven in antwoord op de vraag van de heer Beekmans al ge-zegd, dat, indien dat zo is, ik dat nog niet beslissend acht voor de zaak waar het mij om gaat. Ik begon met de woorden 'als dat zo is', want ook dat weet ik niet uit eigen wetenschap. Dat hoor ik nu voor het eerst.

Mevrouw Veder-Smit (VVD): Nu de Minister vragen van de heer Beek-mans beantwoordt, mag ik hem mis-schien wel vragen of hij klaar is met de beantwoording van de vragen die ik heb gesteld.

Minister Van Agt: Ik dacht dat ik die vragen had beantwoord. Welke heb ik vergeten?

Mevrouw Veder-Smit (VVD): U bent voorbijgegaan aan de overwegingen van het Hof van Amsterdam, die ik ge-noemd heb. Die overwegingen luid-den, dat de verbeurdverklaring – of laat ik zeggen de inbeslagneming – geen enkel verband houdt met en niet

noodzakelijk is voor de vervolging we-gens een strafbaar feit. Ik heb de drie punten genoemd: het is niet noodza-kelijk om de waarheid aan de dag te brengen, het is niet duidelijk dat de ap-paratuur zal worden weggehaald en het vormt verder ook geen enkel be-wijsmiddel.

Minister Van Agt: Ja, in die zaken, die aanleiding gaven tot het geven van die arresten. De betekenis van die arresten die kan toch niet zijn dat ten aanzien van deze ene rechtspersoon de be-voegdheid van artikel 551 niet meer zou bestaan?

Mevrouw Veder-Smit (VVD): Wat is dan het principiële verschil tussen de-zee zaak, die nu is aangebracht, en de vorige?

Minister Van Agt: Mijnheer de Voorzit-ter! Dat dwingt mij tot het treden in bij-zonderheden omtrent de zaak en tot het verschaffen van zulke bijzonderhe-den in de volle vergadering ben ik niet bereid.

De heer Geurtsen (VVD): Ik meen, dat de Minister in een eerder stadium wel heeft verklaard, dat het niet alleen om dit geval ging en dat het met name ging om feiten die aan een vorig optre-den van het openbaar ministerie ten grondslag lagen. Dan concludeer ik, dat de uitspraak van de rechter toch niet helemaal onbelangrijk is, met name die van het Hof van Amsterdam.

Minister Van Agt: Indien het waar zou zijn, hetgeen ik betwist, dat deze inbeslagneming, die intussen is vrijdeld – daar heb ik al over gesproken – de toets aan de wet niet kan doorstaan, dan zal dat blijken bij een beroep ex artikel 552.

De heer Geurtsen (VVD): Wij verkeren in de gelukkige omstandigheid, dat de rechter eigenlijk al bij voorbaat een uit-spraak over deze situatie heeft gedaan, omdat – ik herhaal uw eigen woorden – de situatie die het hoofdkenmerk heeft van wat vandaag aan de orde is, al aan het oordeel van een aantal rech-terlijke instanties is voorgelegd. Dat maakt het optreden wat moeilijk te be-grijpen.

Minister Van Agt: De rechterlijke uit-spraken waarop de geachte afgevaar-digden doelen, vinden hun oorsprong in de toepassing van andere artikelen van het Wetboek van Strafvordering dan het artikel dat nu aan de orde is. Zij vinden hun oorsprong in de toepassing van artikel 111.

De heer Roethof (PvdA): De vraag rijst juist, waarom juist dit artikel aan de or-de is gekomen. Ik constateer, dat wij

Van Agt

hierop geen duidelijk antwoord krijgen.

Minister Van Agt: Mijnheer de Voorzitter! Het openbaar ministerie heeft op grond van dit artikel actie genomen omdat het daartoe bevoegd is en de Minister zich politiek niet ertoe heeft gebonden – ik houd dit staande – het openbaar ministerie te gebieden, deze bevoegdheid jegens de Bloemenhovekliniek voortaan ongebruikt te laten.

Mijnheer de Voorzitter! De geachte afgevaardigde de heer Lamberts heeft ernstige verwijten tot mij gericht. Hij heeft met name gezegd: Gij hebt een aantal vrouwen in levensgevaar gebracht, want als de medisch coördinator niet had ingegrepen, had een situatie kunnen ontstaan waarin geen directe hulpverlening mogelijk was geweest. Ik ontken dit, want natuurlijk was het een van de eerste zorgen, waarmee het openbaar ministerie heeft geworsteld bij het beoordelen van de vraag, hoe de actie moest worden uitgevoerd, hoe dit zou kunnen worden gedaan zonder mensen in reëel gevaar te brengen. Het is het probleem bij uitstek bij de toepassing van een wetsartikel als het onderhavige jegens zulk een kliniek. Het uitoefenen van wettelijke bevoegdheden als deze jegens zulk een kliniek staat uiteraard in het spanningsveld van – aan de ene kant – de noodzaak, te vermijden dat de actie medische gevaren oproept, en – aan de andere kant – de overweging, dat dit nooit zo ver kan gaan dat elke actie achterwege blijft, want dat zou betekenen, dat de bevoegdheid tot optreden tegen zulk een kliniek in feite heeft opgehouden te bestaan.

Tk ben ervan overtuigd – ik meen ook dat het besproken is in de contacten tussen de hoofdofficier en het departement – dat aan deze kwestie aandacht is besteed. Dit behoort ook zo te zijn. Ik vernam, dat de heer Lamberts andere kwalificaties tot mij richtte, maar ik neem niet aan, dat hij deze zo serieus neemt dat ik er werkelijk op zou moeten ingaan.

De heer Beekmans (PvdA): Misschien wil de Minister nog antwoorden op een van mijn essentiële vragen. Ik heb hem gevraagd, wat in het onderhavige geval precies de rol van de inspectie van de volksgezondheid is geweest. Naar mijn informatie heeft de inspectie geen klachten over de voorbereiding, de ontvangst en de behandeling van patiënten in de betreffende kliniek. De Minister zegt, dat het belangrijkste van de zaak de onzorgvuldige medische indicatiestelling is. Ik zou hem willen vragen, in hoeverre de kwestie

met de inspectie is besproken en wat de gevolgen ervan zijn met betrekking tot de verhouding tussen Justitie en inspectie.

Minister Van Agt: Deze vraag heb ik al beantwoord. Ik heb reeds gezegd, dat ik bij de huidige stand van mijn kennis niet veel hierover kan zeggen. Ik weet, dat een aantal dagen te voren contact met de inspectie is geweest (met een tweetal mensen van de regionale inspectie Noord-Holland), maar waartoe dit contact precies heeft geleid, is mij niet bekend.

De heer Roethof (PvdA): Als u het groene licht geeft voor een dergelijk vergaand strafrechtelijk optreden, is het toch gerechtvaardigd te vragen dat u althans weet wat de inspectie precies van deze zaak vond? Het is toch te gek dat u zegt: Ik weet daar niets van, ik kan daarover geen nadere mededelingen doen, ik ben daarvan niet op de hoogte. U sanctioneert toch met uw groene licht dit ingrijpende strafrechtelijke optreden?

Minister Van Agt: De deskundigheid van de inspectie komt in het geding bij het beoordelen van een vraag als: Is hier een medisch-technisch juiste verrichting uitgevoerd? Als uit gegevens blijkt – om de kwestie te noemen die naar mijn oordeel de belangrijkste is – dat er nauwelijks sprake zou zijn van onderzoek naar de aanwezigheid van indicaties, is dat niet een kwestie waarin alleen de inspectie bevoegd is. Het zijn feiten die een ieder kan constateren. Als met een vrouw nauwelijks of niet gesproken wordt na aankomst in de kliniek en voor het begin van de behandeling, is dat feit op zich zelf klaar en duidelijk genoeg en is er geen dokter voor nodig om daarover zijn specifiek deskundig oordeel te geven.

De heer Lamberts (PvdA): De Minister weet waarschijnlijk niet dat het medisch tuchtcollege twee of drie jaar geleden een uitspraak heeft gedaan op verzoek van de inspectie van de volksgezondheid over het onzorgvuldig vooronderzoek voor een abortus. Het tuchtcollege, in eerste aanleg in Den Haag, heeft daarop de aangeklaagde veroordeeld, juist wegens onzorgvuldig vooronderzoek. Daartoe behoort ook het praten, de anamnese enz., kortom alles wat tot de besluitvorming zou moeten leiden. Er is dus een uitspraak van het tuchtcollege over, aangebracht door de inspectie van de volksgezondheid.

Minister Van Agt: Ja, zeker, dat is mij bekend.

De heer Lamberts (PvdA): Wat u zegt klopt hier niet mee.

Minister Van Agt: Ik zie niet waar de moeilijkheid zit. Natuurlijk kunnen medici onder elkaar oordelen over elkaanders gedrag en bezien, of dat aan eisen van medische beroepsuitoefening voldoet. Bij het beoordelen van de vraag, of hetgeen hier gedaan is in overeenstemming is met de eisen van de medische beroepsuitoefening, kan ook de kwestie ter tafel komen of hier een behoorlijke anamnese is gesteld. Wat ik betoogde was niet meer dan dit: zodra gegevens aantonen, althans sterk te vermoeden geven dat er in het geheel geen onderzoek of vrijwel geen onderzoek gedaan is, behoef je geen medicus te zijn om te kunnen vaststellen dat dus geen serieuze indicatiestelling heeft plaatsgevonden. Dat is het enige wat ik wil betogen, maar het is voor dit onderwerp voldoende.

Mevrouw Veder-Smit (VVD): De Minister zegt dat geen serieuze indicatie is gesteld. Wat bedoelt hij met het woord 'indicatie'?

Minister Van Agt: Een indicatie is een rechtvaardiging, gegrond op de bijzondere omstandigheden van het geval, om een handeling te verrichten die in beginsel door de wet verboden is, nog wel als misdrijf.

Mevrouw Veder-Smit (VVD): Dat staat dus helemaal los van de afloop van de zaak en een eventuele zorgvuldige handeling en nazorg.

Minister Van Agt: Het staat los van de nazorg. Dat is een apart hoofdstuk.

Ik kom tot de moties. De eerste nodigt mij uit tot heroverweging van de getroffen beslissing over te gaan in dier voege, dat de vraag of tot inbeslagname van apparatuur dan wel sluiting van de kliniek zou moeten worden overgegaan eerst ter beoordeling aan de onafhankelijke rechter zal worden voorgelegd. Ik heb het antwoord op die motie eigenlijk al gegeven toen ik de laatste vraag beantwoordde in eerste termijn: ik ben daartoe niet bereid. Ik ontraad aanvaarding van de motie met kracht.

Dat doe ik natuurlijk nog veel meer ten aanzien van de motie-Van der Spek, die afkeuring uitspreekt over het ter zake gevoerde beleid en mij uitnodigt de beslissing tot sluiting van de kliniek ongedaan te maken en zo nodig de bij mogelijke beoordelingsfouten gebruikelijke procedure voortgang te doen vinden. Aanvaarding van die motie ontraad ik met de grootst mogelijke klem.

Van Agt

De heer **Roethof** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Mijn fractie heeft behoefte aan een korte schorsing voor fractie-beraad.

De vergadering wordt te 18.17 uur geschorst en te 18.32 uur hervat.

De **Voorzitter**: Op verzoek van enige leden stel ik voor, de gelegenheid te geven tot het houden van een tweede termijn.

Daartoe wordt besloten.

De heer **Van der Lek** (PSP): Mijnheer de Voorzitter! Ik kan niet zeggen, dat door het debat tot nu toe ons duidelijker is geworden, wat er eigenlijk gaat gebeuren. De motie, die wij hebben ingediend, vraagt heel duidelijk nu al vast te stellen, dat het ingrijpen en de daarop aansluitende sluiting van de kliniek ongedaan moet worden gemaakt. De Minister heeft nu echter nog een extra moeilijkheid opgeworpen, doordat hij van de aanvankelijke aanleiding, een klacht van één persoon, min of meer is gezwenkt naar andere zeer algemene aanmerkingen, die het OM zou hebben. Hij is echter niet bereid op dit moment daarover bijzonderheden te geven. Dat brengt ons in een bijzonder moeilijke positie. Het lijkt ons onmogelijk, dat de Kamer zich op dit moment uitsprekt over de gerechtvaardigheid van een sluiting als zij niet weet, wat voor materiaal er is, dat deze sluiting zou rechtvaardigen. Omdat er al een motie ligt, waarin aan de Kamer wordt gevraagd duidelijk uit te spreken, dat in ieder geval het actuele feit van de beslaglegging moet worden heroverwogen – het is iederéén duidelijk, dat dit betekent, dat het niet moet doorgaan – gegeven verder het feit, dat wij nog helemaal niet weten, of de materiële gevolgen daarvan, namelijk sluiting van de kliniek en alles wat er volgens de Minister, zonder dat hij ons bijzonderheden mededeelt, aanleiding toe zou zijn, voor het beleid betekenen, wil ik twee dingen concluderen. Enerzijds, dat het bijzonder onverstandig zou zijn op grond van de volstrekt onvoldoende informatie, die de Minister ons heeft gegeven, nu te stemmen over de motie die ik heb ingediend, maar anderzijds dat het uitermate voorbarig zou zijn nu al ervan uit te gaan, dat die uitspraak niet een keer nodig zal zijn. Ik verzoek u daarom de motie nu niet in stemming te brengen maar de Kamer voor te stellen haar aan te houden.

De **Voorzitter**: Op verzoek van het lid Van der Lek stel ik voor de door hem ingediende motie (13 922, nr. 2) aan te houden.

Daartoe wordt besloten.

De heer **Roethof** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Ik heb ernaar gestreefd tot een zo duidelijk mogelijke uitspraak te komen over de onderhavige kwestie. Mijn motie bestaat uit twee gedeelten. Het essentiële van de motie is uiteraard, dat wij van de Minister heroverweging vragen van de getroffen beslissing. Er is daarnaast een reeks overwegingen om die heroverweging van de Minister te vragen. Men kan zich dus afvragen, of het verstandig is, tevens in de motie opgenomen te laten, dat wij betreuren, dat de Minister niet bereid is gebleken, tijdig in overleg te treden met de meest betrokken vaste Kamercommissies. Dat is uit de doeken gedaan. Daarover is over en weer gediscussieerd. Wij hebben onze standpunten daarover geuit. Bij nader inzien komt het mij verstandig voor, om de motie zo duidelijk mogelijk te maken en het meest wezenlijke erin te zetten, namelijk dat wij de Minister uitnodigen tot heroverweging van de getroffen beslissing.

Mijnheer de Voorzitter! Ik heb de eer thans een gewijzigde motie in te dienen, mede ondertekend door de heer Van der Lek.

Motie

De **Voorzitter**: Door de leden Roethof, Beekmans, Van der Heem-Wagemakers, Wierenga, Haas-Berger en Van der Lek wordt ter vervanging van de motie, voorkomende op stuk 13 922, nr. 1, de volgende motie ingediend:

De Kamer,

gehoord de discussie over de tegen de Bloemenhovekliniek ondernomen justitiële stappen;

nodigt de Minister uit tot heroverweging van de getroffen beslissing in dier voege, dat de vraag of tot inbeslagname van apparatuur dan wel sluiting van de Bloemenhovekliniek zou moeten worden overgegaan eerst ter beoordeling aan de onafhankelijke rechter zal worden voorgelegd,

en gaat over tot de orde van de dag.

Mevrouw **Veder-Smit** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Nu de heer Van der Lek zijn motie heeft ingetrokken, zal het debat niet kunnen worden afgerond. Ik

denk dan met name aan een uitspraak over de tweede alinea. Daarom zou ik nu aan de Minister willen vragen, wat hij zal gaan doen met de motie van de heer Roethof. Zal hij haar uitvoeren? Mocht hij dat nu niet willen verklaren, is hij dan bereid dat te doen na nader beraad en desnoods schriftelijk?

Minister **Van Agt**: Mijnheer de Voorzitter! Ik geef er de voorkeur aan de Kamer in vrijheid te laten stemmen.

De heer **Wiegel** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Ik heb alle begrip voor het standpunt van de Minister. De vraag van mevrouw Veder-Smit was ook of indien hij niet vóór de stemming een standpunt naar voren zou brengen, hij dan bereid zou zijn na de stemming – in deze zaal of bij nadere overweging (zo eenvoudig is deze zaak niet) schriftelijk – de Kamer nader te informeren, wat hij, mocht de motie worden aangenomen, met haar zal doen.

Minister **Van Agt**: Mijnheer de Voorzitter! Ik zal graag op het daartoe meest aangewezen tijdstip de Kamer informeren, wat ik zal doen in geval van aanvaarding van die motie.

De beraadslaging wordt gesloten.

De motie-Roethof c.s. (stuk nr. 3) wordt met 75 tegen 47 stemmen aangenomen.

Voor hebben gestemd de leden: Van Winkel, Worrell, Van Aardenne, Bakker, Barendregt, Beekmans, De Beer, De Boois, Coppes, Dees, Van der Doef, Dolman, Dragstra, Drees, Drenth, Epe- ma-Brugman, Evenhuis, Franssen, De Gaaij Fortman, Geurtsen, Giebels, Ginjaar-Maar, Haas-Berger, Hartmeijer, Van der Heem-Wagemakers, Van der Hek, Hoekstra, Huijsen, Jansen, Janssen, Kappeyne van de Coppello, Keja, Knot, Kolthoff, Kombrink, Koning, Konings, Konings, De Koster, Kosto, Lamberts, Langedijk-de Jong, De Leeuw, Van der Lek, Van Mierlo, Molleman, Nooteboom, Nypels, Van Ooijen, Patijn, Ploeg, Poppe, Portheine, Rienks, Rietkerk, Roels, Roethof, Salomons, Scherpenhuizen, Van het Schip, Smit-Kroes, Van der Spek, Spinks, Staneke, Stoffelen, Van Thijn, Tuinenburg, Veder-Smit, Van Veenendaal-van Meggelen, Voogd, De Vries, Waltmans, Wiegel, Wierenga en de Voorzitter.

Tegen hebben gestemd de leden Wis-selink, Ter Woorst, Van Zeil, Aantjes, Aarts, Abma, Van Amelsvoort, Andries-

Voorzitter

sen, Beuker, Beumer, Bremen, Du Charinier, G. M. P. Cornelissen, P. A. M. Cornelissen, Van Dam, Van Dis, Gardeniërs-Berendsen, Hermes, Hermsen, Honing van den Bossche, Van Houwelingen, Hutschemaekers, Imkamp, Jongeling, Kleisterlee, De Koning (B.P.), Kraaijeveld-Wouters, Kruisinga, De Kwaadsteniet, Van Leeuwen, Van Leijenhorst, Lückers-Bergmans, Mommersteeg, Notenboom, Peijnenburg, Roolvink, Van Rossum, Van der Sanden, Van Schaik, Schakel, Scholten, Tilanus, Tolman, Veerman, Verbrugh, Verwoert en Weijers.

De Voorzitter: Ik geef het woord aan de Minister, die het heeft gevraagd.

□

Minister **Van Agt:** Mijnheer de Voorzitter! Naar aanleiding van het resultaat van deze stemming, wil ik graag een korte verklaring afleggen. Ik heb zoëven in antwoord op een daartoe strekkende vraag van een van de leden van de Kamer gezegd, dat ik op het meest daartoe geschikte tijdstip zou verklaren, hoe ik mij zou gedragen in geval van aanvaarding van deze motie. Dat daartoe meest geschikte tijdstip is, meen ik, nu gekomen. Het antwoord luidt: Ik zal de motie niet uitvoeren.

De heer **Van Thijn** (PvdA): Ik mag veronderstellen dat deze verstrekkende mededeling nog een onderwerp van beraadslaging in het kabinet zal uitmaken.

De Voorzitter: Namens de Kamer zeg ik de Regering dank voor de verstrekte inlichtingen.

Ik stel voor, het verslag van de vorige vergadering goed te keuren.

Daartoe wordt besloten.

Sluiting 18.50 uur.

Noot 1 (Zie blz. 4176)

Mijnheer de Voorzitter,

De Commissie voor het onderzoek van de geloofsbrieven met bijbehorende stukken van de heer J. A. Mommersteeg heeft de eer het volgende te rapporteren.

In handen van de commissie zijn gesteld, behalve de geloofsbrief de volgende missives van de voorzitter van het Centraal Stembureau voor de verkiezing van de leden van de Tweede Kamer der Staten-Generaal:

een dd. 4 mei 1976, ten geleide van een afschrift van zijn besluit van die datum waarbij de heer J. A. Mommersteeg te Amsterdam wordt benoemd verklaard tot lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal;

een dd. 17 mei 1976, houdende mededeling dat hij hem heeft bericht dat hij zijn benoeming aanneemt.

Volgens het in handen van de commissie gestelde besluit van de voorzitter van het Centraal Stembureau is de heer J. A. Mommersteeg benoemd verklaard tot lid van de Kamer met inachtneming van de volgorde, vastgesteld overeenkomstig artikel N 19 van de Kieswet. Deze rangschikking is opgenomen in het besluit van het Centraal Stembureau, voorkomende in het bijvoegsel van de Nederlandse Staatscourant van 7 december 1972.

Hieruit is gebleken dat hij terecht benoemd is verklaard.

Uit het feit dat de heer Mommersteeg reeds lid van deze Kamer is geweest blijkt dat hij de vereiste leeftijd heeft bereikt.

Uit de bij de geloofsbrief gevoegde stukken blijkt voorts, dat hij geen betrekkingen bekleedt, welke onverenigbaar zijn met het lidmaatschap der Kamer, terwijl de commissie ten aanzien van hem niet van enige omstandigheid is gebleken, welke zijn Nederlanderschap in twijfel zou moeten doen trekken, noch van enige andere omstandigheid, ten gevolge waarvan hij op grond van artikel 94 van de Grondwet van de verkiesbaarheid ontzet zou zijn.

De commissie heeft derhalve de eer voor te stellen als lid der Kamer toe te laten de heer J. A. Mommersteeg, nadat hij de voorgeschreven eden (verklaring en beloften) zal hebben afgelegd.

Noot 2 (Zie blz. 4226)

De vragen van het lid Roethof luiden:

1. Wil de Minister de Kamer nauwkeurig inlichten welke aanleiding er thans bestond om stappen te ondernemen tegen de Bloemehovekliniek?

2. Welke ruimte heeft de Minister de kliniek gelaten om de belangen van de patiënten te behartigen?

3. Was de Minister van Volksgezondheid en Milieuhygiëne, dan wel de inspectie van het Staatstoezicht op de volksgezondheid, op de hoogte van de te ondernemen justitiële stappen? Zo ja, in welk stadium zijn zij ingelicht?

4. In hoeverre rijmen de thans ondernomen stappen zich met de brief van de Minister van Justitie aan de Kamer van 28 oktober 1974 met betrekking tot het vervolgingsbeleid?

5. Waarom is de Minister niet bereid gebleken tot overleg met de meest betrokken vaste Kamercommissies, in afwachting van de te ondernemen stappen, mede gezien in het licht van de uitvoerige discussie die de Kamer over zijn brief als bedoeld in vraag 4 heeft gevoerd?

6. Wil de Minister de getroffen beslissing dan wel het billijken daarvan in heroverweging nemen?

Noot 3 (Zie blz. 4239)

De vragen van de leden Kolthoff en Voogd luiden:

1. Wil de Staatssecretaris zijn opvatting dat hij het rapport van de Interdepartementale Werkgroep Tabakreklame pas aan de ministerraad wil voorleggen nadat de lopende gerechtelijke procedure is afgesloten in heroverweging nemen?

2. Wil hij bij zijn oordeelvorming betrekken:

- dat de activiteiten van de werkgroep (en de daaraan voorafgaande commissie) reeds sinds 2 jaar onderwerp van vragen uit de Kamer zijn,
- dat de materie in die tussentijd enkele malen in het parlement in discussie is geweest,
- de vaste Commissie voor Volksgezondheid recent heeft geweigerd verder in mondeling overleg met de Staatssecretaris van Volksgezondheid te treden over het probleem van het roken, zonder over het rapport te beschikken en daar wellicht in zal volhardend,

d. het stuk in letterlijke zin publiek geheim is,
e. het belang van de materie een optimale informatieoverdracht aan het parlement vergt?

3

Kunt u zich voorstellen dat, indien de schijnbaar unieke uitspraak van het Groningse kantongerecht van 6 april jl. in kort geding (vgl. uw antwoord op vraag 1 van de eerste vragensteller dd. 12 april jl.) geheimhouding van wat publiek is al noodzakelijk maakt, vertrouwelijke toezending van het advies, dat zovelen inmiddels vertrouwd is – niet in het minst door inschakeling van een public-relationsbureau door klager, thans 'gelardeerd' – aan de leden van de vaste Cie's van Volksgezondheid en Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk niet voor de hand ligt?

4

Kan de Staatssecretaris zich voorstellen, dat voor vele, zo niet alle leden van de betrokken Kamercommissies – ook zonder de verdere adviezen van de Interdepartementale Coördinatie Commissie Gezondheidszorg en de conclusies van de ministerraad – de belangstelling voor de inhoud dan wel hun verlangen naar openbaarheid zo groot is, dat zij zich daarvoor wel enige tijd willen behelpen met het stuk zonder deze toevoegingen?

5

Vergt optimaal gemeen overleg tussen Kamer(commissies) en Regering niet minimaal de vorm van beperkte informatie, die in vraag 2 wordt gesuggereerd?